

Faculteit Rechtsgeleerdheid
Universiteit Gent

Academiejaar 2015-2016

Politie en geweld:
een doorlichting en comparatieve analyse van hun
geweldsmonopolie

Masterproef van de opleiding
'Master in de rechten'

Ingediend door

Brecht De Rycke

01106061

Promotor: Prof. Dr. Verhage Antoinette

Commissaris: Lic. Noppe Jannie

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL.....	0
DANKWOORD	1
INLEIDING	2
ACTUALITEIT VAN DE PROBLEMATIEK.....	2
DOELSTELLING	3
METHODOLOGIE	6
DE LITERATUURSTUDIE	7
HOOFDSTUK 1: ENKELE BELANGRIJKE BEGRIPPEN ONTLEED	7
GEWELD	7
GEWELD EN ZIJN UITINGSVORMEN	8
POLITIE.....	9
POLITIEGEWELD	11
LEGITIEM POLITIEGEWELD	12
HOOFDSTUK 2: HET MONOPOLIE OP GEWELD DOORGELICHT	12
2.1: INLEIDING.....	12
2.2: HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD	13
ONSTAAN VAN HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD EN POLITIE ...	13
BEHOUD VAN HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD	14
2.3: STRUCTUUR VAN DE POLITIE.....	16
2.4: REGELGEVING	19
2.4.1 INTERNATIONALE WETGEVING	19
UNIVERSELE VERKLARING VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS	19
EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS.....	20
VN-GEDRAGSCODE VOOR WETSDIENAREN	23
EUROPESE CODE INZAKE ETHIEK VAN DE POLITIE	24
2.4.2 NATIONALE WETGEVING	24
GRONDWET	24

WET OP HET POLITIEAMBT	25
DE DEONTOLOGISCHE CODE VAN DE POLITIEDIENSTEN	29
GPI 48	31
2.4.3 BESLUIT REGELGEVING.....	32
2.5: BEWAPENING VAN DE POLITIE	33
KONINKLIJK BESLUIT VAN 3 JUNI 2007	33
2.6: TOEZICHT EN CONTROLE OP DE POLITIE	35
2.6.1: ALGEMENE INSPECTIE VAN DE LOKALE EN FEDERALE POLITIE	36
2.6.2: DIENSTEN INTERN TOEZICHT	37
2.6.3: HET VAST COMITE VAN TOEZICHT OP DE POLITIEDIENSTEN	38
2.6.4: ONDERLINGE VERHOUDING EN SAMENWERKING TUSSEN DE CONTROLEORGANEN	40
2.7: EEN POLITIEMONOPOLIE VAN GEWELD?.....	41
2.7.1: HET LEGER.....	42
2.7.2: DE INDIVIDUELE RECHTVAARDIGINGSGRONDEN	42
2.7.3: DE PRIVATE VEILIGHEIDSSECTOR	45
2.7.4: DE PRIVATE VEILIGHEIDSSECTOR - SAMENWERKINGSMODELLEN	52
2.7.5: TUSSENBSLUIT	54
HOOFDSTUK 3: HET GEWELDSMONOPOLIE, EEN COMPARATIEVE ANALYSE	55
3.1: DE POLITIEAMBTENAAR EN STRUCTUUR VAN DE POLITIE.....	55
3.1.1: BELGIË.....	56
3.1.2: NEDERLAND	56
3.1.3: VERENIGD KONINKRIJK.....	59
3.1.4: TUSSENBSLUIT	60
3.2: REGELGEVING	60
3.2.1: BELGIË.....	61
3.2.2: NEDERLAND	63

3.2.3: VERENIGD KONINKRIJK.....	69
3.2.4: TUSSENBSLUIT	72
3.3: BEWAPENING VAN DE POLITIE	74
3.3.1: BELGIË.....	74
3.3.2: NEDERLAND	74
3.3.3: VERENIGD KONINKRIJK.....	75
3.3.4: TUSSENBSLUIT	78
3.4: CONTROLE EN TOEZICHT OP DE POLITIE	79
3.4.1: BELGIË.....	81
3.4.2: NEDERLAND	82
3.4.3: VERENIGD KONINKRIJK.....	82
3.4.4: TUSSENBSLUIT	84
3.5: STATISTIEKEN POLITIEGEWELD.....	87
3.4.1: BELGIË.....	87
3.4.2: NEDERLAND	89
3.4.3: VERENIGD KONINKRIJK.....	89
3.4.4: TUSSENBSLUIT	93
ALGEMEEN BESLUIT	95
BIBLIOGRAFIE	98
RECHTSLEER.....	98
ONLINEBRONNEN	101
WETGEVING.....	103
Internationaal.....	103
Nationaal - België	103
Nationaal – Nederland	105
Nationaal - Verenigd Koninkrijk.....	105
BIJLAGES	106

DANKWOORD

Deze masterproef werd neergelegd tot het behalen van de graad van Master in de rechten. Mijn onderzoek naar politiegeweld verliep niet altijd even vlekkeloos. Om die reden wil ik de mensen bedanken die mij door deze toch wel lastige periode hebben geholpen.

In de eerste plaats gaat mijn dank uit naar mijn promotor, prof. dr. Antoinette Verhage, die me steeds op de nodige momenten geholpen en bijgestuurd heeft. Een volgend woord van dank richt ik aan mijn ouders, omwille van de steun die ik doorheen mijn studies steeds kreeg. Verder wil ik ook graag Kathleen De Groote bedanken, voor het verbeteren en nakijken van mijn masterproef. Bovendien zou ik graag een speciaal woord van dank richten tot mijn vrienden en mijn vriendin. Zij stonden me altijd bij in de moeilijke momenten, waardoor ik de moed vond om opnieuw door te zetten. Dank ook aan iedereen voor het geven van inspiratie en steun zowel tijdens dit academiejaar als de jaren voorheen.

INLEIDING

ACTUALITEIT VAN DE PROBLEMATIEK

Het gebruik van geweld door de politie is een paradoxaal gegeven. Aan de ene kant is agressie en het plegen van geweld een misdrijf, maar aan de andere kant is het gebruik ervan door de politie in bepaalde gevallen een noodzakelijk kwaad om situaties onder controle te krijgen. Algemeen gezien kunnen de politietaken opgedeeld worden in opsporing van strafbare feiten, handhaving van de openbare orde en het verlenen van noodhulp.¹ Het is door dit takenpakket dat de politie beschikt over een legitiem geweldsmonopolie. Dit wil zeggen dat zij in bepaalde situaties (bv. bij het arresteren van een verdachte) en onder specifieke voorwaarden inbreuken mag plegen op de grondrechten van de burger.² De wettelijke voorwaarden worden omschreven in zowel internationale als nationale wetgeving. Wat België betreft is de belangrijkste rechtsbron rond politiegeweld de Wet op het Politieambt van 5 augustus 1992.

Ondanks een concrete wettelijke basis rond dit geweldsmonopolie duiken er toch regelmatig problemen op. Kijken we naar het buitenland dan kan het politiegeweld in de Amerikaanse stad Ferguson aangehaald worden.³ In 2014 werd daar een ongewapende Afro-Amerikaanse jongen neergeschoten door een politieagent. Er werd een onderzoek ingesteld en daaruit bleek dat de betrokken agent Darren Wilson wettig had gehandeld. Dit leidde tot veel verontwaardiging en rellen, die wederom hardhandig werden aangepakt.

Wat België betreft kan naar de Jonathan Jacob-case verwezen worden. In 2010 werd Jacob gearresteerd in Mortsel omdat hij onder invloed was van amfetamines. Een arts onderzocht hem na de arrestatie en deze concludeerde dat hij in een psychotische staat verkeerde, en daarom moest worden opgenomen. Hij werd doorgestuurd naar een psychiatrisch centrum, maar deze weigerden hem tot tweemaal toe omdat hij zich agressief gedroeg.⁴ Hij werd daarna opnieuw overgebracht naar een cel in Mortsel. Uiteindelijk werd beslist om hem een

¹ IMMEL, P., *Politiewerk: mensenwerk maatschappelijke thema's voor de politie*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1987, 16.

² GOOSSENS, F., *Politiebevoegdheden En Mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 35.

³ KHANNOUSSI, N., "1 jaar Ferguson verscherpt debat over politiegeweld", <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2015/08/12/1-jaar-ferguson-verscherpt-debat-over-politiegeweld>.

⁴ VAN DEN BERGHE, C. en LEESTMANS, D., "Hoe de zaak Jonathan Jacob een drama werd.", <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/opinieblog/analyse/1.2343472>.

kalmerende spuit te geven, zodat hij alsnog in het psychiatrisch centrum kon worden opgenomen. Hiervoor werd het BBT (Bijzonder BijstandsTeam) ingeschakeld, een interventieteam van de lokale politie van Antwerpen. Deze traden bijzonder hardhandig op, en door dit disproportioneel handelen overleed Jonathan Jacob. Dat er sprake is van disproportioneel handelen werd ook bevestigd door de correctionele rechtbank, die de zeven BBT'ers en de vroegere directeur van de psychiatrische instelling schuldig verklaarde aan de onopzettelijke doding van Jacob.⁵

Het zijn door deze spraakmakende cases dat mijn aandacht viel op politiegeweld als onderwerp voor mijn masterproef. Door mijn achtergrond als student in de rechten heb ik de keuze gemaakt om mij te focussen op de juridische kant van het verhaal. De grote vraag in mijn scriptie is dan ook onder welke wettelijke voorwaarden een agent legitiem geweld kan plegen. Een kritische bespreking van de opleiding tot het worden van agent zal in deze scriptie niet behandeld worden.

DOELSTELLING

De focus van deze masterproef ligt op het gebruik van geweld door de politie. Dit is een enorm uitgebreid en complex fenomeen dat hoe dan ook afgebakend moet worden. Daarom zullen eerst en vooral in hoofdstuk 1 belangrijke begrippen zoals geweld, politie en legitiem politiegeweld gedefinieerd worden.

Daarna zal in hoofdstuk twee uitgespit worden hoe het Belgische geweldsmonopolie in al zijn facetten er uitziet. De eerste onderzoeksvraag met zijn vier subvragen zal in dit hoofdstuk opgelost worden:

- 1) Hoe ziet het geweldsmonopolie van de Belgische politie er uit?
- 1.1: Hoe is dit monopolie tot stand gekomen?
- 1.2: Hoe is dit monopolie wettelijk uitgewerkt?
- 1.3: Hoe is het toezicht op het geweldsmonopolie georganiseerd?
- 1.4: Is er sprake van een politiemonopolie op geweld?

Met vraag 1.1 tracht deze masterproef een antwoord te geven op de vraag waarom er eigenlijk een wettelijk geweldsmonopolie aan de politie is toegekend. Het is een evidentie geworden

⁵ VAN THILLO, J., "Beklaagden in zaak-Jonathan Jacob krijgen zelfde straffen.", http://www.standaard.be/cnt/dmf20160225_02149132.

dat politieagenten legaal geweld kunnen plegen. Maar is dit altijd zo geweest? En wat waren de redenen daarvoor?

Het is de wetgeving die bepaalt of het al dan niet om legitiem politieel geweld gaat. Maar welke rechtsbronnen regelen deze complexe materie? En welke voorwaarden zijn rond dit thema vastgelegd? Subvraag 1.2 zal hierop een antwoord geven. Specifiek zal in deel 2.4 weergegeven worden onder welke voorwaarden een Belgische politieagent mag overgaan tot geweld. Eveneens zal nagegaan worden of de Belgische wetgeving voldoet aan de eisen die gesteld worden in de internationale verdragen. Ook moet vermeld worden dat het geweldsmonopolie van de politie onlosmakelijk is verbonden met de wapens die ze mag dragen. Om die reden zal in deel 2.5 de verschillende categorieën wapens waar de politiediensten over beschikken behandeld worden.

Het politieapparaat beschikt over een unieke geweldsbevoegdheid. Door deze potentiële machtspositie is het belangrijk dat de werking van de politie aan toezicht onderworpen wordt. Maar hoe is de controle op de Belgische politiediensten georganiseerd? Subvraag 1.3 zal in deel 2.6 een antwoord bieden op deze vraag.

De scriptie wil weergeven hoe het Belgische geweldsmonopolie van de politie er uitziet. Daarom is het van belang een antwoord te geven op subvraag 1.4: Is er sprake van een politiemonopolie? Zijn het enkel politieagenten die legitiem geweld kunnen plegen, of is dit recht ook toegekend aan burgers? Zijn er nog overheidsdiensten die een deel uitmaken van het overheidsmonopolie op geweld? Al deze vragen zullen opgelost worden in deel 2.7. Tenslotte zal ook aandacht besteed worden aan de sector van de private bewaking. Beschikken leden van bewakingsondernemingen over extra geweldsbevoegdheden? Welke wapens mogen zij dragen? Ook deze vragen zullen beantwoord worden in deel 2.7.

Hoofdstuk twee spitst zich voornamelijk toe op het Belgische geweldsmonopolie. In hoofdstuk drie wordt gekeken naar het buitenland, specifiek naar Nederland en het Verenigd Koninkrijk. De tweede onderzoeksvraag met zijn die subvragen wordt in dit hoofdstuk opgelost:

2) Hoe ziet het geweldsmonopolie van de politie van Nederland en het Verenigd Koninkrijk er uit?

2.1: Hoe is het geweldsmonopolie van de politie van Nederland en het Verenigd Koninkrijk wettelijk uitgewerkt?

2.2: Hoe is het toezicht op dit monopolie van Nederland en het Verenigd Koninkrijk georganiseerd?

2.3: Zijn er significante verschillen tussen België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk wat hun geweldsmonopolie en toezicht betreft? En zo ja, wat zijn mogelijke verklaringen daarvoor?

Vooraleer deze vragen worden opgelost zal eerst onderzocht worden wat ieder land onder een politieambtenaar verstaat. Dit is belangrijk omdat bij een comparatieve analyse geen verschillende voorwerpen vergeleken mogen worden. Om die reden werd geopteerd voor een uniforme definitie van een politieambtenaar. In deel 3.1 zal bondig de structuur van iedere politiedienst uit de doeken worden gedaan. Vervolgens zal bestudeerd worden welke soorten politieambtenaren zij onder die structuur kennen. Daarna zal bekeken worden wie onder de gekozen definitie valt. Op die manier worden gelijksoortige politieambtenaren vergeleken.

In deel 3.2 wordt besproken hoe het politiemonopolie van Nederland en het Verenigd Koninkrijk is uitgewerkt. M.a.w. wordt een antwoord gegeven op subvraag 2.1. Op het einde van deze bespreking worden de verschillen uit de doeken gedaan.

Dezelfde werkwijze wordt gehanteerd voor de bewapening van politieagenten en het toezicht op de politie. Eerst worden deze besproken voor respectievelijk ieder land, en daarna worden de verschillen blootgelegd in de tussenbesluiten. Het doel van deze verschillende vergelijkingen is aanbevelingen maken. Wanneer het duidelijk wordt dat een land een bepaalde moeilijke materie beter aanpakt dan de andere landen, zal daarvan notie genomen worden. Vervolgens zullen adviezen gegeven worden waar nodig.

Daarna handelt deel 3.5 over statistieken rond politiegeweld. Na een kritische analyse van de beschikbare gegevens zal onderzocht worden of er een link bestaat tussen de waargenomen verschillen van ieder land en de verschillen in de bestudeerde statistieken.

Tenslotte zal in het algemeen besluit de antwoorden op de onderzoeksvragen op een rijtje worden gezet.

De keuze voor Nederland is gebaseerd op het feit dat het land een vergelijkbare maatschappelijke structuur kent als België. Ook kennen beiden een civil law systeem, dit in tegenstelling tot het Verenigd Koninkrijk dat een common law stelsel hanteert. Het leek bijgevolg interessant om de verschillen tussen de twee systemen bloot te leggen. Verder werd mijn aandacht naar het Verenigd Koninkrijk getrokken door het feit dat 'normale' politieagenten geen vuurwapens dragen bij het patrouilleren. De evidentie dat agenten vuurwapens dragen is dus geen algemeen gegeven.

METHODOLOGIE

Zoals in de inleiding werd aangegeven wil deze masterproef het geweldsmonopolie van de politie bestuderen. Er is reeds enorm veel onderzoek gevoerd rond dit onderwerp, en daarom werd geopteerd voor de literatuurstudie als onderzoeksmethode om dit fenomeen in al zijn aspecten te doorgronden. Hierbij baseert de onderzoeker zich voornamelijk op materiaal dat door anderen geproduceerd is (= secundaire data) zoals bijvoorbeeld wetenschappelijke publicaties en wetgevingen. De scriptie is bijgevolg gebaseerd op data die door andere personen reeds zijn verzameld en onderzocht.⁶

Een literatuurstudie als onderzoeksmethode brengt voordelen en nadelen met zich mee. Een belangrijk voordeel, dat toch een aanzienlijke rol speelt bij het schrijven van een twee jaar durende masterproef, is het tijdsaspect. Een grondige analyse van de beschikbare gegevens kost minder tijd dan zelf de data te verzamelen. Ook ligt de kostprijs van zo'n onderzoek relatief laag, mits de enige kost het verkrijgen is van de nodige literatuur.

Een literatuurstudie heeft echter ook nadelen, zo is de kwaliteit van het onderzoek afhankelijk van de kwaliteit van de secundaire data. Ook moet men oppassen dat men belangrijke auteurs niet te slaafs volgt en op die manier een te groot vertrouwen krijgt in de bestaande literatuur.⁷ Verder moet men opletten voor het feit dat er mogelijks informatie kan ontbreken over de context of dat de gegevens verzameld worden om tot bepaalde conclusies te komen. Om die redenen zal de

⁶ BILLIET, J., en WAEGE, H., *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Berchem, Uitgeverij De Boeck, 2001, 303.

⁷ DECORTE, T., TIEBERGHIEN, J., en PETINSEVA, O., *Methoden van onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Gent, Academia Press, 2014, 222.

onderzoeker extra aandachtig en kritisch moeten zijn bij het interpreteren en analyseren van de bronnen.⁸

De gegevens die ik nodig had voor het schrijven van de scriptie zijn voornamelijk afkomstig uit wetenschappelijke werken van de criminologiebibliotheek van de universiteit van Gent. Daarnaast heb ik via Google Scholar trefwoordgericht gezocht naar informatie. Het ging onder andere om algemene trefwoorden zoals bijvoorbeeld 'politiegeweld', maar ook om meer specifiek gerichte trefwoorden zoals bijvoorbeeld 'investigative and quality assurance model'. Verder heb ik gegevens gehaald uit officiële sites van de overheid van Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Tenslotte worden de meest relevante (onderdelen van) artikelen rechtstreeks overgenomen in de masterproef. Deze artikelen hoeven niet nagelezen te worden aangezien ze steeds worden samengevat in de tekst. Ze staan er enkel bij vermeld ter controle en op die manier moet niet steeds de betrokken wetboeken geraadpleegd worden.

DE LITERATUURSTUDIE

HOOFDSTUK 1: ENKELE BELANGRIJKE BEGRIPPEN ONTLEED

Vooraleer wordt overgegaan tot hoofdstuk twee is het van belang om even stil te staan bij enkele van de gehanteerde begrippen die de basis vormen van dit onderzoek. Het gaat hier onder andere over geweld, politie en legitiem politiegeweld. Uniforme definities zijn hier niet om handen, daarom is het van belang om deze begrippen te omschrijven en te begrenzen zodat ze gedurende heel dit onderzoek een overeenstemmende betekenis hebben.

GEWELD

Wanneer men een begrip wil definiëren is het een goede reflex om naar een woordenboek te grijpen. Raadplegen we Het Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal dan komen we tot volgende definitie:

- 1: uiting van macht, van kracht
- 2: (verouderd) grote hoeveelheid
- 3: kracht die met hevigheid, onstuimigheid wordt uitgeoefend
- 4: zeer sterk gedruis, leven, drukte met donderend geweld
- 5: juridisch misbruik van macht, waarbij het recht van anderen op gewelddadige wijze wordt geschonden, m.n. gewelddadige handeling tegen personen of goederen

⁸ Ibid.

Het is duidelijk dat het woord geweld een containerbegrip is dat enorm veel ladingen dekt. Bovendien zijn er ook verschillende uitingsvormen van geweld, zo is er sprake van lichamelijk, geestelijk, psychisch en verbaal geweld.⁹ Verdere definiëring en begrenzing is dus noodzakelijk.

GEWELD EN ZIJN UITINGSVORMEN

Omdat de kern van deze masterproef handelt over geweld is het van belang om stil te staan bij de verschillende uitingsvormen. Bij benadering zijn er vier soorten: lichamelijk, verbaal, psychisch en structureel geweld.

1) Lichamelijk geweld

Wanneer in het dagelijkse leven over geweld wordt gesproken gaat het meestal over deze vorm van geweld.¹⁰ Het gaat over handelingen die het slachtoffer een fysiek letsel toebrengen. Verder kan een opdeling gemaakt worden tussen fysiek geweld door het gebruik van eigen lichaam (slaan met de vuisten, een kopstoot geven,...) of lichamelijk geweld door middel van een wapen (pistool, mes,...). Bij het gebruik van wapens is de schade aan het slachtoffer vaak groter dan wanneer het lichaam als middel gebruikt wordt.

2) Verbaal geweld

Verbaal geweld is een vaak voorkomende vorm van geweld. Via het uitdrukken van woorden tracht men schade te berokkenen aan een persoon. Dit omvat onder andere schelden, vernederen, en discriminerende opmerkingen. Daarbij worden de woorden vaak uitgesproken op een intimiderende toon.¹¹ Een duidelijke link tussen verbaal en fysiek geweld is dat deze eerste vaak voorafgaat aan lichamelijk geweld.¹²

3) Psychisch geweld

Deze vorm gaat hand in hand met verbaal geweld, maar is nog ingrijpender. Bij geestelijk geweld wordt er langdurig psychologische druk op iemand uitgeoefend. Voorbeelden hiervan zijn een

⁹ BITTNER, E., *The functions of the police in modern society: a review of background factors, current practices, and possible role models.*, Cambridge, Oelgeschlager, Gunn en Hain, 1980, 36-37.

¹⁰ IMMEL, P., *Politiewerk : mensenwerk maatschappelijke thema's voor de politie.*, Alphen aan den Rijn , Samsom, 1987, 32.

¹¹ VAN STOKKOM, B., *Beledigd in Amsterdam: verbaal geweld tussen politie en publiek*, Deurne, Kluwer, 2005, 16.

¹² Ibid, 16-17.

ondervraging eindeloos rekken, iemand onthouden van eten en drinken, iemand overdreven bloot stellen aan licht,...¹³

4) Structureel geweld

Dit is het buitenbeentje van de vier uitingsvormen van geweld. Lichamelijk, verbaal en psychisch geweld worden uitgeoefend door een actor, m.a.w. gaat het om een vorm van direct geweld. Structureel geweld daarentegen is een vorm van indirect geweld, omdat er geen sprake is van een actor. De basis voor dit geweld zijn de heersende maatschappelijke structuren: ongelijke verdeling van macht, inkomen en bezit.¹⁴

Omdat deze scriptie specifiek handelt over politiegeweld zal eerst het begrip politie gedefinieerd worden om daarna tot een hanteerbare definitie van politiegeweld te komen.

POLITIE

Bij het reflecteren over de rol van de politie in onze maatschappij, komen we vaak terecht bij de vraag wat het begrip 'politie' precies inhoudt en welke functie zij heeft. Maureen Cain maakte hierbij een onderscheid tussen twee begrippen die discussies vereenvoudigt omtrent de begrenzing van het politiebegrup.¹⁵ Enerzijds beschrijft ze het begrip 'police', dat verwijst naar politie als een specifiek sociaal instituut. Hierbij moet vermeld worden dat dit instituut niet in iedere samenleving voorkomt, en onder vele vormen en gedaanten bestaat. Anderzijds duidt ze op het begrip 'policing'. Dit staat voor een reeks van processen die een aantal specifieke sociale functies vervullen, bv. de ordehandhaving. De 'police' vervult de functie van 'policing', samen met andere 'policing' actoren zoals bv. het leger. Door dit onderscheid werden nieuwe vragen gegenereerd waaronder: wat is er exclusief aan de 'police' en waarin onderscheidt de politie zich van de andere 'policing' actoren?¹⁶ Een eenduidige definitie van het begrip 'police' of politie dringt zich dus op.

Kijken we naar eigen land, dan schrijft de wet op het politieambt volgende definitie voor:

Art. 3, 3° WPA¹⁷

¹³ ARNOU, L., DESCHEPPER, T., en LARMUSEAU, I., *Straf recht? - Strafrecht : actuele tendenzen.*, Antwerpen, Maklu, 39.

¹⁴ HOOGERWERF, A., HOUTSMA, P., KRAMER, E., en NEWEL, R., *Geweld in Nederland*, Assen, Van gorcum, 1996, 59.

¹⁵ I. VERWEE, "De verwachting van de burger over het politionele geweldgebruik", *Cahiers Politiestudies Jaargang 2012-2, nr. 23*, Maklu, Antwerpen, 2012,179.

¹⁶ Ibid.

"Een politieambtenaar is een lid van een politiedienst door of krachtens de wet bevoegd om bepaalde politiemaatregelen te nemen of uit te voeren en daden van bestuurlijke of gerechtelijke politie te stellen"

Dit artikel schrijft voor dat een politieambtenaar een lid is van een politiedienst. Daarnaast moet hij bevoegd zijn om bepaalde politiemaatregelen te nemen of daden van de bestuurlijke of gerechtelijke politie uit te voeren. Deze definitie leert ons m.a.w. niets bij. Omdat deze scriptie grensoverschrijdende comparatieve analyses zal uitvoeren, is het van belang om een duidelijke omlijning te vinden van het begrip politie die voor de drie landen werkt.

Mits het grote onderwerp van de scriptie handelt over politiegeweld werd geopteerd voor een definiëring die de geweldsbevoegdheid centraal stelt. David Bayley omschrijft de politie als degene die instaat voor het regelen van sociale relaties.¹⁸ Dit gaat hand in hand met het feit dat dit regelen van sociale relaties gepaard kan gaan met geweld. Volgens Bittner beschikt de politie dan ook over een bijzondere bevoegdheid, met name de mogelijkheid om geweld te gebruiken.¹⁹ Hij schrijft volgende definitie voor:

"That the police function can best be defined as dealing with all sorts of human problems that, when they occur, may require the use of force for their solution"

Deze definitie houdt in dat een lid van de politie instaat voor het oplossen van sociale problemen, en daarbij desnoods geweld kan gebruiken. Niettemin stelde hij tegelijkertijd vast dat het vermijden van geweld een van de meest essentiële politievaardigheden is. Cachet inspireerde zich op Bittner voor zijn definitie van de politie, maar hij legde de nadruk op de legitieme mogelijkheid om dwang of geweld te gebruiken²⁰:

"Onder politie verstaan wij de zorg binnen een bepaalde context voor het handhaven van de daar geldende definities van sociale orde of specifieke onderdelen daarvan, waarbij – als de situatie dat vergt – in laatste instantie de legale en legitieme mogelijkheid bestaat om gebruik te maken van dwang en geweld."

¹⁷ Art. 3, 3° WPA.

¹⁸ I. VERWEE, "De verwachting van de burger over het politionele geweldgebruik", *Cahiers Politiestudies* Jaargang 2012-2, nr. 23, Maklu, Antwerpen, 2012, 179.

¹⁹ BITTNER, E., *The functions of the police in modern society: a review of background factors, current practices, and possible role models.*, Cambridge, Oelgeschlager, Gunn en Hain, 1980, 44.

²⁰ CACHET, A., *Politie en sociale control: over het effect van politie-optreden: Een vergelijkend onderzoek naar verkeers-delicten, gezinsgeweld en drugsgebruik.*, Arnhem, Gouda Quint, 1990, 13.

Het is deze definitie die gehanteerd zal worden doorheen de masterproef. Een politieambtenaar is bijgevolg iemand die als laatste redmiddel legitiem gebruik kan maken van dwang en geweld, voor het handhaven van de sociale orde.

POLITIEGEWELD

Midden jaren zestig kwam politiegeweld meer en meer onder de belangstelling van wetenschappers van allerhande domeinen, zoals die van de sociologie, de psychologie en de rechten. Sindsdien is wereldwijd onderzoek gevoerd naar dit fenomeen, waarbij de Verenigde Staten een voortrekkersrol heeft.²¹ Desondanks is er geen eenduidige definitie terug te vinden in de politieliteratuur.²²

In heel wat studies wordt politiegeweld gedefinieerd als het effectieve gebruik van fysiek geweld, omdat de focus vaak ligt op buitensporig geweld.²³ Deze definitie is, wat dit onderzoek betreft, te eng omdat de nadruk eerder ligt op rechtmatig geweldgebruik. Verschillende uitingsvormen zoals verbaal geweld vallen om die reden door de mand, terwijl die ook deel uitmaken van het wettelijk geweldsmonopolie en nodig zijn in het dagelijkse politieleven. Verschillende academici pleiten dan ook voor een bredere definitie waar zowel verbaal als fysiek geweld in betrokken worden.²⁴

Zoals reeds gezien zijn er twee soorten van fysiek geweld: door gebruik van eigen lichaam of door gebruik van een wapen. Het is inderdaad zo dat een agent beschikt over een ruim arsenaal van wapens. Zo kan hij gebruik maken van pepperspray, een wapenstok, een vuurwapen,...²⁵ ²⁶ Fysiek geweld omvat echter meer dan het louter gebruik van de bewapening. Zo kan een agent ook iemand neutraliseren via het gebruik van eigen lichaam door een handgreep of een armklem. Ook materieel geweld op zaken en voorwerpen, zoals het inbeuken van een deur of inslaan van een venster om een persoon te vatten behoren tot

²¹J. NOPPE, "Politieel Geweldgebruik Onderzocht.", *Handboek Politiediensten Vol. 106 (221)*, Mechelen, Kluwer, 2013, 223.

²² ALPERT, G. P. EN DUNHAM, R. G., *Understanding Police Use of Force : Officers, Suspects, and Reciprocity.*, Cambridge, Cambridge university press, 2004, 20.

²³ J. NOPPE, "Politieel Geweldgebruik Onderzocht.", *Handboek Politiediensten Vol. 106 (221)*, Mechelen, Kluwer, 2013, 224.

²⁴ Ibid.

²⁵ Art. 1 lid 2 WPA.

²⁶ Het gebruik van handboeien wordt volgens deze masterproef niet meegerekend onder het begrip geweld.

fysiek geweld.²⁷ Maar het geweldsmonopolie stopt niet bij fysiek geweld, van belang is ook verbaal geweld: zo kan een agent mondelinge bevelen geven aan burgers en kan ze verbaal dreigen met geweld.

Ook zijn er nog andere uitingsvormen van geweld.²⁸ Psychisch geweld zal niet betrokken worden in de definitie, de reden daarvoor is dat er een moeilijk te bepalen grens ligt tussen verbaal en psychisch geweld. Ook structureel geweld zal geen deel uitmaken het begrip, mits dit een vorm van indirect geweld is, bijgevolg kan geen politieagent als rechtstreekse actor aangewezen worden.

Politiegeweld kan dus omschreven worden als het gebruik van of dreigen met geweld. De geweldsdaad kan fysiek en/of verbaal zijn. De legitimiteit van de daad wordt bepaald door internationale en nationale wetgevingen.²⁹

LEGITIEM POLITIEGEWELD

Wanneer er sprake is van politiegeweld moet een onderscheid gemaakt worden tussen rechtmatig en onrechtmatig geweld. Dat onderscheid is niet altijd makkelijk te maken, de grens is immers dun.³⁰ Er zijn wettelijke criteria voorzien, maar in de praktijk is er vaak beoordelingsruimte. Wanneer voldaan is aan de voorwaarden die gesteld worden in de internationale en nationale rechtsbronnen, is er sprake van legitiem politiegeweld. Wanneer twijfel bestaat is het aan een rechtsprekende instantie of tuchtorgaan om daarover een beslissing te maken.

HOOFDSTUK 2: HET MONOPOLIE OP GEWELD DOORGELICHT

2.1: INLEIDING

In dit hoofdstuk worden verschillende facetten van het monopolie op geweld van de overheid bestudeerd. De grote basis voor legitiem politiegeweld ligt eerst en vooral bij het feit dat de staat deze bevoegdheid toekende aan het politieapparaat. Daarom zal even worden stilgestaan

²⁷ BOURDOUX, G. L., DE RAEDT, E., DE MESMAEKER, M., LINERS, A., en BERKMOES, H., *De wet op het politieambt: het handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 2013, 415.

²⁸ Zie supra: geweld en zijn uitingsvormen

²⁹ Zie infra: deel 2.4

³⁰ ALPERT, G. P. EN DUNHAM, R. G., *Understanding Police Use of Force : Officers, Suspects, and Reciprocity*, Cambridge, Cambridge university press, 2004, 19.

bij de vraag waarom juist de politie één van de grootste vertegenwoordigers van het overheidsmonopolie op geweld is. Vervolgens zal de scriptie onderzoeken hoe het geweldsmonopolie wettelijk is uitgewerkt. Daarvoor zullen zowel nationale als internationale rechtsbronnen bestudeerd worden. De geweldsbevoegdheid van de politie gaat hand in hand met de wapens die ze mag dragen, om die reden werd ook de wapendracht in de bespreking betrokken. Verder zullen ook de controleorganen bestudeerd worden, die toezicht houden op het Belgische politiewezen. Uiteindelijk wordt de vraag gesteld in welke mate er nog sprake is van een politiemonopolie. Enkele belangrijke actoren die daarbij besproken zullen worden zijn het leger, de rechtvaardigingsgronden van de burgers en de private beveiligingssector.

2.2: HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD

ONSTAAN VAN HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD EN POLITIE

Zoals reeds vermeld beschikt het politieapparaat over het monopolie van de legitieme geweldsuitoefening. Concreet betekent dit dat zij op basis van het geweldsmonopolie inbreuken kan maken op de grondrechten van de burger, zoals het recht op vrijheid van beweging en fysieke integriteit.³¹ Deze verregaande macht is niet zomaar uit de lucht gevallen en heeft zijn bestaansredenen. De kerngedachte daarbij is dat de burgers erin vertrouwen beschermd te worden door de politie, en daarom bereid zijn bepaalde vrijheden af te staan.

Deze kerngedachte wordt vertolkt in de filosofie van het sociaal contract. Een filosofie die zijn oorsprong kent bij het opkomen van de eerste soevereine staten rond het einde van de middeleeuwen. In die periode verloren lokale leenheren hun macht, en kwam een alleen heersende vorst in de plaats die een staat bestuurde.³² Hierdoor werden alle onderdanen gelijk, en kwam een einde aan de periode waarbij men verschillende rechten onder verschillende leenheren had.³³

Bij het ontstaan van verschillende staten kwamen er ook belangrijke staatsfilosofen en politieke denkers op. Een van de belangrijkste was Thomas Hobbes (1588 - 1679). Hij was er

³¹ FIJNAUT, C., ROELOF MULLER, E., en ROSENTHAL, U., *Politie : studies over haar werking en organisatie.*, Alphen aan den Rijn: Samsom., 1999, 28-29.

³² MARTYN, G., en OPSOMMER, R., *Geschiedenis Van Het Publiekrecht En Van De Politiek.*, Brugge, die Keure, 2014, 89-90.

³³ Ibid, 90.

van overtuigd dat de mens van nature niet gemaakt was voor een burgerlijke samenleving. Daarentegen geloofde hij in een 'state of nature': een natuurlijke toestand van voortdurende oorlog waar één recht wordt nagestreefd: het recht op zelfbehoud.³⁴ Volgens Hobbes kon deze toestand enkel verholpen worden door het sluiten van een sociaal contract met als doelstelling een sociale cohesie voor de samenleving, zodat zij kon functioneren als een geheel.³⁵ Door dit contract evolueert men van een 'state of nature' naar een 'civil state', waarbij de bevolking zijn recht op geweld afstaat aan de soeverein. De vorst mag dan enkel zijn geweldsmonopolie gebruiken voor de handhaving van rust en orde en het tegengaan van geweld in de samenleving.³⁶

Het politieapparaat werd dan één van de belangrijkste vertegenwoordigers van dit overheidsmonopolie op geweld. Toch beschikt de politie niet over een exclusief recht, de geweldsbevoegdheid wordt gedeeld met het leger.³⁷ Bij deze is een antwoord geboden op de vraag hoe dit monopolie tot stand is gekomen.

BEHOUD VAN HET OVERHEIDSMONOPOLIE OP GEWELD

Hierboven werd duidelijk dat de politie op een legitieme manier gebruik kan maken van geweld, omdat zij als de belangrijkste vertegenwoordiger van het overheidsmonopolie op geweld werd aangeduid. De onderdaan stemt in met dit geweldsmonopolie, zodat de rust en openbare orde gehandhaafd wordt en de burger beschermd blijft. De overheid moet dan wel aan zijn verplichtingen blijven voldoen om een behoorlijke kans op gehoorzaamheid te hebben.³⁸ Daarvoor zal de machthebber zijn rol moeten opnemen als beschermer van de samenleving en effectief optreden tegen particulier geweld.³⁹

Wanneer een agent geweld pleegt, is het steeds van belang dat hij zich aan de wettelijke voorwaarden houdt. Indien een politieambtenaar een situatie onrechtmatig afhandelt, zeker in geval van illegitiem geweldgebruik, heeft dit een impact op de relatie tussen politie en burger.

³⁴ DEN HOLLANDER, J. C., *Het opstandige geweten*, Groningen, 2006, 16-17.

³⁵ HAMPTON, J., *Hobbes and the social contract tradition*, Cambridge, university press, 1988, 68.

³⁶ Ibid, 131.

³⁷ EASTON, M., en MOELKER, R., "Militarisering En Constabularisering: Groeien Politie En Krijgsmacht Naar Elkaar Toe?", *Orde Van De Dag : Criminaliteit En Samenleving* (50), 2010, 5.

³⁸ TERWINDT, C., *De uitdaging van het geweldsmonopolie: strafrecht in tijden van conflict*, Utrecht, Universiteit Utrecht, 2004, 11

³⁹ Ibid.

⁴⁰ De verworven legitimiteit van de politie kan in die gevallen geschonden worden, en het ondermijnt de verhouding tussen publiek en politie. Een politieambtenaar moet hier steeds rekening mee houden, wil hij zijn rol als vertegenwoordiger van het geweldsmonopolie behouden. Dit is geen gemakkelijke opgave, in onze samenleving die steeds mondiger en kritischer wordt. ⁴¹

Terpstra maakt een opdeling in deze legitimiteit. Enerzijds is er de sociale legitimiteit. Deze houdt verband met de manier waarop de burger de politie bekijkt en is voldaan wanneer er sprake is van vertrouwen in het politieoptreden. M.a.w. aanvaardt het volk het toegepaste geweld, omdat ze de mening is toegedeeld dat het om gerechtvaardigde dwang ging. Anderzijds is er sprake van een normatieve legitimiteit. Er is een wettelijk kader waarbinnen de politie moet functioneren, waarbij de bescherming van de mensenrechten centraal staat. De desbetreffende wetgeving zal in volgend deel van hoofdstuk twee besproken worden. ⁴² Het politieapparaat zal dus aan beide aspecten van de legitimiteit moeten voldoen om hun geweldsmonopolie te behouden. ⁴³

Bij dit alles is het van belang om het onderzoek van Verwee te vermelden: zij heeft gedurende acht maanden verschillende diensten geobserveerd in twee Belgische politiekorpsen en zocht een antwoord op de vraag “wat doet de politie precies?”. Uit haar onderzoek bleek dat ondanks er veel onvrede heerst over het hanteren van geweld, de politie eigenlijk amper haar dwangmiddelen gebruikt. Zij concludeerde dat de mogelijkheid en de competentie tot gebruik van geweld een veel grotere waarde heeft dan het effectieve gebruik van de geweld door de politie. ⁴⁴ Met andere woorden is de symboolwaarde van het geweldsmonopolie belangrijker dan het effectieve gebruik van geweld.

De mogelijkheid om geweld te gebruiken zorgt voor het unieke karakter van het politieapparaat. Deze mogelijkheid mag echter niet de aanleiding geven tot de opvatting dat

⁴⁰ ALPERT, G. P. EN DUNHAM, R. G., *Understanding Police Use of Force : Officers, Suspects, and Reciprocity.*, Cambridge, Cambridge university press, 2004, 19.

⁴¹ TERWINDT, C., *De uitdaging van het geweldsmonopolie: strafrecht in tijden van conflict.*, Utrecht: Universiteit Utrecht., 2004, 19.

⁴² Zie supra: 2.4 Regelgeving

⁴³ P. PONSAERS, "De maatschappelijke opdracht van de politie.", *Tijdschrift voor Criminologie*, 2012, 75.

⁴⁴ I. VERWEE, "Wat doet de politie? Onderzoek naar de dagelijkse politiepraktijk.", *Cahiers Politiestudies Jaargang 2009-4, nr. 13*, Maklu, Antwerpen 2009, 101-102.

politiewerk enkel draait om het aanwenden van geweld. Integendeel, goed politiewerk wordt gekenmerkt door zo weinig mogelijk gebruik van repressie en zo veel mogelijk gebruik van vredevolle oplossingen.⁴⁵

Kortom, het monopolie van geweld zal slechts gehandhaafd kunnen worden indien de burger dit recht blijft respecteren en vertrouwen. Dit zal enkel het geval zijn indien de machthebber zijn geweldsbevoegdheden gebruikt ter bescherming van de rechten en veiligheid van de inwoners.⁴⁶ M.a.w. moet de normatieve en sociale legitimiteit blijven gerespecteerd worden. Tenslotte is het belangrijk dat agenten op de hoogte zijn van de symboolwaarde van hun geweldsmonopolie, op die manier kunnen zij de onvrede die daar rond heerst beter begrijpen.

2.3: STRUCTUUR VAN DE POLITIE

Het Octopusakkoord van 23 mei 1998 legde de basis voor de structuur van onze hedendaagse politie. Dit akkoord mondde uit in de wet van 07 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, die in 2001 geïmplementeerd werd.⁴⁷ Deze wet richtte één geïntegreerde politiedienst op, en maakte zo een einde aan de verschillende politiediensten zoals de Rijkswacht, de gemeentepolitie, en de gerechtelijke politie bij de parketten.⁴⁸ Zoals de naam van de wet het zelf aangeeft, is de politiedienst gestructureerd op twee niveaus, met name een lokale en federale.

Wanneer de rol en de concrete functies van de politie worden beschreven, is het belangrijk om het onderscheid te maken tussen de twee niveaus. De Wet op de Geïntegreerde Politie⁴⁹ en de Wet op het Politieambt⁵⁰ helpen dit onderscheid duidelijk te maken door een taakopdeling voor te schrijven:

⁴⁵ REINER, R., *The politics of the police*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 7.

⁴⁶ TERWINDT, C., *De uitdaging van het geweldsmonopolie: strafrecht in tijden van conflict*, Utrecht: Universiteit Utrecht, 2004, 12.

⁴⁷ Wet van 07 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, *Belgisch Staatsblad*, 05 januari 1999.

⁴⁸ BRUGGEMAN, W., DEVROE, E., en EASTON, M., *Evaluatie van 10 jaar politiehervorming: terugblikken naar het verleden en vooruitkijken naar de toekomst*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2010, 119.

⁴⁹ Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, *BS* 1 januari 1999.

⁵⁰ Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

Art. 3 Wet op de Geïntegreerde Politie⁵¹

De politiediensten worden georganiseerd en gestructureerd op twee niveaus : het federale niveau en het lokale niveau, die samen de geïntegreerde politiezorg verzekeren. Deze niveaus zijn autonoom en hangen van verschillende overheden af. Deze wet regelt de functionele banden tussen deze twee niveaus.

Overeenkomstig Titel II van de huidige wet, verzekert de lokale politie op het lokale niveau de basispolitiezorg, meer bepaald alle opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie die nodig zijn voor het beheren van lokale gebeurtenissen en fenomenen die zich voordoen op het grondgebied van de politiezone, evenals het vervullen van sommige politieopdrachten van federale aard.

Overeenkomstig Titel III van de huidige wet, verzekert de federale politie over het gehele grondgebied, met inachtneming van de principes van specialiteit en subsidiariteit, de gespecialiseerde en de supralokale opdrachten van bestuurlijke en gerechtelijke politie, evenals ondersteunende opdrachten voor de lokale politiediensten en voor de politieoverheden.

De geïntegreerde politiedienst waarborgt de overheden en de burgers een minimale gelijkwaardige dienstverlening over het gehele grondgebied van het Rijk.

Art. 15bis WPA⁵²

De federale en de lokale politie vervullen de in deze onderafdeling bepaalde opdrachten overeenkomstig artikel 3 van de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus.

De voorgaande artikelen schrijven voor dat de lokale politie voornamelijk de basispolitiezorg verzorgt. Volgens artikel 3 lid 2 van de wet op de geïntegreerde politie⁵³ verzekert de lokale politie op het lokale niveau laatstgenoemde zorg. Meer specifiek gaat het om gerechtelijke of bestuurlijke opdrachten die plaatsvinden binnen de politiezone om lokale fenomenen of gebeurtenissen, zoals bijvoorbeeld een festival, in goede banen te leiden. Daarnaast voert ze ook politietaken uit van federale aard. Deze opdrachten staan onder andere opgesomd in de Wet op het Politieambt en in art. 62 van de Wet op de Geïntegreerde politie.

⁵¹ Art. 3 Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus.

⁵² Art. 15bis WPA..

⁵³ Art. 3 lid 2 Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus.

Artikel 3 lid 3 van de Wet op de Geïntegreerde Politie ⁵⁴ geeft ook een taakomschrijving weer van de federale politie. Zij staat in voor gespecialiseerde gerechtelijke of bestuurlijke opdrachten voor het gehele grondgebied, en ze houdt daarbij rekening met de principes van specialiteit en subsidiariteit. Daarnaast voert ze ook ondersteunende opdrachten uit voor de lokale politiediensten.

Zowel de lokale als de federale politie voeren bestuurlijke en gerechtelijke opdrachten uit. De bestuurlijke taken worden uitgevoerd met het oog op het handhaven van de openbare orde, en hebben een eerder preventief karakter. De gerechtelijke opdrachten daarentegen zijn eerder repressief van aard, deze worden dus enkel uitgevoerd wanneer een misdrijf gepleegd wordt.

Er is sprake van een functioneel verband tussen beide niveaus, doch zijn ze allebei autonoom. Ook staan ze onder het gezag van verschillende overheden. De federale politie wordt gecontroleerd door de minister van Binnenlandse Zaken en de minister van Justitie. Het lokale niveau daarentegen staat onder het gezag van de burgemeester en het politiecollege. ⁵⁵ Er is dus geen sprake van een eenheidspolitie met een hiërarchische opdeling. In het Belgisch systeem is er sprake van twee soorten eenheden (= de lokale en de federale politie) die op hetzelfde niveau van verantwoordelijkheid staan, maar een ander takenpakket hebben.

Nu de Belgische politiestructuur bondig uit de doeken is gedaan is het van belang te kijken welke leden onder de definitie van een politieambtenaar vallen. Een politieagent is volgens deze masterproef iemand die als laatste redmiddel legitiem gebruik kan maken van dwang en geweld, voor het handhaven van (bepaalde delen van) de sociale orde. Zowel leden van de lokale als de federale politie verzorgen taken rond het handhaven van de openbare orde. In deel 2.4 zal geleerd worden dat beiden ook gebruik kunnen maken van dwang en geweld, bijgevolg kan geconcludeerd worden dat leden van de twee verschillende eenheden onder de definitie van een politieambtenaar vallen.

⁵⁴ Art. 3 lid 3 Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus.

⁵⁵ DE RAEDT, E., BERKMOES, H., en DE MESMAEKER, M., *De Wet op het politieambt : het handboek van de politiefunctie.*, Brussel, Politeia, 189-190.

2.4: REGELGEVING

In dit deel zullen de wetsartikelen besproken worden die handelen rond de legitimiteit van politieel geweldgebruik. Bijgevolg zal een antwoord gegeven worden op de vraag hoe het Belgische geweldsmonopolie wettelijk is uitgewerkt. De focus ligt zowel op internationale als nationale rechtsbronnen.

2.4.1 INTERNATIONALE WETGEVING

UNIVERSELE VERKLARING VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens van 1948 is een niet-bindende verklaring. Toch is het verkeerd om te denken dat de verklaring geen juridische waarde heeft, zij wordt immers gezien als een minimumstandaard voor internationale verdragen en nationale rechtsbronnen.⁵⁶ Om die reden zal het UVRM beknopt behandeld worden. Artikels 3 en 5 zijn relevant voor de bespreking van de voorwaarden rond politieel geweldgebruik:

Artikel 3

Een ieder heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon.

Ieder mens heeft het recht op leven, vrijheid en onschendbaarheid van zijn persoon. Wanneer een agent overgaat tot geweld zal er vlug sprake zijn van een inbreuk op laatstgenoemde rechten. Hoe is de bijzondere geweldsbevoegdheid dan te verzoenen met art. 3 UVRM? Dit komt omdat het niet gaat om absolute rechten, uitzonderingen zijn toegestaan. Art. 2 EVRM, dat in tegenstelling tot het UVRM wel een bindende werking heeft, waarborgt ook het recht op leven. Daarom zal een verdere bespreking plaatsvinden in deel 2.4 EVRM.

Artikel 5

Niemand zal onderworpen worden aan folteringen, noch aan een wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing.

Dit artikel helpt mede de grenzen te bepalen van politiegeweld, omdat iedere overmatige vorm van geweld uitgesloten wordt. Deze bepaling wordt bijna letterlijk overgenomen in art. 3 EVRM, om die reden wordt verwezen naar het volgende deel voor een uitgebreidere behandeling.

⁵⁶ HAECK, Y. en HERRERA, C. B., *Procederen Voor Het Europees Hof Voor De Rechten Van De Mens.*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 203.

EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS ⁵⁷

Dit Europees verdrag, dat in 1950 werd opgesteld, regelt in navolging van het UVRM, belangrijke mensenrechten in de Europese unie. Het verdrag moet men onlosmakelijk samen bekijken met het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (E.H.R.M.). Dit is een Europees gerechtshof waar landen en burgers een klacht kunnen indienen tegen een Europese lidstaat, wegens het schenden van gewaarborgde rechten van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. ⁵⁸ Het belangrijkste verschil met het UVRM is dat de rechten gewaarborgd in het EVRM wel rechtstreeks inroepbaar zijn, zowel voor de Belgische gerechtshoven als voor het Europese Hof van de Rechten van de Mens. ⁵⁹ De voornaamste artikelen rond de voorwaarden van politieel geweldgebruik zijn art. 2, 3 en 8 ⁶⁰:

Art 2: Recht op leven

- 1. Het recht van een ieder op leven wordt beschermd door de wet. Niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd, behoudens door de tenuitvoerlegging van een gerechtelijk vonnis wegens een misdrijf waarvoor de wet in de doodstraf voorziet.*
- 2. De beroving van het leven wordt niet geacht in strijd met dit artikel te zijn geschied ingeval zij het gevolg is van het gebruik van geweld, dat absoluut noodzakelijk is:*
 - (a) ter verdediging van wie dan ook tegen onrechtmatig geweld;*
 - (b) teneinde een rechtmatige arrestatie te bewerkstelligen of het ontsnappen van iemand die op rechtmatige wijze is gedetineerd, te voorkomen;*
 - (c) teneinde in overeenstemming met de wet een oproer of opstand te onderdrukken*

Dit artikel beklemtoont het recht op leven: niemand mag opzettelijk van het leven worden beroofd. Het is van belang om te vermelden dat de bepaling niet enkel bescherming biedt voor geweld dat een dodelijke afloop kent. Zo werd in de zaak Makaratzis versus Griekenland beslist dat art. 2 EVRM toepasbaar is op potentieel dodelijk geweld. ⁶¹ Dit is een belangrijke nuancering, mits politiegeweld geen dodelijke afloop hoeft te kennen.

⁵⁷ Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, ondertekend op 4 November 1950, te Rome, BS 19 augustus 1955

⁵⁸ HAECK, Y. en HERRERA, C. B., *Procederen Voor Het Europees Hof Voor De Rechten Van De Mens.*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 149.

⁵⁹ Ibid, 182.

⁶⁰ F. GOOSSENS, "Het politieel geweld- en vuurwapengebruik volgens het EVRM en rechtspraak van het EHRM", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 9.

⁶¹ Ibid, 11.

Het recht op leven is geen absoluut recht, laatstgenoemd artikel voorziet in enkele uitzonderingen.⁶² Een eerste uitzondering vinden we in het eerste lid: het recht op leven mag geschonden worden indien dit door een gerechtelijk vonnis wordt uitgesproken. Deze exceptie is niet meer van belang, Protocol 13 heeft immers in 2002 de doodstraf afgeschaft.⁶³ Lid twee voorziet wel in een belangrijke uitzondering: het gebruik van geweld is toegestaan wanneer het absoluut noodzakelijk is. Een bijkomende eis, naast de laatstgenoemde noodzakelijkheidvoorwaarde, is dat het geweld moet plaatsvinden in een van de drie vooropgestelde situaties: beroving van het leven kan toegestaan zijn ter verdediging van onrechtmatig geweld, ter bewerkstelling van een arrestatie, ter voorkoming van een ontsnapping van iemand die om rechtmatige wijze is gedetineerd of ter onderdrukking van een opstand. Maar wanneer kan men beslissen dat het gebruikte geweld noodzakelijk was? Dit is het geval wanneer voldaan is aan de wettelijkheid-, de proportionaliteit- en subsidiariteitvoorwaarde. Deze principes moeten gezien worden als aspecten van de voorwaarde van absolute noodzakelijkheid.⁶⁴

De wettelijkheidvoorwaarde houdt in dat geweld enkel gebruikt mag worden indien een bij wet genaamd doel nagestreefd wordt. De drie situaties die beschreven worden in art. 2 lid 2 zijn voorbeelden van legitieme doeleinden. De subsidiariteitvoorwaarde houdt in dat geweld enkel mag aangewend worden als laatste redmiddel.⁶⁵ Wanneer geweldloze oplossingen voorhanden waren kan men onmogelijk bepalen dat de toegepaste dwang absoluut noodzakelijk was. Daarnaast houdt het subsidiariteitsprincipe in dat een waarschuwing moet gegeven worden, vooraleer er tot (dodelijk) geweld wordt overgegaan. Tenslotte is er nog de proportionaliteitvoorwaarde, die als laatste aspect van de absolute noodzakelijkheid geldt. Deze voorwaarde is vervuld wanneer het aangewende geweld strikt proportioneel is met het wettelijk na te streven doel.⁶⁶

⁶² Ibid, 11-12.

⁶³ Art. 1 Protocol Nr. 13 bij het Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, inzake de afschaffing van de doodstraf onder alle omstandigheden, *BS* 3 november 2003.

⁶⁴ F. GOOSSENS, "Het politioneel geweld- en vuurwapengebruik volgens het EVRM en rechtspraak van het EHRM", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 15.

⁶⁵ Ibid, 17.

⁶⁶ Ibid, 15.

In de zaak *Bubbins vs. Verenigd Koninkrijk* van het EHRM worden deze principes duidelijk toegelicht.⁶⁷ Toen de politie zijn huis belegerde, dreigde de heer Fitzgerald meermaals met zijn revolver om de politieagenten neer te schieten. Aan de aansporingen om zijn wapen neer te leggen, gaf hij geen gevolg. Na een laatste waarschuwing werd hij doodgeschoten. Het is duidelijk dat de subsidiariteitsvoorwaarde in casu vervuld is. De agenten zochten naar een vreedzame oplossing, door Fitzgerald aan te dringen zijn wapen neer te leggen. Daarenboven werd een laatste waarschuwing gegeven, die Michael Fitzgerald naast zich wierp. Later bleek dat het om een speelgoedrevolver ging, maar het EHRM oordeelde dat de politieman geen ongelijk had te geloven dat zijn leven reëel bedreigd was. De agent was verplicht om te schieten, om zijn leven en die van zijn collega's te beschermen. Het is evident dat een wettelijk doel werd nagestreefd: de politieambtenaar verdedigde zichzelf en zijn medeagenten tegen (potentieel) onrechtmatig geweld. Tenslotte oordeelde het EHRM dat de proportionaliteitsvoorwaarde vervuld was: de agent kon eerlijk geloven dat zijn leven een onmiddellijk en werkelijk gevaar kende. Daarom was het dodelijk geweld niet disproportioneel en absoluut noodzakelijk.

Art 3: Verbod van foltering

Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.

Art. 3 EVRM schrijft voor dat er niemand mag onderworpen worden aan folteringen en onmenselijke of vernederende behandelingen, waarbij er geen opening wordt gelaten voor wettelijke uitzonderingen op dit verbod. In tegenstelling tot art 2 EVRM is er dus sprake van een absolute bescherming.

Het artikel biedt voornamelijk een bescherming bij verhoorsituaties. Zo zou een politieambtenaar een verdachte kunnen folteren om een onrechtmatige bekentenis te verkrijgen. De Salduz-wetgeving biedt hierbij in België een extra garantie, zij schrijft namelijk voor dat de aanwezigheid van een advocaat verplicht is bij een verhoor.⁶⁸

⁶⁷ Ibid, 16.

⁶⁸ Wet van 13 augustus 2011 betreffende de wet tot wijziging van het Wetboek van strafvordering en van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, om aan elkeen die wordt verhoord en aan elkeen wiens vrijheid wordt benomen rechten te verlenen, waaronder het recht om een advocaat te raadplegen en door hem te worden bijgestaan, BS 05 september 2011.

Art 8: Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven

- 1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.*
- 2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.*

Het is voornamelijk lid 2 van dit artikel dat belangrijk is wat politiegeweld betreft. Daarin wordt weergegeven dat het privé-, familie- en gezinsleven beschermd wordt, en dat het openbaar gezag (= de politie) hier niet mag in inmengen. Toch is er geen sprake van een absolute bescherming, een inmenging is mogelijk in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid, het economisch welzijn,...

Art. 8 kan gepercipieerd worden als een vangnet wanneer een behandeling niet ernstig genoeg is om een schending van art. 3 EVRM uit te maken.⁶⁹ Dit komt door het feit dat het begrip 'privé-leven' zich uitstrekt tot het recht om behoed te blijven van een behandeling die ingaat tegen de menselijke waardigheid.⁷⁰

Besluit EVRM

Uit het voorgaande is gebleken dat het EVRM bijdraagt tot het scheppen van voorwaarden rond politieel geweldgebruik. Dit komt omdat het verdrag een directe werking kent, en bijgevolg rechtsreeks inroepbaar is voor de Belgische rechters. Het zou dus kunnen dat een bepaald politieel optreden rechtmatig is conform de nationale wetgeving, maar tegelijkertijd onrechtmatig conform het EVRM. Bijgevolg zullen de nationale wetgevers moeten voorzien in een regeling die consistent is met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, indien zij veroordelingen willen vermijden door het EHRM.⁷¹

VN-GEDRAGSCODE VOOR WETSDIENAREN

In 1979 werd een VN-gedragscode voor wetsdienaren opgesteld. Opnieuw wordt het belang van de mensenrechten onderstreept. Zo bepaalt artikel 2 dat de wetshandhavers bij de

⁶⁹ F. GOOSSENS, "Het politieel geweld- en vuurwapengebruik volgens het EVRM en rechtspraak van het EHRM", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 40.

⁷⁰ Ibid, 40.

⁷¹ Ibid, 45.

vervulling van hun taak de menselijke waardigheid moeten respecteren. M.a.w. zijn zij verplicht de mensenrechten te handhaven van alle personen. Daarnaast schrijft artikel 3 voor dat de wetshandhavers enkel geweld mogen gebruiken wanneer het noodzakelijk is voor de uitvoering van hun politietaken. Wederom zijn de principes van evenredigheid, proportionaliteit en subsidiariteit van toepassing. Politiegeweld mag volgens deze code enkel toegepast worden ter voorkoming van misdrijven of bij het meehelpen aan een wettige arrestatie. Wat het vuurwapengebruik betreft, is deze enkel toegelaten wanneer politieambtenaren of derden worden bedreigd met een vuurwapen.⁷²

EUROPESE CODE INZAKE ETHIEK VAN DE POLITIE

In 2001 heeft de Raad van Europa een code inzake ethiek van de politie opgesteld. Artikels 35, 36 en 37 handelen over politieel geweldgebruik. Deze artikels onderstrepen wederom het belang van de mensenrechten en de principes van proportionaliteit, subsidiariteit en evenredigheid. Het verbaast dan ook niet dat ze hun basis vinden uit voorgaande verdragen, verklaringen, principes en resoluties.⁷³

2.4.2 NATIONALE WETGEVING

In dit deel nemen we de nationale wetgeving onder de loep. De relevante bepalingen rond politiegeweld zijn onder andere te vinden in de grondwet, de Wet op het Politieambt en enkele relevante wettelijke omzendbrieven.

GRONDWET

De grondwet dateert reeds van 1831 toen België onafhankelijk werd. Deze werd later in 1994 omgegoten in een gecoördineerde wet. Het is belangrijk om te vermelden dat de grondwet de hoogste nationale rechtsbron is.⁷⁴ M.a.w. zullen de wetten, koninklijke besluiten en ministeriële omzendbrieven in overeenstemming moeten zijn met laatstgenoemde rechtsbron.

Dit wetende is artikel 12 van belang:

Art. 12

De vrijheid van de persoon is gewaarborgd. Niemand kan worden vervolgd dan in de gevallen die de wet bepaalt en in de vorm die zij voorschrijft. Behalve bij ontdekking op heterdaad kan niemand worden aangehouden dan krachtens een met redenen omkleed bevel van de rechter, dat moet worden betekend bij de aanhouding of uiterlijk binnen vierentwintig uren.

⁷² CRASHAW, R., *Police and Human rights. A manual for Teachers, Resource Persons and Participants in Human Rights Programmes*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, 85-86.

⁷³ GOOSSENS, F., *Politiebevoegdheden En Mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 219.

⁷⁴ Art. 188 Grondwet, BS 17 februari 1994

Dit artikel leert ons dat de vrijheid van de persoon is gewaarborgd. Toch gaat het niet om een absoluut recht, mits uitzonderingen mogelijk zijn. Zo kan iemand aangehouden worden bij ontdekking op heterdaad. Toch legt dit artikel het gebruik van politiegeweld aan banden, zij schrijft immers voor dat vervolgingen enkel mogelijk zijn bij wet, en in de vorm dat die wet voorschrijft. M.a.w. is willekeur uitgesloten.

*WET OP HET POLITIEAMBT*⁷⁵

Sinds 1992 is er in België met de komst van de Wet op het Politieambt een duidelijke wettelijke houvast voor het geweldsmonopolie van de politie. De belangrijkste grondbeginselen en voorwaarden rond het politioneel geweld zijn opgenomen in laatstgenoemde wet. In wat volgt zullen de verschillende onderdelen die handelen over het geweldgebruik besproken worden.

Art. 1 WPA⁷⁶

"De politiediensten vervullen hun opdrachten onder het gezag en de verantwoordelijkheid van de overheden die daartoe door of krachtens de wet worden aangewezen.

Bij het vervullen van hun opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie, waken de politiediensten over de naleving en dragen zij bij tot de bescherming van de individuele rechten en vrijheden, evenals tot de democratische ontwikkeling van de maatschappij.

Om hun opdrachten te vervullen, gebruiken zij slechts dwangmiddelen onder de voorwaarden die door de wet worden bepaald"

Lid 1 bepaalt dat de politie onder het gezag staat van de overheid. De legitimiteit van politioneel geweldgebruik steunt dan ook op de bevoegdheden die de politie gekregen heeft van de staat. Vervolgens bepaalt lid 2 dat de politiediensten waken over de naleving van de individuele rechten, vrijheden en over de democratische ontwikkeling van de maatschappij. Dit is een rechtstreekse wettelijke vertaling van het sociale contractsdenken.⁷⁷ Het is namelijk zo dat de overheid beschikt over het legitiem geweldsmonopolie, maar deze enkel mag inzetten ter bescherming van de bevolking. Lid 3 bepaalt tenslotte dat dwangmiddelen slechts gebruikt mogen worden onder bepaalde wettelijke voorwaarden. In concreto gaat het

⁷⁵ Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, BS 22 december 1992

⁷⁶ Art. 1 WPA, BS 22 december 1992

⁷⁷ Zie supra: 2.2 Het overheidsmonopolie op geweld

hier over geweld- en vuurwapengebruik, waarbij de voorwaarden in artikel 37 WPA terug te vinden zijn.

Art. 37 WPA

“Bij het vervullen van zijn opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie kan elke politieambtenaar, rekening houdend met de risico's die zulks meebrengt, geweld gebruiken om een wettig doel na te streven dat niet op een andere wijze kan worden bereikt.

Elk gebruik van geweld moet redelijk zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel.

Aan elk gebruik van geweld gaat een waarschuwing vooraf, tenzij dit gebruik daardoor onwerkzaam zou worden.”

In dit artikel komen we opnieuw in aanraking met de steeds terugkerende principes van legaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit.⁷⁸ Politiemensen mogen enkel gebruik maken van geweld en dwangmiddelen wanneer een wettig doel nagestreefd wordt. Dit doel kan uitdrukkelijk voorzien zijn in de wet, kan ten gevolge zijn van een wettelijke politieopdracht of kan voortvloeien uit de reglementaire aanwending van een wettelijke bevoegdheid.⁷⁹ Dit wil zeggen dat wanneer een opdracht onwettig is, het toegepaste geweld ook onwettig zal zijn. Art. 37 lid 1 WPA leert ons dat geweldgebruik toegestaan is bij het vervullen van opdrachten van de bestuurlijke of gerechtelijke politie, m.a.w. is dwang wettig bij het handhaven van de openbare orde. Vervolgens schrijft het artikel voor dat geweld slechts gebruikt mag worden indien op geen enkel andere manier het wettig doel bereikt kan worden. Het gebruik van geweld is dus een 'ultimum remedium', een laatste redmiddel. Indien later zou blijken dat een wettelijk doel ook op een minder gewelddadige manier bereikt kon worden, is de subsidiariteitsvoorwaarde niet nageleefd.⁸⁰ Daarenboven moet het geweld stoppen vanaf het moment dat het doel bereikt is.⁸¹ Verder bepaalt artikel 37 lid 2 WPA dat elk gebruik van geweld in verhouding moet staan tot het nagestreefde doel, m.a.w. gaat het om de proportionaliteitsvoorwaarde. De politieambtenaar moet een belangenafweging maken: het objectief belang van het beoogde doel moet groter zijn dan de belangen die geschaad

⁷⁸ DE RAEDT, E., BERKMOES, H., en DE MESMAEKER, M., *De Wet op het politieambt : het handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 416-420.

⁷⁹ F. GOOSSENS, en F. HUTSEBAUT, "Politioneel geweld en vuurwapengebruik in België: het nationale wettelijke kader", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, Gent, Politeia, 2007, 52.

⁸⁰ Ibid, 55.

⁸¹ DE RAEDT, E., BERKMOES, H., en DE MESMAEKER, M., *De Wet op het politieambt : het handboek van de politiefunctie*, Brussel, Politeia, 419.

(kunnen) worden.⁸² Het instrument waar het geweld mee gepleegd wordt moet ook in de proportionaliteitstoets opgenomen worden. Zo kan het gebruik van een vuurwapen veel verdergaande gevolgen hebben dan het gebruik van bijvoorbeeld de wapenstok. Dit gegeven moet de politieambtenaar steeds in zijn achterhoofd houden.⁸³ Tenslotte bepaalt artikel 37 lid 3 WPA dat, in de mate van het mogelijke, een waarschuwing moet gegeven worden vooraleer wordt overgegaan tot geweld. De waarschuwing is niet gebonden aan bepaalde vormvoorwaarden. Wel is het aan te raden dat het waarschuwingsschot enkel aangewend wordt in situaties waar het gebruik van vuurwapens is toegestaan.⁸⁴ Er zijn aparte toepassingsvoorwaarden wat vuurwapengebruik betreft die vermeld worden in artikel 38, deze gelden onverminderd de voorwaarden van artikel 37 WPA.

Artikel 38 WPA

"Onverminderd de bepalingen van artikel 37, kunnen de politieambtenaren slechts gebruik maken van hun vuurwapens tegen personen in de volgende gevallen:

1° in het geval van wettige verdediging in de zin van de artikelen 416 en 417 van het strafwetboek

2° tegen gewapende personen of in de richting van voertuigen aan boord waarvan zich gewapende personen bevinden, in geval van misdaad of van een op heterdaad ontdekt wanbedrijf in de zin van artikel 41 van het Wetboek van Strafvordering, welke misdaad of welk wanbedrijf met geweld zijn gepleegd, indien redelijkerwijze mag aangenomen worden dat die personen in het bezit zijn van vuurwapens klaar voor gebruik en dat zij deze wapens zullen gebruiken tegen personen;

3° Wanneer in het geval van volstrekte noodzakelijkheid, de politieambtenaren de aan hun bescherming toevertrouwde personen, posten, vervoer van gevaarlijke goederen of plaatsen op geen andere wijze kunnen verdedigen

4° Wanneer in het geval van volstrekte noodzakelijkheid, de politieambtenaren de personen die aan hun bescherming zijn toevertrouwd in het raam van de uitvoering van een opdracht van gerechtelijke politie op geen andere wijze kunnen verdedigen"

⁸² Ibid, 420.

⁸³ F. GOOSSENS, "Het politioneel geweld- en vuurwapengebruik volgens het EVRM en rechtspraak van het EHRM", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 16.

⁸⁴ DE RAEDT, E., BERKMOES, H., en DE MESMAEKER, M., *De Wet op het politieambt : het handboek van de politiefunctie.*, Brussel, Politeia, 421.

Artikel 38 WPA geldt onverminderd artikel 37 WPA, dit wil zeggen dat opnieuw de principes van legaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit gelden.⁸⁵ Maar artikel 38 gaat verder, want vuurwapengebruik is enkel toegelaten tegen personen in bovenstaande 4 limitatieve gevallen. Hierdoor kan afgeleid worden dat het vuurwapengebruik een uitzonderingskarakter heeft.⁸⁶

Art. 38, lid 1, 1° WPA handelt over situaties van wettige verdediging in de zin van artikelen 416 en 417 van het strafwetboek. Hier wordt niet verder op ingegaan omdat de voorwaarden rond de noodweer uitgebreid besproken worden in deel 2.7.2: de individuele rechtvaardigingsgronden.

Ten tweede leert art. 38, lid 1, 2° WPA dat vuurwapens aangewend mogen worden tegen gewapende personen (die zich bevinden aan boord van voertuigen). Verder moet het gaan om met geweld gepleegde misdaden of wanbedrijven die ontdekt zijn op heterdaad. Tenslotte moet aangenomen kunnen worden dat de daders effectief gebruik willen maken van hun vuurwapens tegen personen. Met deze bepaling wou de Wetgever de strijd aangaan tegen bepaalde vormen van zware criminaliteit, zoals bijvoorbeeld hold-ups of gijzelingen.⁸⁷

Ten derde bepaalt art. 38, lid 1, 3° WPA dat het vuurwapengebruik is toegestaan in situaties waar politieambtenaren posten, personen, plaatsen of het vervoer van gevaarlijke goederen beschermen. De voorwaarde van de noodzakelijkheid, die ook in art. 37 WPA omvat is, wordt herhaald.

Ten vierde schrijft art. 38, lid 1, 4° WPA voor dat het gebruik van vuurwapens toegestaan is ter bescherming van personen tijdens een gerechtelijke opdracht. Een voorbeeld hiervan is de bescherming van getuigen of aangevers van misdrijven.⁸⁸

Tenslotte moet er op gewezen worden dat een politieambtenaar zich ook kan beroepen op andere gronden dan deze voorzien in art. 38 WPA om het vuurwapengebruik te rechtvaardigen.⁸⁹ Zo zijn er bijvoorbeeld rechtvaardigingsgronden opgenomen in het

⁸⁵ F. GOOSSENS, en F. HUTSEBAUT, "Politieel geweld en vuurwapengebruik in België: het nationale wettelijke kader", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, Gent, Politeia, 2007, 57.

⁸⁶ Ibid, 58

⁸⁷ Ibid, 60

⁸⁸ Ibid, 62.

⁸⁹ Ibid, 62.

strafwetboek die, zoals de naam doet vermoeden, geweldgebruik rechtvaardigen. Op deze materie zal verder ingegaan worden in deel 2.7.2: de individuele rechtvaardigingsgronden.

*DE DEONTOLOGISCHE CODE VAN DE POLITIEDIENSTEN*⁹⁰

Naast bovenstaande wetgeving werd in 2006 ook een deontologische code voor de politiediensten opgericht, met guidelines rond waarden, normen, doelstellingen,... Het wordt beschouwd als een soort werkinstrument voor alle leden van de geïntegreerde politie met als ultiem doel tot een eenvormige mentaliteit en ingesteldheid onder deze leden te komen. Ook wordt er in deze deontologische code aandacht geschonken aan politieel geweldgebruik:

Art. 49 Deontologische code

Artikel 49 : Om hun opdrachten te vervullen, gebruiken de personeelsleden slechts dwangmiddelen onder de voorwaarden die door de wet worden bepaald (Art. 1, derde lid WPA.).

Bij het vervullen van zijn opdrachten van bestuurlijke of gerechtelijke politie kan elke politieambtenaar, rekening houdend met de risico's die zulks meebrengt, geweld gebruiken om een wettig doel na te streven dat niet op een andere wijze kan worden bereikt (Art. 37, eerste lid WPA.). Elk gebruik van geweld moet redelijk zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel (Art. 37, tweede lid WPA.).

Aan elk gebruik van geweld gaat een waarschuwing vooraf, tenzij dit gebruik daardoor onwerkzaam zou worden (Art. 37, derde lid WPA.).

De personeelsleden die overeenkomstig de wet dwang of geweld mogen gebruiken, vergewissen zich ervan dat :

- het doel dat door de interventie wordt nagestreefd, wettelijk is;*
- dat doel niet op een minder gewelddadige manier, zoals de overreding of de dialoog, kan worden bereikt;*
- de gebruikte middelen redelijk zijn en in verhouding tot het nagestreefde doel en de omstandigheden terzake. Dit impliceert dat de minst gewelddadige, gepaste manier van optreden wordt gebruikt en dat een bepaalde differentiatie en gradatie in de gebruiksmodaliteiten van geweld moet bestaan.*

⁹⁰ Koninklijk besluit van 10 mei 2006 houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten, BS 30 mei 2006.

Mits naleving van voormelde principes, kunnen de politieambtenaren slechts gebruik maken van vuurwapens tegen personen in de volgende gevallen :

1° in het geval van wettige verdediging in de zin van de artikelen 416 en 417 van het Strafwetboek;

2° tegen gewapende personen of in de richting van voertuigen aan boord waarvan zich gewapende personen bevinden, in geval van misdaad of van een op heterdaad ontdekt wanbedrijf in de zin van artikel 41 van het Wetboek van Strafvordering, welke misdaad of welk wanbedrijf met geweld zijn gepleegd, indien redelijkerwijze mag aangenomen worden dat die personen in het bezit zijn van vuurwapens klaar voor gebruik en dat zij deze wapens zullen gebruiken tegen personen;

3° wanneer in het geval van volstrekte noodzakelijkheid, de politieambtenaren de aan hun bescherming toevertrouwde personen, posten, vervoer van gevaarlijke goederen of plaatsen op geen andere wijze kunnen verdedigen. In dit geval mogen de vuurwapens slechts gebruikt worden overeenkomstig de richtlijnen en onder verantwoordelijkheid van een officier van bestuurlijke politie;

4° wanneer in het geval van volstrekte noodzakelijkheid, de politieambtenaren de personen die aan hun bescherming zijn toevertrouwd in het raam van de uitvoering van een opdracht van gerechtelijke politie op geen andere wijze kunnen verdedigen. In dit geval mogen de vuurwapens enkel worden gebruikt overeenkomstig de richtlijnen en onder verantwoordelijkheid van een officier van gerechtelijke politie (Art. 38, eerste lid WPA.). Het gebruik van wapens geregeld in 2°, 3° en 4°, geschiedt eerst na waarschuwing met luide stem of met enig ander beschikbaar middel, een waarschuwingsschot inbegrepen, tenzij dit gebruik daardoor onwerkzaam zou worden (Art. 38, tweede lid WPA.)

Artikel 49 van de Deontologische code biedt geen meerwaarde aan informatie over het geweldsmonopolie van de politie. Ze is een exacte herhaling van de inhoud van artikels 37 en 38 WPA. Zo wordt in praktisch ieder lid verwezen naar laatstgenoemde artikelen. Dit biedt wel als voordeel dat er consistentie bestaat tussen de verschillende instrumenten waar een politieambtenaar zijn gedrag moet aan toetsen, wat verwarring uitsluit.

Artikel 50

Wanneer de leden van het operationeel kader geconfronteerd worden met fysiek geweld of met een reële dreiging van fysiek geweld tegen henzelf of tegen derden, hebben zij het recht

maar ook de plicht om -binnen de grenzen van de wettelijke voorschriften- op de meest doeltreffende en kordate manier op te treden ten einde het geweld te beëindigen of te voorkomen.

Aangezien zij op elk ogenblik met geweld kunnen worden geconfronteerd of kunnen genoodzaakt worden om dwang aan te wenden, krijgen zij terzake een geschikte fysieke en mentale opleiding en een adequate uitrusting. Dit wordt hen verleend op basis van de bijzonderheden van hun dienst of van de taken die hen worden toevertrouwd

In dit artikel wordt nogmaals de nadruk gelegd op het feit dat een agent de plicht heeft om op de meest doeltreffende manier (de dreiging van) fysiek geweld tegen zichzelf of derden te stoppen. Het is niet vereist om dit met geweld zelf te doen, maar het behoort wel tot de mogelijkheden. Verder wordt er de nadruk gelegd op het feit dat de politie voor deze geweldssituaties een geschikte fysieke en mentale opleiding moet krijgen. Ook is vereist dat agenten over een adequate uitrusting beschikken.

*GPI 48*⁹¹

De GPI 48 is een ministeriële omzendbrief die handelt over de opleiding en training die politieambtenaren krijgen rond het gebruik van geweld. De basis van deze omzendbrief is de politionele geweldbeheersing, een concept dat bepaalt dat de meest veilige en de minst gewelddadige oplossing moet gezocht worden wanneer een politieman of –vrouw in een gevaarlijke situatie verkeert.⁹² Deze opleiding zorgt voor het aanleren, ontwikkelen en het onderhouden van de vaardigheden die hierbij nodig zijn. Het gebruik van geweld wordt absoluut niet aangemoedigd, de GPI 48 schrijft immers voor dat fysieke dwang zo lang mogelijk uitgesteld moet worden. Daarnaast wordt het principe van proportionaliteit voorgeschreven: een politieagent moet, op een proportionele manier in verhouding tot de dreiging, gebruik maken van zijn dwangmiddelen.⁹³

De opleiding tot het worden van politieagent zal niet diep besproken worden, mits de onderzoeksvragen hier niet over handelen. Toch is het van belang om te vermelden dat er drie

⁹¹ Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, *BS* 14 april 2006.

⁹² Art. 1.1 Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten.

⁹³ Art. 1.5 Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten.

verschillende niveaus met betrekking tot de geweldbeheersing zijn voorzien: een basis, een gekwalificeerd en een gespecialiseerd niveau.⁹⁴ Een politieambtenaar die zijn basisniveau heeft behaald mag elke politietechniek rond fysieke dwang toepassen en mag daarvoor elk individueel of collectief wapen gebruiken. Een agent die zijn gekwalificeerd niveau heeft behaald mag daarenboven elk bijzonder wapen gebruiken. De verschillen rond de soorten bewapening wordt in het volgend deel duidelijk.⁹⁵ Uiteindelijk is er ook het gespecialiseerde niveau, dat vereist wordt om opleidingen en trainingen in geweldbeheersing te geven.⁹⁶

2.4.3 *BESLUIT REGELGEVING*

In deel 2.4.1 en 2.4.2 werd een overzicht gegeven van het nationale en internationale wettelijk kader betreffende het politioneel geweld- en vuurwapengebruik. Daarbij stelt het EVRM dat geweld door de politie gewettigd kan zijn, indien de principes van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit gerespecteerd worden. Indien de Belgische regelgeving met het laatstgenoemde Europees Verdrag vergeleken wordt, dan moet vastgesteld worden dat zij aan de eisen van het EVRM voldoet. De WPA schrijft dezelfde principes van proportionaliteit, legaliteit en subsidiariteit voor. De beroving van het leven is volgens het EVRM toegestaan ter verdediging van wie dan ook tegen onrechtmatig geweld, teneinde een rechtmatige arrestatie te bewerkstelligen, teneinde het ontsnappen van iemand die op rechtmatige wijze is gedetineerd te voorkomen of teneinde in overeenstemming met de wet een oproer of opstand te onderdrukken. Uit de vier limitatieve gevallen waarbij vuurwapengebruik is toegelaten, moet geconcludeerd worden dat deze voldoen aan de eisen van het EVRM. In de gevallen van lid 1, 3 en 4 van art. 38 WPA worden personen verdedigd tegen onrechtmatig geweld. Art. 38 lid 2 WPA schrijft voor dat vuurwapens gebruikt mogen worden tegen personen die misdaden of wanbedrijven begaan. In dat geval gaat het om personen die op rechtmatige wijze gearresteerd mogen worden. Daarenboven is dodelijk geweld toegelaten bij een oproer of opstand volgens het EVRM, terwijl vuurwapengebruik verboden is bij laatstgenoemde situaties volgens art. 38 WPA. De Wet op het Politieambt blijft dus binnen de lijnen die het EVRM uitgetekend heeft. Het belang daarvan is reeds toegelicht: indien de nationale wetgevers buiten de lijnen van het EVRM kleuren, lopen zij het risico veroordeeld te worden door het EHRM.

⁹⁴ Art. 1.7 Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten.

⁹⁵ Zie infra: 2.5 Bewapening van de politie

⁹⁶ Art. 1.7 Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten.

Ondanks dat er een heldere en consistente basis terug te vinden is in De wet op het Politieambt en de Deontologische Code voor de Politiediensten moet er toch op gewezen worden dat de theorie niet de praktijk is. Het gaat hier om een complex gegeven waarin de context en de (vaak stresserende) situatie een belangrijke rol spelen. Er zijn geen kant-en-klare antwoorden voor iedere situatie waarmee een politieambtenaar in aanraking komt. Een agent zal steeds zelf moeten beslissen of er geweld moet gebruikt worden of niet.⁹⁷ Zo zal een bepaalde politietechniek rechtmatig zijn in de ene situatie, terwijl dezelfde handeling onrechtmatig kan zijn in een andere situatie.⁹⁸ Daarenboven is de terminologie die gehanteerd wordt in de wettelijke kaders zeer genuanceerd. Om die reden moeten agenten ondergedompeld worden in de thematiek van het politioneel geweld, zodat zij op een adequate (lees: volgens de principes van het EVRM en de WPA) manier kunnen reageren wanneer zij op het veld komen.⁹⁹ Een geschikte fysieke en mentale opleiding is dan ook essentieel. De wetgever lijkt dit gegeven ook te erkennen: in art. 50 lid 2 van de Deontologische Code wordt het belang van een goede opleiding vermeld. Daarnaast handelt omzendbrief GPI 48 uitgebreid over de training van agenten, wat op papier alleszins een goede zaak lijkt te zijn.

2.5: BEWAPENING VAN DE POLITIE

Het geweldsmonopolie van de politie is onlosmakelijk verbonden met de wapens die ze mag dragen. Daarom zal in dit deel de verschillende categorieën wapens waar de politiediensten over beschikken worden besproken. Daarnaast zullen ook de wettelijke voorwaarden rond de wapendracht aangehaald worden.

KONINKLIJK BESLUIT VAN 3 JUNI 2007¹⁰⁰

De bewapening van de Belgische politie wordt vandaag geregeld in het KB van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie gestructureerd op twee niveaus. Deze wordt verder aangevuld door de Omzendbrief GPI 62 van 14 februari 2008 betreffende

⁹⁷ J. NOPPE, "Politieel Geweldgebruik Onderzocht.", *Handboek Politiediensten Vol. 106 (221)*, Mechelen, Kluwer, 2013, 221.

⁹⁸ ALPERT, G.P. EN DUNHAM, R.G., *Understanding Police Use of Force : Officers, Suspects, and Reciprocity.*, Cambridge, Cambridge university press, 2004, 19.

⁹⁹ F. GOOSSENS, en F. HUTSEBAUT, "Politioneel geweld en vuurwapengebruik in België: het nationale wettelijke kader", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, Gent, Politeia, 2007, 69.

¹⁰⁰ K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie, BS 22 juni 2007

de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus.¹⁰¹ De omzendbrief benadrukt onder andere het belang van de opleiding en de training voor het hanteren van de verschillende categorieën wapens. In artikel 3 van het KB wordt een opdeling gemaakt van drie categorieën wapens: de individuele bewapening, de collectieve bewapening en de bijzondere bewapening.

1. De individuele bewapening¹⁰²

Onder deze categorie verstaan we ieder wapen dat nominatief aan een personeelslid wordt toegekend. De operationele leden van de politie moeten steeds hun wapen ter beschikking hebben bij het uitoefenen van hun opdrachten. Deze bevatten korte vuurwapens (type halfautomatisch pistool, met een kaliber van maximaal 9mm), rechte uitschuifbare slagwapens en neutraliserende middelen. Onder laatstgenoemde wapens verstaan we de middelen die een product bevatten dat tijdelijk neutraliserend is, dat zowel wat de samenstelling betreft als bij het gebruik ervan onontvlambaar is en dat geen enkele blijvende lichamelijke of materiële schade veroorzaakt. Een voorbeeld hiervan is pepperspray.

2. De collectieve bewapening¹⁰³

Deze categorie bevat de niet-nominatief toegekende bewapening, die tijdelijk ter beschikking van een personeelslid wordt gesteld om collectieve en bijzondere opdrachten uit te voeren. Hieronder vallen de lange halfautomatische vuurwapens (met een kaliber van maximaal 9mm), rechte onbuigzame of buigzame slagwapens en neutraliserende middelen.

Er is een machtiging vereist vooraleer een agent een collectief wapen mag hanteren. Deze machtiging kan gegeven worden door de burgemeester, het politiecollege, de commissaris-generaal of zijn afgevaardigde na advies van de directeur-generaal.¹⁰⁴

¹⁰¹ Omzendbrief GPI 62 van 14 februari 2008 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, BS 28 februari 2008 .

¹⁰² Art. 4 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹⁰³ Art. 5 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹⁰⁴ Art. 9 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

3. De bijzondere bewapening¹⁰⁵

Tijdens de uitvoering van bijzondere opdrachten wordt gebruik gemaakt van de bijzondere bewapening. Noch de individuele, noch de collectieve bewapening valt hieronder. De bijzondere bewapening wordt door de minister vastgelegd.

Enkel agenten die een machtiging hebben gekregen van de minister mogen de bijzondere wapens hanteren. Laatstgenoemde machtiging wordt enkel gegeven wanneer men slaagt voor een specifieke opleiding.¹⁰⁶ Het zijn onder andere bij leden van gespecialiseerde interventie teams waar deze bewapening voorkomt. Daarnaast voorziet deel drie van Omzendbrief GPI 62 bijkomende voorwaarden. Deze hebben onder andere betrekking tot de geldigheidsduur, de opleidingen en de navolging.

Art. 11 van het KB schrijft voor dat de bewapening gedragen wordt tijdens de dienst of vervoerd overeenkomstig de richtlijnen van, naar gelang van het geval, de korpschef, de commissaris-generaal of de directeur-generaal. Daarbij moeten zij rekening houden met de uitvoering van de dienst of met de aan de personeelsleden opgelegde verplichtingen.¹⁰⁷

2.6: TOEZICHT EN CONTROLE OP DE POLITIE

Dat het politieapparaat over een unieke geweldsbevoegdheid beschikt is reeds duidelijk geworden. Door deze potentiële machtspositie is het belangrijk dat de werking van de politie aan toezicht onderworpen wordt. Maar hoe moet dit georganiseerd worden? Aan de ene kant van het spectrum is een volledig intern toezicht mogelijk. De politie onderzoekt dan zelf onafhankelijk de klachten, en probeert zelf oplossingen te zoeken. Aan de andere kant van het spectrum is volledig externe controle mogelijk. Het toezicht wordt dan georganiseerd door een volledig onafhankelijk orgaan.¹⁰⁸ Er bestaan natuurlijk ook modellen die zowel over interne als externe controle beschikken. België is een voorbeeld hiervan.

¹⁰⁵ Art. 6 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹⁰⁶ Art. 10 lid 2 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹⁰⁷ Art. 11 K.B. van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹⁰⁸ M. SENEVIRATNE, "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004 volume 14, 335.

Achtereenvolgens zullen de belangrijkste controleorganen besproken worden, met name de Dienst Intern Toezicht, het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten en de Algemene Inspectie van de Federale en Lokale politie. M.a.w. zal een antwoord geboden worden op de vraag hoe het toezicht op het Belgische politiemonopolie op geweld is georganiseerd. Het zijn laatstgenoemde diensten die controleren of de politieambtenaren binnen de grenzen van hun geweldsmonopolie blijven. Bijgevolg gaan zij na of de grondrechten van de mensen niet geschonden zijn.¹⁰⁹

2.6.1: ALGEMENE INSPECTIE VAN DE LOKALE EN FEDERALE POLITIE

De Algemene Inspectie van de Federale Politie en de Lokale politie (of de AIG) is een controleorgaan onafhankelijk van de politiediensten. Zij werd opgericht in 2001 per Koninklijk Besluit¹¹⁰ en zoals de naam van deze instantie reeds doet vermoeden, bestaat haar taak uit het controleren van de werking van zowel de Lokale- als Federale politie. Ze doet dit aan de hand van audits en inspecties. Haar doel is om tot een maximale geoptimaliseerde werking van de politiediensten te komen.¹¹¹

Verder behandelt de dienst eveneens klachten van burgers over het politieoptreden, waarbij ze een bemiddelaarsrol kan spelen tussen de betrokken personen. Het kan gaan om aangiften van natuurlijke personen of rechtspersonen (=externe klachten), of om leden van de politiediensten zelf (=interne klachten). Het begin van een onderzoek als gevolg van een rechtstreekse klacht, behoort tot de minderheid. Meestal zijn het de gerechtelijke of bestuurlijke overheden die onderzoeken vragen van de AIG.¹¹²

De andere taken van het AIG worden opgesomd in artikel 11 van het Koninklijk Besluit van 20 juli 2001 en omvatten o.a. de voeding en de exploitatie van de gegevensbank met betrekking tot klachten en aangiften in coördinatie met het Vast Comité P, de uitvoering van bemiddelingsopdrachten, de uitvoering van tuchtonderzoeken, de uitvoering van operationele

¹⁰⁹ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 130.

¹¹⁰ Koninklijk Besluit van 20 juli 2001 betreffende de werking en het personeel van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie, *BS* 31 augustus 2001.

¹¹¹ ENHUS, E., PONSAERS, P., HUTSEBAUT, F., en VAN OUIRIVE, L., *De politiehervorming.*, Brussel, Politeia, 2001, .

¹¹² F. ADAM en M. COOLMAN., "Plaats en meerwaarde van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie (AIG) in het controle-universum op de politie", *De orde van de dag*, 2011, 27.

steunopdrachten en de medewerking verlenen bij het opstellen van het jaarverslag van de algemene inspectie.¹¹³

De AIG maakt geen deel uit van de politiediensten zelf, maar staat onder het gezag van de uitvoerende macht. Het zijn de ministers van Justitie en Binnenlandse zaken die rechtstreekse bevelen geven aan de dienst.¹¹⁴ Na een inspectie worden de resultaten aan beide Ministers voorgelegd waarna zij maatregelen kunnen treffen indien de aanbevelingen van het AIG worden opvolgd. Daarnaast kan de AIG op eigen initiatief handelen, of op verzoek van de gerechtelijke of bestuurlijke overheden. Onder deze overheden verstaan we de burgemeester, de gouverneurs, de procureurs-generaal, de federale procureur, de procureurs des Konings en de federale politieraad.¹¹⁵

2.6.2: DIENSTEN INTERN TOEZICHT

De Diensten Intern Toezicht (of de DIT) is een intern controleorgaan dat door elk lokaal politiekorps voorzien moet worden. Zij vindt haar oorsprong bij de parlementaire commissie inzake het onderzoek naar een structureel beleid met het oog op de bestraffing en de uitroeiing van de mensenhandel (1991-1992). Deze commissie was de mening toebedeeld dat er nood was aan een interne toezichtdienst bij ieder gemeentepolitiekorps, zodat de korpschef een correcter beeld krijgt over wat er omgaat in zijn korps. De ministeriële omzendbrief POL48 gaf daarna vorm aan deze aanbeveling: de DIT werd opgericht.¹¹⁶ Deze dateerde nog van voor de politiehervorming, maar de nood aan een intern toezicht bleef bestaan, ook na de hervorming. Om die reden is er een nieuwe omzendbrief gekomen die het intern toezicht van de geïntegreerde politie regelde: de Ministeriële Omzendbrief CP3 betreffende organisatiebeheersing in de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus.¹¹⁷

Ministeriële omzendbrieven POL48 en CP3 regelen de vormgeving van de Diensten Intern Toezicht. De DIT wordt gezien als een soort intern onderzoeksteam, dat verplicht aanwezig

¹¹³ Art. 11 Koninklijk Besluit van 20 juli 2001 betreffende de werking en het personeel van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie

¹¹⁴ VANDE WALLE G., PONSAERS P. en DE PAUW E., *Zakboekje Politiefunctie*, Mechelen, Kluwer, 2009, 107.

¹¹⁵ Koninklijk Besluit van 20 juli 2001 betreffende de werking en het personeel van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie, *BS* 31 augustus 2001.

¹¹⁶ Ministeriële omzendbrief POL48 betreffende de inrichting van een dienst „Intern Toezicht“ bij de korpsen van gemeentepolitie, *BS* 6 juli 1994.

¹¹⁷ Ministeriële omzendbrief CP3 betreffende organisatiebeheersing in de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, *BS* 21 april 2011.

moet zijn binnen elk politiekorps. Zij staat de korpschef bij en houdt hem of haar op de hoogte van de reële gang van zaken binnen het korps.¹¹⁸ Haar functies kunnen op een ruime en strikte manier geïnterpreteerd worden. Enerzijds behandelt zij klachten van burgers. Dit is de strikte betekenis van haar functies. Na een ontvankelijke klacht wordt een onderzoek gestart, waarbij het betrokken politielid (of leden) op de hoogte gebracht wordt. Tijdens dit onderzoek worden alle betrokken partijen gehoord, waarbij ook de korpsoverste wordt ingelicht. Na het onderzoek wordt een eindverslag opgemaakt aan de korpschef, die zijn of haar goedkeuring moet geven. Anderzijds houdt de DIT een proactieve werking hoog in het vaandel, zij wil immers klachten voorkomen. De dienst ondersteunt namelijk het korpsbeheer: zij informeert de korpschef over de reële gang van zaken binnen zijn politiekorps. In het kader van de ruimere betekenis voert zij op eigen initiatief tijd- en themagebonden controles uit, via inspecties en audits. Aan de hand van deze controles is er sprake van een voortdurende kwaliteitsbewaking waarbij er steeds gestreefd wordt naar een betere organisatie van het korps.¹¹⁹ Kortom, de twee belangrijkste taken van de Dienst Intern Toezicht kunnen worden opgedeeld in enerzijds de proactieve werking en anderzijds de klachtenafhandeling.

2.6.3: HET VAST COMITÉ VAN TOEZICHT OP DE POLITIEDIENSTEN

Het Vast Comité van Toezicht op de Politiediensten (of het Vast Comité P) is een extern controleorgaan van zowel de lokale als de federale politie dat, in navolging van het Pinksterplan, door de wet van 18 juli 1991 werd opgericht.¹²⁰ Later in 2004 werden de opdrachten van het Comité uitgebreid door de programmawet van 27 december.¹²¹ Hierdoor vielen ook de veiligheidsdiensten van de openbare vervoersmaatschappij onder het toezicht van het Comité P.

Het Comité P is, in tegenstelling tot de DIT, een extern controleorgaan. Dit wil zeggen dat zij geen verantwoording hoeft af te leggen aan de politie-instellingen die ze controleert. Het

¹¹⁸ VANDE WALLE G., PONSAERS P. en DE PAUW E., *Zakboekje Politiefunctie*, Mechelen, Kluwer, 2009, 106.

¹¹⁹ Ministeriële omzendbrief CP3 betreffende organisatiebeheersing in de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus

¹²⁰ De wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, BS 26 juli 1991

¹²¹ Art. 13.6 Wet private veiligheid

toezichtorgaan is met andere woorden volledig onafhankelijk, autonoom en neutraal. Daartegenover staat zij wel onder de leiding van het federale parlement.¹²²

Het Vast Comité P kreeg als taak fouten en onvolkomenheden op te sporen binnen het politiesysteem. Zij omschrijft haar missie als:

*“Bijdragen tot de goede werking van een democratische, integere en gemeenschapsgerichte politie”*¹²³

Dit is natuurlijk een vage veelomvattende omschrijving van haar taak. Meer specifiek is het comité P belast met het toezicht op de globale werking van de politiediensten en de uitoefening van de politiefunctie. Concreet gezien wordt dit toezicht aan de hand van drie soorten onderzoeken georganiseerd:¹²⁴

1. Onderzoek naar de activiteiten en de werkwijze van de politiediensten
2. Onderzoek naar de interne reglementen en richtlijnen van de politiediensten
3. Onderzoek naar alle documenten die de handelwijze van de leden van de politiediensten regelen, met uitzondering van de richtlijnen inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid en inzake het beleid met betrekking tot de bestuurlijke politie

Het doel van deze taken bestaat er in de doelmatigheid, doeltreffendheid en de coördinatie van het politieapparaat te verhogen.¹²⁵ Dit doet ze aan de hand van voorstellen en adviezen.¹²⁶

Wat de samenstelling betreft kan het Comité P in verschillende delen opgesplitst worden. Ten eerste is er sprake van het Vast Comité, dat bestaat uit een voorzitter, ondervoorzitter en drie vaste leden. Zij houdt plenaire vergaderingen waar er eindbeslissingen op een collegiale manier worden genomen.¹²⁷ Ten tweede is er de Dienst enquêtes. Zij staat in voor toezicht- en strafonderzoeken.¹²⁸ Tenslotte is er binnen het Comité P ook een sectie klachten opgericht. Deze staat in voor het ontvangen, analyseren en behandelen van klachten. In 2014 ontving zij

¹²² KEPPENS Y., CUMPS G., DAENS, J., REYNDERS D., DEJEHANSART E., *Jaarverslag 2014*, 2014, 2.

¹²³ Ibid, 2.

¹²⁴ VANDE WALLE G., PONSAERS P. en DE PAUW E., *Zakboekje Politiefunctie*, Mechelen, Kluwer, 2009, 121

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ KEPPENS Y., CUMPS G., DAENS, J., REYNDERS, D., DEJEHANSART E., , *Jaarverslag 2014*, 2014, 2.

¹²⁷ Ibid, 7.

¹²⁸ Ibid, 10.

nog 2771 individuele klachten.¹²⁹ Deze individuele klachten hebben uiteraard een enorme invloed op de werklast van het Comité en het is om die reden dat de wetgever het Comité P heeft gewezen op het feit dat zij zich hoofdzakelijk dient toe te spitsen op haar primaire taak: de bescherming van de grondwettelijke rechten en fundamentele vrijheden van de burgers en de coördinatie, de doeltreffendheid en doelmatigheid van de politiediensten controleren en garanderen.¹³⁰

2.6.4: ONDERLINGE VERHOUDING EN SAMENWERKING TUSSEN DE CONTROLEORGANEN

De burger kan een klacht indienen bij elk van de drie besproken instanties. Aangezien deze drie organen zich allen bezighouden met toezicht op de politie, is overlap niet uitgesloten. Daarom zal deze masterproef even stilstaan bij de onderlinge verhouding en samenwerking tussen de betrokken instanties.

Er kan een statutair onderscheid gemaakt worden tussen bovenstaande organen. Het Comité P kan als meest externe orgaan beschouwd worden, zij staat immers onder het toezicht van de Wetgevende Macht. Daarnaast is er sprake van de Algemene Inspectie van de Lokale en Federale politie, die onder het gezag staat van de ministers van Binnenlandse Zaken en Justitie. Om die reden is zij minder extern is dan het Comité P. Tenslotte bestaat de Dienst Intern Toezicht die, zoals de naam het zegt, een intern orgaan is. De DIT is volledig geïntegreerd in de structuur van de politiediensten zelf.¹³¹

Een enorm belangrijk document die de onderlinge samenwerking tussen de controleorganen regelt is omzendbrief CP3.¹³² Deze leert ons dat de door de DIT ontvangen klachten gerapporteerd moeten worden aan het Comité P en de AIG. Dit gebeurt aan de hand van een gemeenschappelijke databank KFLP, waartoe de drie diensten toegang hebben. Verder is er ook een gegevensbank betreffende klachten en aangiften opgericht tussen het comité en de AIG die de DIT niet kan raadplegen. Daarnaast benadrukt CP3 ook de filosofie van het lijndenken. Hiermee wordt bedoeld dat klachten rond leden van een bepaalde politiedienst bij

¹²⁹ Ibid, 23.

¹³⁰ Ibid, 3.

¹³¹ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 134.

¹³² omzendbrief CP3 betreffende organisatiebeheersing in de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, BS 21 april 2011.

voorkeur intern door die politiezone zelf worden afgehandeld. Pas indien het dossier te complex wordt, mag er een beroep gedaan worden op de externe controlediensten.

Verder kunnen de AIG en het Comité P een klacht doorsturen naar de DIT, indien zij de mening zijn toebedeeld dat de klacht een interne behandeling verdient. Daarnaast kunnen beide externe organen relevante informatie vragen van de DIT, indien zij dit nodig achten voor een onderzoek. Om werkoverlapping tussen het Comité P en de AIG te vermijden is er ook een inhoudelijke taakverdeling opgesteld.¹³³ Er is dus sprake van een echt samenwerkingsverband tussen de drie organen.

2.7: EEN POLITIEMONOPOLIE VAN GEWELD?

Het is reeds duidelijk geworden dat de politie door de filosofie van het sociale contract een grote vertegenwoordiger is van het overheidsmonopolie op geweld. Maar mag er terecht gesproken worden van een politiemonopolie? Immers kunnen andere instellingen en personen ook in bepaalde situaties legitiem geweld plegen. Omdat deze scriptie het geweldsmonopolie van de politie in verschillende facetten heeft blootgelegd, is het interessant om te onderzoeken met wie zij dit monopolie delen. De masterproef zal daarom stilstaan bij de geweldsbevoegdheden van het leger en de individuele burger. Daarnaast is er sprake van een alsmaar groeiende private veiligheidsmarkt. Door de toenemende vermogenscriminaliteit is het moeilijk om het sociaal contract dat ontstaan is tussen overheid en burger in stand te houden.¹³⁴ De overheid (= de politie en het leger) heeft niet meer de capaciteit om volledig in te staan voor de algemene veiligheid, waardoor private bewakingsondernemingen een serieuze opmars kennen. Daarom zal kort stilgestaan worden bij de bevoegdheden van de private beveiligingssector, en hoe deze zich verhouden ten opzichte van de bevoegdheden van de reguliere politie. Daarnaast zullen enkele relevante samenwerkingsmodellen tussen de politie en de private veiligheidsector uiteengezet worden. Tenslotte zal in het tussenbesluit een antwoord gegeven worden op de vraag of er sprake is van een politiemonopolie op geweld.

¹³³ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 136.

¹³⁴ BOUVERNE DE BIE, M., *Handboek forensisch welzijnswerk*, Gent, Academia Press, 2002, 7-8

2.7.1: HET LEGER

Het Belgisch leger beschikt net zoals de politie over een wettig monopolie op geweld. Beide zijn overheidsdiensten die van overheidswege een mandaat krijgen om legaal geweld te gebruiken.¹³⁵ Evenwel zijn de opdrachten van het Belgisch leger voornamelijk op het buitenland gericht.¹³⁶ Dit in tegenstelling tot de politie, die voornamelijk binnen de nationale grenzen werkt. Toch moet vastgesteld worden dat de opdrachten en functies van de twee organisaties elkaar steeds meer overlappen.¹³⁷ Hier zal niet verder op ingegaan worden, mits de onderzoeksvragen niet handelen over deze grensvervaging.

2.7.2: DE INDIVIDUELE RECHTVAARDIGINGSGRONDEN

Ook de burger is gerechtigd om geweld te plegen in bepaalde situaties. Dit is het geval wanneer er rechtvaardigingsgronden voorhanden zijn. Dit zijn omstandigheden waardoor een strafbaar feit zijn onrechtmatig karakter verliest. Zoals het woord het zelf zegt “rechtvaardigen” ze het misdrijf, in die mate dat de dader zelfs gerechtigd is de daad te stellen. Dit is niet het geval wat de schulduitsluitingsgronden betreft: zij heffen de schuld op, maar rechtvaardigen het misdrijf niet. Zij “verontschuldigen” de dader, niet de gedraging.¹³⁸

Het Belgische strafrecht kent vier rechtvaardigingsgronden: de wettige verdediging, het wettelijk voorschrift, het hoger bevel en de noodtoestand.

Art. 416 Sw¹³⁹

Er is noch misdaad, noch wanbedrijf, wanneer de doodslag, de verwondingen en de slagen geboden zijn door de ogenblikkelijke noodzaak van de wettige verdediging van zich zelf of van een ander.

Wanneer een persoon via slagen, verwondingen of doodslag zichzelf of een andere persoon verdedigt tegen een onrechtmatige aanval is er sprake van wettige verdediging of noodweer. Verschillende voorwaarden rond de aanvalsdad en de verweringsdad moeten vervuld zijn

¹³⁵ M. EASTON en R. MOELKER, "Militarisering En Constabularisering: Groeien Politie En Krijgsmacht Naar Elkaar Toe?", *Orde Van De Dag : Criminaliteit En Samenleving* (50), 2010, 5

¹³⁶ Ibid, 6.

¹³⁷ Ibid, 5.

¹³⁸ VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen, deel 1*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2011, 228 – 229.

¹³⁹ Art. 416 Strafwetboek, BS 09 juni 1867.

vooraleer het noodweer rechtmatig is. Ten eerste moet de aanvalsdad onrechtmatig zijn, zo zal men geen wettige verdediging kunnen invoeren tegen een arrestatie door een politieagent.

¹⁴⁰ Daarnaast moet de aanval nakend of onafwendbaar zijn, dat is het geval wanneer het slachtoffer geen tijd meer heeft om de hulp van de politie in te roepen. ¹⁴¹ Tenslotte moet het gaan om een aanslag tegen personen, aanvallen tegen goederen kunnen niet op grond van de wettige verdediging gerechtvaardigd worden. ¹⁴² De principes van subsidiariteit en proportionaliteit zijn opnieuw van toepassing wat de afweringsdad betreft. Men kan zich niet op een andere manier verdedigen (= subsidiariteit) en de verwerping moet in verhouding zijn met de aanvalsdad (= proportionaliteit). ¹⁴³ Daarnaast moet de verdediging plaatsvinden voor of tijdens de aanval, indien dit niet het geval is spreekt men van wraak en zal men zich niet kunnen beroepen op noodweer. ¹⁴⁴ Tenslotte moet er op gewezen worden dat wettige verdediging een specifieke rechtvaardigingsgrond is: niet alle misdrijven worden gerechtvaardigd, enkel doodslag en slagen en verwondingen. ¹⁴⁵

De noodtoestand ¹⁴⁶

Een klassiek voorbeeld van de noodtoestand is de situatie waarin de brandweer afsluitingen moet vernielen om zo dicht mogelijk bij een brand van een huis te geraken. De strafwet wordt hier geschonden: de afsluitingen (= het “lagere” rechtsgoed) worden afgebroken. Maar het misdrijf wordt gerechtvaardigd omdat het brandweerkorps het huis (= het “hogere” rechtsgoed) wil redden. Er is dus sprake van een conflict tussen twee rechtsgoederen waarbij de voorrang wordt gegeven aan het hogere, ook al wordt hierbij de strafwet geschonden. ¹⁴⁷ Deze rechtvaardigingsgrond heeft zeker zijn nut, de strafwet kan immers niet alle situaties voorzien, en soms kan een legitieme bestraffing eerder onrechtmatig aanvoelen. Wederom zijn de principes van subsidiariteit en proportionaliteit van toepassing. Zo moet het absoluut noodzakelijk zijn om een misdrijf te plegen en moeten beide goederen minstens een gelijke

¹⁴⁰ VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen, deel 1*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2011, 233.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² Ibid..

¹⁴³ Ibid, 234 – 235.

¹⁴⁴ Ibid, 235.

¹⁴⁵ Ibid, 236.

¹⁴⁶ Deze rechtsfiguur is in het leven geroepen door de rechtspraak, de noodtoestand heeft geen wettelijke basis in tegenstelling tot de drie andere rechtvaardigingsgronden.

¹⁴⁷ Ibid, 239.

waarde hebben.¹⁴⁸ Tenslotte moet vermeld worden dat voor sommige misdrijven de noodtoestand nooit kan ingeroepen worden, omdat zij rechten schenden die zo fundamenteel zijn dat zij onder geen enkele omstandigheid kunnen worden beperkt.¹⁴⁹

Art. 70 Sw¹⁵⁰

Behoudens wat de misdrijven betreft, zoals bepaald in boek II, titel Ibis, is er geen misdrijf), wanneer het feit door de wet voorgeschreven en door de overheid bevolen is.

Wanneer dit artikel gelezen wordt, moet geconcludeerd worden dat het eigenlijk om twee afzonderlijke rechtvaardigingsgronden gaat: het wettelijk voorschrift en het hoger bevel. Onmiddellijk worden de misdrijven van boek II, titel Ibis uitgesloten, dit omvat onder andere genocide, misdaden tegen de mensheid en oorlogsmisdaden.

Men begaat geen misdrijf, wanneer iemand een wettelijk voorschrift uitvoert en daarmee samenhangend een strafbaar feit pleegt. Het gaat om een conflict tussen twee regels: de regel die de gedraging toelaat en de regel die de gedraging veroordeelt.¹⁵¹ Men kan zich terecht de vraag stellen waarom deze rechtsfiguur van belang is, omdat in België het algemeen principe van *lex specialis derogat generali* geldt. Dit wil zeggen dat de bijzondere regel als uitzondering geldt op de algemene wet. Toch heeft het wettelijk voorschrift zijn nut omdat de normenhiërarchie niet gerespecteerd hoeft te worden: zo kan een Koninklijk Besluit ingeroepen worden ter rechtvaardiging van een schending van een regel van het Strafwetboek.¹⁵²

De tweede rechtvaardigingsgrond van art. 70 Sw is het hoger bevel. Een misdrijf wordt gerechtvaardigd indien dit gepleegd wordt in opdracht van de overheid. Dit is bijvoorbeeld het geval als een agent, die beschikt over een legitiem aanhoudingsbevel, iemand aanhoudt. Er zijn opnieuw enkele voorwaarden verbonden aan deze rechtsfiguur. Ten eerste moet het bevel rechtmatig zijn.¹⁵³ Zo zal een agent die een huiszoekingsbevel uitvoert op basis van een

¹⁴⁸ Ibid, 241.

¹⁴⁹ Zie supra: 2.4.1 Internationale Wetgeving.

¹⁵⁰ Art. 70 Strafwetboek.

¹⁵¹ VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen, deel I*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2011, 247.

¹⁵² Ibid, 247

¹⁵³ Ibid, 255.

later nietig verklaard huiszoekingsbevel niet op grond van het hoger bevel gerechtvaardigd worden. Hierbij kan ook art. 8/2 WPA vermeld worden:

De gevorderde politie mag over de gepastheid van de vordering niet oordelen. Zij moet ze uitvoeren. Indien de vordering haar evenwel als kennelijk onwettelijk voorkomt, mag zij ze niet uitvoeren. In dat geval licht zij schriftelijk de vorderende overheid daarvan onverwijld in met opgave van de redenen.

Een agent heeft dus het recht om een vordering niet uit te voeren, wanneer hij de mening is toegedeeld dat de opgedragen vordering kennelijk onwettig is. Een volgende voorwaarde is dat het bevel moet uitgaan van een overheid die beschikt over een publiekrechtelijk karakter.¹⁵⁴ Het gaat bijgevolg over bevelen van de Belgische overheid. Verder moet de opdracht op voorhand gegeven worden, wil men zich beroepen op het hoger bevel. Tenslotte moet de uitvoering ook conform het bevel gebeuren.¹⁵⁵

2.7.3: DE PRIVATE VEILIGHEIDSECTOR

De private beveiligingssector kent zijn wortels in de burgerwacht, die bestaat sinds de 2e helft van de 19e eeuw. Deze waren er gekomen uit het idee dat de reguliere politie alleen niet kon instaan voor de veiligheid van de samenleving. Tijdens Wereldoorlog I werden deze burgerwachten afgeschaft, maar het duurde niet lang vooraleer nieuwe private milities opgericht werden tijdens het interbellum.¹⁵⁶ Zij namen taken op zich waar de reguliere politie voor instond, m.a.w. pleegden ze een inbreuk op het geweldsmonopolie van de overheid. Daarenboven waren deze milities vaak politiek gekleurd, waardoor er allerhande problemen opdoken zoals onderlinge straatgevechten. De toenmalige overheid had genoeg en er werd een wet gestemd in 1934 die een verbod inlaste voor organisaties van privé personen die als oogmerk hebben het leger of de politie te vervangen.¹⁵⁷ Er werd wel een uitzonderingsregel voorzien voor bewakingsondernemingen die een private politiefunctie op het openbare domein wilden uitoefenen, zolang zij daarvoor toestemming hadden van de Minister van

¹⁵⁴ Ibid, 255.

¹⁵⁵ Ibid, 255.

¹⁵⁶ MATTHYS, J., *Private Security Companies and Private Military Companies: A Comparative and Economical Analysis*, Antwerpen, Maklu, 2010, 135.

¹⁵⁷ COOLS, M., *Evoluties in de Belgische sector van private politie, bewaking en beveiliging*, in *Beveiligingsjaarboek 1997*, Deventer, Noordduin, 1997, 45.

Binnenlandse zaken.¹⁵⁸ Het toenmalige wettelijke kader dat de complexe sector van private beveiliging trachtte te regelen, volstond niet. Er was nood aan een wet die een omvattende regeling voorschreef, waaraan alle bewakingsondernemingen zouden moeten voldoen.¹⁵⁹ Deze kwam er in de vorm van de Bewakingswet van 10 april 1990, ook wel de Wet-Tobback genoemd.¹⁶⁰ ¹⁶¹ De wet heeft verschillende aanpassingen en vereenvoudigingen gekend, die definitief vastgelegd zijn in de Wet van 13 januari 2014.¹⁶²

Wanneer de scriptie spreekt over de private veiligheid(sector), omvat dit iedere bewakingsonderneming, ondernemingen voor veiligheidsadvies en de veiligheidsdiensten bij de openbare vervoersmaatschappijen. Artikel 1 van de Bewakingswet geeft het takenpakket van de bewakingsondernemingen weer.¹⁶³ Dit takenpakket omvat onder andere het toezicht houden op roerende of onroerende goederen, het beschermen van personen, bescherming bieden bij het vervoer van waarden, het beheren van alarmcentrales, het controleren van personen met het oog op het verzekeren van de veiligheid op al dan niet publiek toegankelijke plaatsen, het begeleiden van groepen van personen met het oog op de verkeersveiligheid en het begeleiden van uitzonderlijke voertuigen. Uit dit artikel kunnen we afleiden dat repressief handelen niet hoort tot de opdrachten van een private bewakingsonderneming¹⁶⁴. Er wordt vooral nadruk gelegd op bescherming van personen, begeleiding van groepen en toezicht houden op goederen. Dit zijn taken die allemaal een preventieve dimensie hebben.

Een uitgebreide taakomschrijving van de politie is reeds gegeven in deel 2.3 van de scriptie. Samenvattend zijn er twee complementaire eenheden: de lokale politie en de federale politie. Het eerste niveau staat in voor de basispolitiezorg, dit omvat openbare ordehandhaving, interventie, onthaal, wijkwerking, slachtofferbejegening en gerechtelijke onderzoek. Het tweede niveau staat in voor de gespecialiseerde supra-lokale opdrachten. Beiden voeren ze

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ MATTHYS, J., *Private Security Companies and Private Military Companies: A Comparative and Economical Analysis*, Antwerpen, Maklu, 2010, 136.

¹⁶⁰ Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten, *BS* 29 mei 1990.

¹⁶¹ Louis Tobback was de toenmalige Minister van Binnenlandse Zaken.

¹⁶² Wet van 13 januari 2014 tot wijziging van de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, *BS* 23 januari 2014.

¹⁶³ Art. 1 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁶⁴ Wanneer de scriptie spreekt over een private bewakingsonderneming, omvat dit ook de ondernemingen voor veiligheidsadvies en de veiligheidsdiensten bij de openbare vervoersmaatschappijen.

bestuurlijke en gerechtelijke taken uit die preventief of repressief van aard kunnen zijn. De overlapping van opdrachten tussen de reguliere politie en de private veiligheidszorg ligt dus bij taken die van preventieve aard zijn. Toch zijn deze preventieve opdrachten van een andere aard, omdat hun prioriteiten anders liggen. Een private veiligheidsonderneming is een bedrijf dat zich richt naar de principes van vraag en aanbod. Cools heeft een goede definitie van private veiligheid ¹⁶⁵:

“Private veiligheid is het geheel van activiteiten bestaande uit preventie, ordehandhaving, opsporing, informatie -inwinning en adviesverlening inzake criminaliteit, overlast en onveiligheidsgevoelens die op een vrije markt complementair en concurrentieel door private (rechts)personen tegen betaling worden aangeboden aan private en publieke (rechts)personen”

Een private beveiligingsonderneming is dus een marktspeler die tegen een zo'n goed mogelijke prijs zijn diensten aanbiedt aan private en publieke rechtspersonen. Dit ligt anders bij het politieapparaat, dat een overheidsbedrijf is en dus ten dienste staat van de bevolking. ¹⁶⁶ Dit wordt ook bevestigd in de voorbereidende werkzaamheden van de wet op het politieambt, die de politiefunctie omschrijft als een institutioneel beschermende en regulerende functie van sociale orde, die erop gericht is de uitoefening van de fundamentele rechten mogelijk te maken en ontregeling van deze orde te voorkomen of te verhelpen. De private veiligheid is dus eerder een economisch gegeven, daar waar de reguliere politie institutioneel van aard is. Het winstmotief speelt een minder belangrijke rol bij het politieapparaat. ¹⁶⁷

Wat de geweldsbevoegdheden van de private veiligheid betreft, is de Bewakingswet heel duidelijk: buiten de individuele rechtvaardigheidsgronden die gelden voor iedere burger zijn er geen extra geweldsbevoegdheden toegekend aan veiligheidsagenten. Het verschil ligt in de bewapening van bepaalde bewakingsagenten: bepaalde categorieën mogen een wapen dragen tijdens de uitoefening van hun job.

¹⁶⁵ COOLS, M., *Evoluties in de Belgische sector van private politie, bewaking en beveiliging*, in *Beveiligingsjaarboek 1997*, Deventer, Noordduin, 1997, 46.

¹⁶⁶ COOLS, M., en DE RAEDT, E., *Het outsourcen van politietaken naar de private veiligheid in een stroomversnelling?*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2015, 34.

¹⁶⁷ Ibid.

Ten eerste is er de mogelijkheid om een neutraliserende spray te gebruiken.¹⁶⁸ Dit is enkel toegelaten voor veiligheidsagenten die werkzaam zijn binnen een openbare vervoersmaatschappij, zoals bijvoorbeeld de leden van Securail.¹⁶⁹ Specifiek gaat het over een spuitbus van klein vermogen met een niet-gasvormig neutraliserend product dat geen blijvende lichamelijke of materiële schade veroorzaakt. Het gaat dus over dezelfde neutraliserende middelen die politieagenten mogen hanteren.¹⁷⁰ Dit is een uitzondering op art. 3§1,10° van de Wapenwet die voorwerpen, bestemd voor het treffen van personen met giftige, verstikkende, traanverwekkende en soortgelijke stoffen, met uitzondering van medische hulpmiddelen als verboden middelen beschouwt.¹⁷¹ De voorwaarden rond het model, de inhoud, de wijze van dragen en het gebruik van de spuitbussen zijn te vinden in het Koninklijk Besluit van 10 juni 2006.¹⁷² Daarnaast wordt de zorg na gebruik van een spuitbus geregeld bij Ministerieel besluit, dat voorschrijft dat in het geval een persoon bespoten werd, deze onmiddellijk verzorgd moet worden.¹⁷³

Tenslotte mogen bewakingsagenten onder bepaalde voorwaarden tijdens hun werkuren een wapen dragen. Het gaat om personeelsleden in de zin van artikel 6 van de wet private veiligheid. De wettelijke basis voor de wapendracht is te vinden in het Koninklijk Besluit van 17 november 2006.¹⁷⁴ Er zijn twee verschillende soorten vuurwapens waar de bewakingsagent mag over beschikken: een revolver met een kaliber kleiner dan 10 millimeter of een pistool met een kaliber van 9 millimeter.¹⁷⁵ Het gaat dus over dezelfde korte

¹⁶⁸ Art. 13.5 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁶⁹ Art. 1§11 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁷⁰ Zie supra: 2.5 bewapening van de politie.

¹⁷¹ Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens, *BS* 9 juni 2006.

¹⁷² K.B. van 10 juni 2006 tot regeling van het model, de inhoud, de wijze van dragen en het gebruik van spuitbussen en handboeien door de leden van de veiligheidsdiensten van de openbare vervoersmaatschappijen, *BS* 20 juni 2006.

¹⁷³ M.B. van 31 augustus 2006 tot bepaling van de minimaal te verstrekken nazorg in geval van gebruik van een spuitbus zoals bedoeld in artikel 13.5 van de wet tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, *BS* 19 oktober 2006.

¹⁷⁴ K.B. van 17 november 2006 betreffende de wapens die gebruikt worden door de ondernemingen, diensten, instellingen en personen bedoeld in de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, *BS* 24 november 2006.

¹⁷⁵ Art. 31 K.B. van 17 november 2006 betreffende de wapens die gebruikt worden door de ondernemingen, diensten, instellingen en personen bedoeld in de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid.

vuurwapens die een politieagent mag dragen.¹⁷⁶ Alle voorwaarden en gebruiksmodaliteiten zijn terug te vinden in het K.B. van 17 november 2006. Zo is bijvoorbeeld bepaald dat bewakingsagenten slechts wapens mogen dragen indien dit noodzakelijk is, wat enkel het geval is indien andere middelen of methodes het bijzondere veiligheidsrisico waaraan de bewakingsagenten zijn blootgesteld op een onvoldoende wijze kunnen voorkomen of verhinderen.¹⁷⁷ Voorbeelden daarvan zijn het beschermen van waardetransporten, personen en roerende of onroerende goederen.

Dat de private veiligheid een zinvolle rol te spelen heeft in het hedendaagse veiligheidsbeleid valt niet te ontkennen. Een algemeen onveiligheidsgevoel bij de bevolking steekt steeds meer de kop op en de reguliere politie heeft niet meer de capaciteit om alleen het domein van veiligheid te verzorgen. Een groot voordeel is dus dat beveiligingsondernemingen bepaalde aspecten van het politiewerk kunnen overnemen, en zo het politiewerk op bepaalde gebieden kunnen ontlasten. Ook kunnen er samenwerkingsverbanden heersen tussen de private en publieke veiligheidssector zodat een betere, kwaliteitsvollere en professionelere veiligheidszorg tot stand kan komen.¹⁷⁸ Toch kan men zich terecht de vraag stellen of het wenselijk is dat bepaalde veiligheidsagenten over neutraliserende middelen en vuurwapens mogen beschikken. Een goede opleiding zoals deze van de politie lijkt noodzakelijk. Omdat het bestuderen van de opleiding en een vergelijking met deze van de politie ons te ver zou leiden van dit onderzoek zal hier verder niet op ingegaan worden. Ook zijn strikte voorwaarden rond het dragen van wapens essentieel. Na een rudimentaire analyse van het Koninklijk Besluit van 17 november 2006 lijkt de wetgever te opteren voor strikte voorwaarden rond de wapendracht van veiligheidsondernemingen: men moet verplicht verzekerd zijn voor de wapendracht, er moet een wapenkamer aanwezig zijn, de onderneming moet over een bezitsvergunning beschikken verkregen van de Minister van Binnenlandse Zaken, er moeten minstens twee personeelsleden zijn die een wapenopleiding hebben genoten, er heersen strenge termijnen rond de vergunningen, er zijn restricties rond het aantal wapens,... Naast deze voorwaarden zijn er nog strengere voorwaarden voor individuele bewakingsagenten indien zij een wapen willen dragen. Zij moeten daarvoor over een wapendrachtvergunning beschikken die zij, na advies van de procureur des Konings,

¹⁷⁶ Zie supra: 2.5 bewapening van de politie.

¹⁷⁷ Art. 35 K.B. van 17 november 2006 betreffende de wapens die gebruikt worden door de ondernemingen, diensten, instellingen en personen bedoeld in de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid.

¹⁷⁸ Zie infra: 2.7.4 De private veiligheidssector - samenwerkingsmodellen.

verkrijgen van de Minister van Binnenlandse Zaken. Zo'n vergunning wordt pas verkregen indien allerhande voorwaarden rond beroepservaring, opleiding, medische geschiktheid, enz. voldaan zijn.¹⁷⁹ Daarnaast moet vermeld worden dat de bevoegdheden van de private veiligheid niets als vacuüm gezien moet worden. Dit wordt duidelijk als artikelen 13.9 en 13.12 van de Bewakingswet geraadpleegd worden. De niet relevante delen van de artikels werden weggelaten:

Art. 13.9 Bewakingswet¹⁸⁰

Onverminderd artikel 30 van het Wetboek van Strafvordering en artikel 1, 3°, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, lichten de veiligheidsagenten de politiedienst in, telkens zij, tijdens de uitoefening van hun activiteiten, kennis krijgen van een gemeenrechtelijk of een misdaad.

Daartoe brengen zij verslag uit aan de politiediensten.

Art. 13.12 Bewakingswet¹⁸¹

§ 1. De veiligheidsagenten kunnen personen vatten indien volgende voorwaarden cumulatief vervuld zijn :

4° onmiddellijk na de vatting wordt een politiedienst ingelicht. Indien de vatting gebeurt op een rijdend voertuig, dient de verwittiging te gebeuren uiterlijk op het ogenblik dat de betrokkene uit het voertuig wordt verwijderd;

§ 2. Tot de aankomst van de politieambtenaren blijft de betrokkene onder het rechtstreekse toezicht van de veiligheidsdienst. Het is verboden om de betrokkene op te sluiten of hem door enig middel ergens aan vast te maken.

§ 3. De vatting dient onmiddellijk te worden beëindigd :

1° indien de verwittigde politiedienst laat weten dat hij niet ter plaatse zal komen;

2° indien de verwittigde politiedienst te kennen geeft dat hij achteraf niet ter plaatse zal komen :

¹⁷⁹ Art. 12 K.B. van 17 november 2006 betreffende de wapens die gebruikt worden door de ondernemingen, diensten, instellingen en personen bedoeld in de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid.

¹⁸⁰ Art. 13.9 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁸¹ Art. 13.12 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

a) binnen twee uur te rekenen vanaf de verwittiging in geval van gemeenrechtelijk wanbedrijf of misdaad of gedrag dat de veiligheid van derden of van de betrokkene ernstig in het gedrang brengt;

b) binnen dertig minuten vanaf de verwittiging in geval van klaarblijkelijke weigering zich te identificeren of het aangeven van een identiteit die, na contact met de bevoegde dienst, vals bleek;

3° indien de politiedienst aangeeft dat hij ter plaatse zal komen maar dat de opgeroepen politieambtenaren achteraf niet ter plaatse zijn binnen de termijnen die bepaald zijn bij 2°.

Uit deze artikelen kunnen we afleiden dat een veiligheidsagent nooit alleen een misdrijf mag afhandelen. Wanneer een bewakingsagent een misdrijf vaststelt zal hij steeds de politiediensten moeten inlichten. Sterker nog: als een veiligheidsdienst iemand vat en de politie keert in de onmogelijkheid om ter plaatse te komen, dan moet de vatting onmiddellijk beëindigd worden.¹⁸² Het is dus duidelijk dat de politie nog altijd controle heeft op het gebeuren. Het is zij die de zaak definitief afhandelt en oordeelt over de gegrondheid. Tenslotte moet er ook een melding gemaakt worden van art. 13.16 lid 1 van de bewakingswet die de controle op de veiligheidsdiensten regelt:

Art. 13.16 Bewakingswet¹⁸³

De door de Koning aangewezen ambtenaren en agenten, bedoeld in artikel 16 en het Vast Comité van toezicht op de politiediensten, zoals opgericht bij de wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten, zijn gemachtigd toezicht uit te oefenen op de veiligheidsdiensten en -agenten die bij een openbare vervoersmaatschappij worden tewerkgesteld tijdens deze tewerkstelling of de uitvoering van deze opdrachten.

Dit artikel schrijft voor dat de veiligheidsdiensten en de veiligheidsagenten van een openbare vervoersmaatschappij gecontroleerd worden door het Comité P. Dit is een orgaan die ook toezicht houdt op de reguliere politiediensten.¹⁸⁴ Het lijkt logisch dat de kwaliteit en objectiviteit van deze controles zal stijgen indien het Comité P zowel de private als publieke veiligheid controleert.

¹⁸² Art. 13.12 §3 1° Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁸³ Art. 13.16 lid 1 Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten.

¹⁸⁴ Zie supra: 2.6 controle en toezicht op de politie

Dankzij de strenge vergunningsvoorwaarden, de samenwerking met de politie en de controle door het Comité P lijkt het mij niet wenselijk om de bewapening van de private veiligheid volledig te verbieden. De veiligheidsdiensten kunnen immers in potentieel gevaarlijke situaties verkeren waarbij een neutraliserend middel of een vuurwapen hulp kan bieden. Doch blijft nuancering hier op zijn plaats, omdat wat op papier staat niet noodzakelijk de praktijk is. Er is wel degelijk een adequate wettelijke basis rond vergunningsvoorwaarden, samenwerking en controle, maar dit alles valt in het niet zonder een degelijke opleiding waarin praktijkgerichte vaardigheden worden aangeleerd. Een (bij)scholing rond geweldbeheersing die om de zoveel tijd opgefrist wordt is, net zoals voor politieambtenaren, op zijn plaats.

2.7.4: DE PRIVATE VEILIGHEIDSSECTOR - SAMENWERKINGSMODELLEN

Het werkdomein van bewakingsagenten wordt steeds uitgebreider, waardoor het contact met de publieke politiediensten onlosmakelijk zal stijgen. Meerdere raakvlakken of zelfs overlappingen zullen ontstaan, en daarom is het van belang dat er een constructieve samenwerking heerst tussen beide instanties. Om deze reden zal de scriptie kort verschillende relevante samenwerkingsmodellen uiteenzetten.

1: De Junior-partner theorie

De grondleggers van deze theorie zijn Kahalik en Wildhorn.¹⁸⁵ Zij zijn van mening dat de veiligheidsindustrie als een particulier verlengstuk van de reguliere politie gezien moet worden.¹⁸⁶ De overheid kan niet meer voldoen aan de toegenomen vraag naar beveiliging, en daarom zou de private veiligheid het gat moeten opvullen. De beveiliging door private ondernemingen is dus complementair aan die van de politie: beveiligingsondernemingen mogen pas hun werk verrichten als de politie er niet meer voor kan instaan. De private sector vervult dus een subsidiaire rol die zicht richt op preventie, daar waar de publieke ordehandhaving zich eerder richt op repressie. Beiden moeten gezien worden als partners in plaats van concurrenten in het voorkomen en bestrijden van criminaliteit.¹⁸⁷

2: De Economische theorie

¹⁸⁵ MULKERS, J., EN HAELTERMAN, H., *Privé-detectives : Theorie En Praktijk Van De Private Opsporing*. Antwerpen, Maklu, 2001, 26.

¹⁸⁶ Ibid, 26.

¹⁸⁷ Ibid, 26.

Het uitgangspunt van deze theorie is dat beveiligingsondernemingen enkel verantwoordelijkheid hebben af te leggen aan hun opdrachtgever, dit in tegenstelling tot de politie die een publieke verantwoordelijkheid heeft.¹⁸⁸ Volgens de economische theorie is de politie een concurrent in plaats van een partner. De private veiligheidsector vervult bijgevolg geen complementaire rol meer.¹⁸⁹ Omdat private ondernemingen werken in een private markt en winstmaximalisatie nastreven zal er een soort verschuiving zijn van het criminaliteitsbegrip: een misdrijf is pas een misdrijf als deze leidt tot verliezen.¹⁹⁰ Daarnaast zou er een soort private justitie ontstaan omdat men een interne conflictafhandeling zou verkiezen boven een externe afhandeling door de politie of justitie. Er zijn vele redenen daarvoor: het recupereren van ontvreemde goederen met zo min mogelijke kosten, het behoud van de werknemer, de tijdrovende procedures en de onzekerheid bij een officiële procesgang, de schadelijke publiciteit voor het bedrijfsimago bij een externe afhandeling,...¹⁹¹ Dat er al sprake is van een private justitie wordt bevestigd door onderzoek van Cappelle: tot 75 procent van de strafrechtelijke inbreuken die voorvallen binnen de ondernemingsmuren kennen een private afhandeling.¹⁹²

3: Het Publiek-privaat partnerschap

Deze theorie, die zijn opmars kende eind de jaren '80, pleit voor meer samenwerking tussen de publieke en private sector.¹⁹³ Beide actoren zouden immers hetzelfde maatschappelijke doel nastreven: de veiligheid van de burger verzekeren. De samenwerking zou zelfs zo ver moeten gaan dat de politie haar monopolie moet opgeven. Op die manier kan de private sector haar medeverantwoordelijkheid nemen.

Het valt zeker niet te ontkennen dat de doelstellingen van de publieke en private sector tot een bepaalde hoogte gelijk zijn, maar het is een brug te ver om van een identiek maatschappelijk doel te spreken. Private veiligheidsondernemingen zijn te situeren in een private markt waarin

¹⁸⁸ Ibid, 27.

¹⁸⁹ M. COOLS, "De Criminoloog En De Private Veiligheidszorg.", *Criminologie. De Wetenschap. De Mens.*, Brussel, Politeia, 2000, 213.

¹⁹⁰ MULKERS, J., EN HAELTERMAN, H., *Privé-detectives : Theorie En Praktijk Van De Private Opsporing*. Antwerpen, Maklu, 2001, 27.

¹⁹¹ Ibid, 27-28

¹⁹² Ibid, 28.

¹⁹³ Ibid, 29.

ze maximale winst nastreven. De overheid daarentegen heeft niet de winstmaximalisatie als hoogste doel, de verantwoordelijkheid ten opzichte van het volk is het belangrijkste.¹⁹⁴

4: De Integrale veiligheidszorg

Uitgangspunt van deze theorie is dat veiligheid een basisbehoefte is van elke burger.¹⁹⁵ En om die behoefte in zijn volledigheid te verzekeren moet geopteerd worden voor een integrale aanpak die rekening houdt met de verschillende stadia in het veiligheidsproces: preventie, preparatie, repressie en nazorg. Daarnaast stelt de theorie dat de overheid niet alleen kan instaan voor het volledige veiligheidsproces, en dat andere actoren ook hun verantwoordelijkheid hebben. Daarom moet geopteerd worden voor zoveel mogelijk samenwerking met allerlei partners: bedrijven, maatschappelijke instellingen en ook de individuele burger.¹⁹⁶

5: Het Politiecomplex

Deze theorie stelt dat er naast de reguliere politie ook een bijzondere en een private politie zou moeten zijn die elk over specifieke vaardigheden beschikken.¹⁹⁷ De reguliere politie zou zich dan toespitsen op onderwereldcriminaliteit¹⁹⁸, de bijzondere politie op bovenwereldcriminaliteit¹⁹⁹ en de private politie op private domein criminaliteit²⁰⁰. Tussen deze drie actoren zouden formele, informele en relationele samenwerkingsverbanden moeten heersen. Op die manier kan de criminaliteit in zijn geheel aangepakt worden.²⁰¹

2.7.5: TUSSENBSLUIT

De assumptie dat er sprake is van een politiemonopolie op geweld is verkeerd. Een betere vraag die men kan stellen is of de overheid een monopolie van geweld kent. Het is namelijk zo dat het bestuur door het sociaal contract een bijzondere geweldsbevoegdheid heeft verkregen. De belangrijkste vertegenwoordigers van dit overheidsmonopolie op geweld zijn

¹⁹⁴ Zie supra: 2.7.3: De Private Veiligheidssector.

¹⁹⁵ M. COOLS, “De Criminoloog En De Private Veiligheidszorg.”, *Criminologie. De Wetenschap. De Mens.*, Brussel, Politeia, 2000, 213.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid, 214.

¹⁹⁸ Bijvoorbeeld georganiseerde misdaad

¹⁹⁹ Bijvoorbeeld financieële criminaliteit, spionage,...

²⁰⁰ Bijvoorbeeld werknemerscriminaliteit

²⁰¹ M. COOLS, “De Criminoloog En De Private Veiligheidszorg.”, *Criminologie. De Wetenschap. De Mens.*, Brussel, Politeia, 2000, 214.

het leger en de politie. Volgens het Van Dale Groot woordenboek geniet een instelling een monopolie wanneer die organisatie de uitsluitende bevoegdheid heeft om iets te doen. Er moet bijgevolg geconcludeerd worden dat de overheid niet over een geweldsmonopolie beschikt. Dit komt omdat de wetgever via rechtvaardigingsgronden geweldsbevoegdheden aan iedere burger heeft toegekend. Dit is ook logisch, zonder rechtvaardigingsgronden zouden slachtoffers gestraft worden voor gedragingen die uitgelokt worden door criminelen.

Er is dus geen sprake van een echt overheidsmonopolie op geweld. Wel hebben politieagenten meer uitgebreide bevoegdheden rond geweldgebruik: zij mogen geweld hanteren bij het vervullen van hun opdrachten, indien een wettig doel wordt nagestreefd dat op geen enkele andere manier bereikt kan worden.²⁰² Daarom ben ik van mening dat er sprake is van een overheidsmonopolie sensu stricto, omdat enkel het bestuur over deze extra bevoegdheden beschikt. In deel 2.7.3 werd duidelijk dat de private veiligheidsector laatstgenoemde bevoegdheden niet heeft verkregen. Zij kunnen zich enkel beroepen op de algemene rechtvaardigingsgronden. Wel beschikken leden van bepaalde beveiligingsondernemingen over vuurwapens en pepperspray. Maar persoonlijk vind ik dat het afschaffen van laatstgenoemde wapens niet wenselijk is. Er zijn immers situaties in te beelden waar het gebruik van bijvoorbeeld een vuurwapen gepast is. Daarenboven gelden er zeer strenge vergunningsvoorwaarden. Tenslotte kan een veiligheidsagent nooit alleen een misdrijf afhandelen, de politie behoudt de controle op het proces. Er kan dus besloten worden dat, in het kader van de huidige wetgeving, de private veiligheidsector geen bedreiging vormt voor het overheidsmonopolie op geweld sensu stricto.

HOOFDSTUK 3: HET GEWELDSMONOPOLIE, EEN COMPARATIEVE ANALYSE

3.1: DE POLITIEAMBTENAAR EN STRUCTUUR VAN DE POLITIE

Vooraleer er wordt overgegaan tot de wettelijke voorwaarden van de legitieme geweldsuitoefening is het van belang om stil te staan bij wat ieder land verstaat onder een politieambtenaar. Er werd geopteerd voor één hanteerbare definitie van een politieambtenaar, en in wat volgt zal onderzocht worden of de politieagenten van respectievelijk ieder land hieronder vallen. Om dit te doen moet eerst bestudeerd worden hoe de structuur van de politie

²⁰² Art. 37 WPA.

in ieder land er uitziet, en welk soort politieambtenaren zij onder die gekozen structuur kennen.

3.1.1: BELGIË

In deel 2.3 ‘Structuur van de politie’ werd gezien dat door het Octopusakkoord België een geïntegreerde politiedienst kent gestructureerd op twee niveaus. Daarmee kwam een einde aan de verschillende korpsen. Zelf beschrijft zij haar leden als: *"Een politieambtenaar is een lid van een politiedienst door of krachtens de wet bevoegd om bepaalde politiemaatregelen te nemen of uit te voeren en daden van bestuurlijke of gerechtelijke politie te stellen."* ²⁰³

De masterproef opteerde voor de volgende definitie van politie:

“Onder politie verstaan wij de zorg binnen een bepaalde context voor het handhaven van de daar geldende definities van sociale orde of specifieke onderdelen daarvan, waarbij – als de situatie dat vergt – in laatste instantie de legale en legitieme mogelijkheid bestaat om gebruik te maken van dwang en geweld.”

Een politieambtenaar is dus iemand die in bepaalde situaties legitiem gebruik kan maken van dwang en geweld, voor het handhaven van de sociale orde of specifieke onderdelen daarvan. In deel 2.4 werd inderdaad duidelijk dat een Belgische agent beschikt over legitieme geweldsbevoegdheden en deze enkel in laatste instantie mag gebruiken voor het handhaven van de sociale orde. Dit geldt voor zowel de leden van lokaal als van federaal niveau.

3.1.2: NEDERLAND

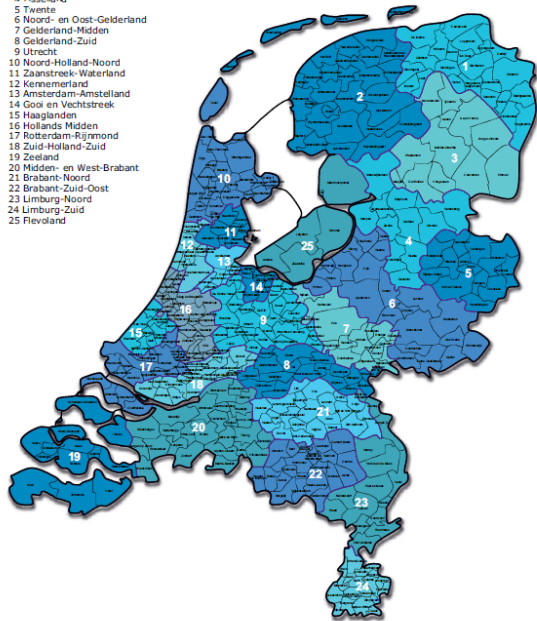
Nederland heeft recentelijk een aanzienlijke verandering ondergaan wat zijn politiestructuur betreft. Voor 1 januari 2013 kende het land 25 regionale politiekorpsen en één Korps landelijke politiedienst of het KLPD dat instond voor de nationale politietaken. De 26 politiekorpsen werden aan de hand van de Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet (of de Politiewet 2012) vervangen door één landelijk politiekorps. Dit éne korps bestaat uit tien regionale eenheden, een landelijke eenheid en een Politiedienstencentrum. ²⁰⁴ Volgende afbeelding geeft deze vernieuwing mooi weer:

²⁰³ art. 3, 3° WPA.

²⁰⁴ Art. 25 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet

25 politieregio's

- 1 Groningen
- 2 Fryslân
- 3 Drenthe
- 4 Friesland
- 5 Twente
- 6 Noord- en Oost-Gelderland
- 7 Gelderland-Midden
- 8 Gelderland-Zuid
- 9 Utrecht
- 10 Noord-Holland-Noord
- 11 Zaanstreek-Waterland
- 12 Kennemerland
- 13 Amsterdam-Amstelland
- 14 Gooi en Vechtstreek
- 15 Haaglanden
- 16 Hollands Midden
- 17 Rotterdam-Rijnmond
- 18 Zuid-Holland-Zuid
- 19 Zeeland
- 20 Midden- en West-Brabant
- 21 Brabant-Noord
- 22 Brabant-Zuid-Oost
- 23 Limburg-Noord
- 24 Limburg-Zuid
- 25 Flevoland

1 nationale politie met 10 regionale eenheden

- 1 Noord-Nederland
- 2 Oost-Nederland
- 3 Flevoland-Utrecht
- 4 Noord-West-Holland
- 5 Amsterdam
- 6 Haaglanden
- 7 Rotterdam-Rijnmond
- 8 Zeeland - West-Brabant
- 9 Oost-Brabant
- 10 Limburg

Bron: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Deze regionale eenheden bestaan uit verschillende districten die elk weer uit verschillende basisteams bestaan. Elk team verricht de basispolitiezorg in een gemeente, een deel van een grote gemeente of meerdere kleine gemeenten.²⁰⁵

Naast de tien regionale eenheden is er ook een Landelijke eenheid gevormd, waar het voormalige Korps Landelijke Politiediensten de basis voor vormde. Artikel 42, lid 1 Politiewet 2012²⁰⁶ geeft het takenpakket weer. De landelijke eenheid voert onder andere taken uit die een bijzondere expertise vereisen of efficiënter zijn op een landelijk niveau. Verder vervult zij ook een ondersteunende functie, zo verstrekt ze bijvoorbeeld informatie aan de regionale niveaus.

Nu de structuur beknopt uit de doeken is gedaan, moet gekeken worden wie als lid van de politie wordt beschouwd. Dit wordt weergegeven Art. 2 van de Politiewet 2012²⁰⁷

Ambtenaren van politie in de zin van deze wet zijn:

²⁰⁵ RIJKSOVERHEID, "organisatie politie", www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/politie/inhoud/organisatie-politie.

²⁰⁶ Art. 42, lid 1 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet

²⁰⁷ Art. 2 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet

- a. ambtenaren die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak;*
- b. ambtenaren die zijn aangesteld voor de uitvoering van technische, administratieve en andere taken ten dienste van de politie;*
- c. vrijwillige ambtenaren die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak, onderscheidenlijk voor de uitvoering van technische, administratieve en andere taken ten dienste van de politie*
- d. ambtenaren van de rijksrecherche die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak, onderscheidenlijk voor de uitvoering van technische, administratieve en andere taken ten dienste van de rijksrecherche.*

Dit artikel maakt een onderscheid tussen de ambtenaren die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak (lid 1) en de buitengewone opsporingsambtenaren (lid 2 tot en met 4). De buitengewone opsporingsambtenaren of de boa's hebben geen algemene opsporingsbevoegdheid. Hiermee wordt bedoeld dat zij enkel de misdrijven mogen opsporen die vermeld staan in hun takenpakket.²⁰⁸ Daarnaast is er ook een verschil rond hun territoriale bevoegdheid: de ambtenaren die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak zijn bevoegd voor heel Nederland, terwijl de boa's gebonden zijn aan de regels van art. 142 lid drie van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering.²⁰⁹ Voorbeelden van buitengewone opsporingsambtenaren zijn onder andere parkeercontroleurs, hoofdconducteurs, boswachters,... Het grote merendeel van de boa's beschikt niet over een legitieme geweldsbevoegdheid. Bijgevolg worden zij niet als een politieambtenaar beschouwd. Toch zijn er een aantal buitengewone opsporingsambtenaren die wel legitiem geweld mogen uitoefenen.²¹⁰ Een voorbeeld daarvan zijn de milieuboa's: zij beschikken over politiebevoegdheden en alle geweldsmiddelen, waaronder een dienstwapen. Ook dragen zij mee aan bepaalde aspecten van de handhaving van de sociale orde, m.a.w. vallen zij onder de gekozen definitie van een politieambtenaar. Toch zullen laatstgenoemde boa's niet betrokken worden in dit onderzoek. Ze zijn immers niet bevoegd over heel Nederland, ze hebben slechts een beperkt takenpakket en boa's die legitiem geweld mogen uitoefenen zijn een uitzondering op de regel.

²⁰⁸ JUSTIS, MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE, "Buitengewoon opsporingsambtenaar", <https://www.justis.nl/producten/boa/>

²⁰⁹ artikel 142, lid 3 van het Nederlandse Wetboek van Strafvordering

²¹⁰ SPV OPLEIDINGSPARTNER VOOR POLITIE EN VEILIGHEID, "Training RTGB Geweldsbeheersing voor BOA's", <http://www.spv.nu/opleidingen/item/80/rtgb-geweldsbeheersing-voor-boas>.

De Nederlandse politieagenten (boa's niet meegerekend) staan in voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven, m.a.w. zijn zij verplicht de sociale orde te bewaren.²¹¹ In deel 3.2 zal gezien worden dat de Nederlandse politieambtenaren ook over een bijzondere geweldsbevoegdheid beschikken en deze enkel mogen gebruiken in laatste instantie. Er kan dus geconcludeerd worden dat de Nederlandse agenten onder de gekozen definitie van een politieambtenaar vallen.

3.1.3: VERENIGD KONINKRIJK

De wetshandhaving in het Verenigd Koninkrijk is opgedeeld in drie verschillende jurisdicties: Engeland en Wales, Noord-Ierland en Schotland. Deze jurisdicties worden opgedeeld in verschillende territoriale politiediensten die instaan voor de lokale ordehandhaving. De Police act van 1996, geldig voor Engeland en Wales, legt de verschillende politiegebieden vast. De Police Act (Northern Ireland) van 2000 en de Police en Fire Reform Act (Scotland) van 2012 regelt dit respectievelijk voor Noord-Ierland en voor Schotland.

De rol van de politieambtenaren van het Verenigd Koninkrijk wordt omschreven in de Code of Conduct for Police Officers.²¹² De hoofdfuncties van de agenten zijn onder andere het bewaren van de vrede, het beschermen van leven en eigendom en de preventie en detectie van misdrijven. Met andere woorden staan zij in voor de handhaving van de openbare orde. Er kan ook verwezen worden naar Art. 32 lid 1 van de Police act van Noord-Ierland²¹³ of naar art. 20 lid 1 van de Police en Fire Reform Act²¹⁴ van Schotland en steeds wordt het zelfde takenpakket voorgeschreven: misdrijven voorkomen en opsporen, de sociale orde bewaren, het leven van de burgers beschermen,... M.a.w. is de handhaving van de sociale orde één van de hoofdfuncties van de territoriale politieagenten van het Verenigd Koninkrijk. In deel 3.2.3 zal gezien worden dat ook zij over een bijzondere geweldsbevoegdheid beschikken. De territoriale politieagenten vallen dus onder de gehanteerde definitie van een politieambtenaar.

Naast de territoriale politiediensten bestaan er ook nog National law enforcement bodies. Deze politiediensten hebben, in tegenstelling tot de territoriale diensten, specifieke regio-overschrijdende bevoegdheden. Een voorbeeld van laatstgenoemde politiedienst is The British Transport Police die bevoegd zijn voor de bescherming van de passagiers over heel het

²¹¹ Art. 3 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet.

²¹² X, "Code of Conduct for Police Officers", <http://www.nypolfed.org.uk/assets/uploads/PDFs/discipline1.pdf>.

²¹³ Art. 32 lid 1 Police Act (Northern Ireland).

²¹⁴ Art. 20 lid 1 Police en Fire Reform Act (Scotland).

Verenigd Koninkrijk.²¹⁵ Daarnaast bestaan er nog vier andere National law enforcement bodies: The Central Motorway Policing Group, Civil Nuclear Constabulary, Ministry of Defense Police en The National Crime Agency.²¹⁶ Allen verzorgen een specifiek onderdeel van de sociale orde. Daarenboven beschikken zij over dezelfde politionele bevoegdheden als de territoriale politiediensten. Bijgevolg vallen zij onder de gehanteerde definitie van de politie.

Tenslotte is er nog sprake van een derde soort politiediensten: de Miscellaneous police forces. Deze zijn verantwoordelijk voor specifieke lokale plaatsen of activiteiten. Zo bestaat er bijvoorbeeld in Dover een havenpolitie.²¹⁷ Het woord politie is hier niet op zijn plaats, zij beschikken niet over bijzondere bevoegdheden mits zij gefinancierd worden door private entiteiten. De Miscellaneous police forces moeten eerder gezien worden als een verlengstuk van de territoriale politiediensten. Ze vallen dus niet onder de gekozen definitie van leden van de politie.

3.1.4: TUSSENBSLUIT

Wanneer een rechtsvergelijkend onderzoek wordt uitgevoerd, is het van belang om hetzelfde voorwerp te vergelijken. Om die reden werd voor een uniforme definitie gekozen van 'leden van de politie'. In dit onderdeel werd duidelijk dat de nationale omschrijving van een politieambtenaar niet steeds gelijklopend is met die van de gehanteerde definitie. Zo merkt Nederland de boa's aan als leden van de politie, terwijl deze volgens de definitie bijna nooit als politieambtenaar beschouwd kunnen worden. Wanneer in het volgend deel de legitieme voorwaarden van de geweldsuitoefening van Nederlandse agenten besproken worden, dan gaat het enkel om de ambtenaren van het landelijk politiekorps die zijn aangesteld voor de uitvoering van de politietaak. Hetzelfde geldt voor de de Miscellaneous police forces van het Verenigd Koninkrijk, deze vallen niet onder de gehanteerde definitie. Wanneer in het volgend deel sprake is van politieambtenaar van het Verenigd Koninkrijk, dan omvat dit enkel de leden van de territoriale politiediensten en van de National law enforcement bodies.

3.2: REGELGEVING

In dit onderdeel zullen de verschillende voorwaarden rond de legitieme geweldsuitoefening besproken worden. Daarbij moet een onderscheid gemaakt worden tussen het Verenigd

²¹⁵ BRITISH TRANSPORT POLICE, <http://www.btp.police.uk/>.

²¹⁶ UK POLICE, "List of UK police forces", <https://www.police.uk/forces/>.

²¹⁷ PORT OF DOVER POLICE, <http://www.doverport.co.uk/about/police/>.

Koninkrijk en België en Nederland mits zij een verschillend rechtssysteem en een andere hiërarchie van rechtsbronnen kennen. De historische verklaring daarvoor zal beknopt geschetst worden. Daarnaast zal gekeken worden of de wettelijke criteria van ieder land in overeenstemming zijn met die van het EVRM. Verder zullen de gelijkenissen en verschillen blootgelegd worden tussen ieder land. Tenslotte zal in het tussenbesluit een antwoord gegeven worden op de vraag of er significante verschillen zijn tussen België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk wat hun geweldsmonopolie betreft.

3.2.1: BELGIË

BEKNOPT HISTORISCHE SCHETS CIVIL LAW

Europa kende in het begin van de twaalfde eeuw op vele vlakken een renaissance, en dit was ook voor het recht het geval. Het Corpus Iuris civilis, een hoogstaand burgerlijk wetboek dat afstamde van de Romeinse tijden, kende een heropleving. Dit kwam door een veranderende maatschappij: er ontstonden steden en de handel bloeide opnieuw. Het toen geldende gewoonterecht volstond niet meer, een vernieuwing van het recht bleek noodzakelijk.²¹⁸ Daarnaast ontwikkelde de kerk, die toen een belangrijke functie kende in de samenleving, ook recht: het Canoniek recht.²¹⁹ Samen werd het Romeins recht en het Canoniek recht het *ius commune* genoemd.

Dit *ius commune* verspreidde zich geleidelijk over heel Europa. Desondanks zou het verkeerd zijn te denken dat het gemeenschappelijk recht de verschillende gewoonterechten had vervangen. Het gewoonterecht of *ius proprium* bestond naast het *ius commune*. Later trachtte men ook het gewoonterecht te unificeren, maar dit had een averechts effect: omdat men zich focuste op de lokale gewoonten ontstond er een nationalisering van het recht.²²⁰ Deze trend verspreidde zich wederom over heel Europa, en samenhangend met de codificatiebewegingen ontstonden nationale rechtssystemen. De verschillende nationale codices bestonden dan uit een amalgaam van rechten van het *ius commune* en van het lokale gewoonterecht.

Onder de Civil law landen verstaan we dus de landen die verschillende nationale rechtssystemen hebben, maar elk een gemeenschappelijke basis kennen: het *ius commune*. Zowel België als Nederland vallen hieronder.

²¹⁸ RYAN, K. W., *An introduction to the Civil law*, Brisbane, Law Book co. of Australia, 1962, 10.

²¹⁹ HEIRBAUT, D., *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia Press, 2013, 93.

²²⁰ Ibid, 118.

RECHTSBRONNEN EN HIERARCHIE IN HET CIVIL LAW STELSEL

De civil law landen kennen twee primaire en twee secundaire rechtsbronnen. De gewoonte en de wetgeving omvatten de eerste categorie, en de rechtspraak en de rechtsleer de tweede. De gewoonte en wetgeving zorgen voor bindende rechtsregels, rechtsleer en rechtspraak kunnen nooit algemeen verbindend zijn.²²¹

Door de codificatiegolven die het continent kende is de wetgeving de hoogste rechtsbron geworden. De wetten worden in algemene lijnen opgesteld en het is aan rechters om de bedoeling van de wetgever te achterhalen. Zij halen hiervoor inspiratie uit de rechtsleer en de voorbereidende werken van de betrokken wetten. Via een deductieve werkwijze komen zij dan van algemene abstracte regels tot specifieke bepalingen.²²² Daarnaast is de gewoonte ook een primaire rechtsbron, maar zij heeft in de praktijk alle belang verloren. Dit komt door het feit dat vandaag in onze maatschappij quasi alles door enige vorm van wetgeving geregeld wordt.²²³

Rechterlijke uitspraken hebben, in tegenstelling tot de wetgeving, enkel uitwerking tussen de partijen in het geding en nooit tussen derden. Dit komt omdat België en Nederland, in tegenstelling tot het Verenigd Koninkrijk, geen precedenten systeem kennen. Theoretisch gezien kan rechtspraak dus niet als een rechtsbron beschouwd worden. Dit moet toch op verschillende vlakken genuanceerd worden, zo kent België bijvoorbeeld een Grondwettelijk Hof. Uitspraken van laatstgenoemde rechtbank hebben vaak kracht van wet en zijn bindend voor iedereen.²²⁴ Verder zal niet ingegaan worden op deze nuanceringen, mits zij niet van belang zijn om de onderzoeksvragen te beantwoorden

Uit het onderstaande kan geconcludeerd worden dat, wat de civil law landen betreft, enkel de wetgeving geraadpleegd moet worden indien gezocht wordt naar de voorwaarden rond legitiem politieel geweld.

HET GEWELDSMONOPOLIE IN BELGIE

²²¹ GORLÉ, F., BOURGEOIS, G., en BOCKEN, H., *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, 39.

²²² Ibid, 44-45.

²²³ Ibid, 41.

²²⁴ ALEN, A., *Staatsrecht*, Brugge, Die Keure, 22.

De wettelijke voorwaarden rond het geweldsmonopolie van België zijn reeds uit de doeken gedaan.²²⁵ Het zijn voornamelijk artikels 37 en 38 van de Wet op het Politieambt die daarover handelen. Daaruit leerden we dat het gebruik van geweld door Belgische politieambtenaren gezien moet worden als een laatste redmiddel, indien op geen enkel andere manier het nagestreefde wettig doel bereikt kan worden. Daarbij moeten de principes van legaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit gerespecteerd worden. Daarenboven moet er ook een waarschuwing (in de mate van het mogelijke) gegeven worden, indien een agent overgaat tot geweld.²²⁶ De Belgische wetgeving is dus in overeenstemming met het EVRM.

Art. 38 van de Wet op het Politieambt handelt over het vuurwapengebruik. Dit artikel geldt onverminderd art. 37 van de Wet op het Politieambt, dit wil zeggen dat alle voorwaarden van laatstgenoemd artikel ook van toepassing zijn wanneer een agent een vuurwapen hanteert. Bovendien beschrijft art. 38 WPA vier limitatieve situaties waarbij vuurwapengebruik is toegelaten: het geval van wettige verdediging, heterdaadsituaties, het ontdekken van misdaden en de gevallen waar personen bescherming vereisen tijdens gerechtelijke of bestuurlijke opdrachten. Het is enkel in deze vier limitatieve gevallen, rekening houdend met de principes van art. 37 WPA, dat een politieambtenaar zijn vuurwapen mag gebruiken.

Tenslotte moet vermeld worden dat België ook vier rechtvaardigingsgronden kent: de wettige verdediging, het wettelijk voorschrift, het hoger bevel en de noodtoestand.²²⁷ Een politieagent kan ook in deze vier gevallen, in hoedanigheid van burger of ambtenaar, overgaan tot geweld.

3.2.2: NEDERLAND

HET GEWELDSMONOPOLIE IN NEDERLAND

Net zoals België kent Nederland een civil law systeem. Zij kent dus dezelfde rechtsbronnen en hiërarchie.²²⁸ Op nationaal vlak neemt de Grondwet de hoogste plaats in op de hiërarchische ladder van de rechtsbronnen. De Nederlandse grondwet schrijft de onaantastbaarheid van het lichaam voor:

²²⁵ Zie supra: 2.4 Regelgeving.

²²⁶ Art. 37 WPA.

²²⁷ Zie supra: 2.7.2: DE INDIVIDUELE RECHTVAARDIGINGSGRONDEN.

²²⁸ Zie supra: 3.2.1 België: RECHTSBRONNEN EN HIERARCHIE IN HET CIVIL LAW STELSEL.

Art. 11 Grondwet

Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.

De onaantastbaarheid van het lichaam is een grondwettelijk beschermd recht in Nederland. Toch voorziet het artikel in een uitzondering: beperkingen zijn mogelijk krachtens een wet. Zo'n beperking is dan ook terug te vinden in de Nederlandse Politiewet 2012:

Art. 7 lid 1 Politiewet 2012²²⁹

De ambtenaar van politie die is aangesteld voor de uitvoering van de politietaak, is bevoegd in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening geweld of vrijheidsbeperkende middelen te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit, mede gelet op de aan het gebruik hiervan verbonden gevaren, rechtvaardigt en dat doel niet op een andere wijze kan worden bereikt. Aan het gebruik van geweld gaat zo mogelijk een waarschuwing vooraf.

Dit moet samen gelezen worden met lid 5 van hetzelfde artikel:

Art. 7 lid 5 Politiewet 2012²³⁰

De uitoefening van de bevoegdheden, bedoeld in het eerste tot en met het vierde lid, dient in verhouding tot het beoogde doel redelijk en gematigd te zijn.

Dit artikel dicteert dus volgende voorwaarden: men moet een gerechtvaardigd doel nastreven dat op geen enkele andere manier bereikt kan worden. Verder moet de geweldsuitoefening in verhouding tot het beoogde doel redelijk en gematigd zijn. De Nederlandse politiewet hanteert dus, in overeenstemming met het EVRM, de principes van legaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit.²³¹ Daarenboven moet een waarschuwing, in de mate van het mogelijke, gegeven worden indien een agent van plan is geweld te hanteren.

²²⁹ Art. 7 lid 1 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet.

²³⁰ Art. 7 lid 1 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet.

²³¹ J. TIMMER, "tussen schreeuwen en schieten, sturing en praktijk van politiegeweld in Nederland", *Cahier politiestudies* jaargang 2007, nr. 5, Politeia, Gent, 2007, 99.

Naast de Nederlandse Politiewet bestaat ook nog de Ambtsinstructie ²³², waarin bijkomende criteria worden gesteld ter uitvoering van art. 7 Politiewet 2012. ²³³ Het gaat voornamelijk over aanvullende voorwaarden rond diverse vormen van instrumenteel geweldgebruik. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van CS-traangas, van pepperspray en van vuurwapens. Puur lichamelijk geweld daarentegen wordt enkel getoetst aan de beginselen van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit. ²³⁴ Het gebruik van CS-traangas is slechts geoorloofd in opdracht van een meerdere nadat toestemming gegeven is door het bevoegd gezag. ²³⁵ De hantering van dit gas is bijgevolg zeer uitzonderlijk, en zal daarom ook niet verder besproken worden.

De ambtsinstructie maakt een onderscheid tussen drie verschillende vuurwapens: niet automatische vuurwapens, vuurwapens waarmee automatisch vuur kan worden afgegeven en vuurwapens waarmee lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven.

Wat niet automatische vuurwapens betreft zijn volgende artikelen van belang:

Art. 7 Ambtsinstructie ²³⁶

1 Het gebruik van een vuurwapen, niet zijnde een vuurwapen waarmee automatisch vuur of lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven, is slechts geoorloofd:

a. om een persoon aan te houden ten aanzien van wie redelijkerwijs mag worden aangenomen dat hij een voor onmiddellijk gebruik gereed zijnde vuurwapen bij zich heeft en dit tegen personen zal gebruiken;

b. om een persoon aan te houden die zich aan zijn aanhouding, voorgeleiding of andere rechtmatige vrijheidsbeneming tracht te onttrekken of heeft onttrokken, en die wordt verdacht van of is veroordeeld wegens het plegen van een misdrijf

²³² Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

²³³ Art. 9 lid 3 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet.

²³⁴ TIMMER, J., *Politiegeweld : geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland.*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 47.

²³⁵ Art. 13 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

²³⁶ Art. 7 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

- 1°. waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld, en
- 2°. dat een ernstige aantasting vormt van de lichamelijke integriteit of de persoonlijke levenssfeer, of
- 3°. dat door zijn gevolg bedreigend voor de samenleving is of kan zijn.

c. tot het beteugelen van oproerige bewegingen of andere ernstige wanordelijkheden, indien er sprake is van een opdracht van het bevoegd gezag en een optreden in gesloten verband onder leiding van een meerdere;

d. tot het beteugelen van militaire oproerige bewegingen, andere ernstige militaire wanordelijkheden of muiterij indien de militair van de Koninklijke marechaussee in opdracht van de minister van Defensie dan wel de officier van justitie te Arnhem belast met militaire zaken in gesloten verband onder leiding van een meerdere optreedt.

2 Het gebruik van het vuurwapen in de gevallen, bedoeld in het eerste lid, onder a en b, is slechts geoorloofd tegen personen en vervoermiddelen waarin of waarop zich personen bevinden.

Art. 10 Ambtsinstructie²³⁷

1 De ambtenaar mag slechts een vuurwapen, niet zijnde een vuurwapen waarmee automatisch vuur of lange-afstandsprecisievuur kan worden afgegeven, ter hand nemen:

- *a. in gevallen waarin het gebruik van een vuurwapen is toegestaan, of*
- *b. in verband met zijn veiligheid of die van anderen, indien redelijkerwijs mag worden aangenomen dat een situatie ontstaat, waarin hij bevoegd is een vuurwapen te gebruiken.*

2 Indien een situatie als bedoeld in het eerste lid, onderdeel b, zich niet of niet meer voordoet, bergt de ambtenaar terstond het vuurwapen op.

Een Nederlandse politieambtenaar mag dus wanneer hij een persoon wil aanhouden of wanneer hij een oproerige beweging wil beteugelen zijn vuurwapen gebruiken. Maar de bevoegdheid om te schieten ter beteugeling van politieke of militaire oproeren wordt in de praktijk nooit gebruikt.²³⁸ Daarnaast leert art. 10 Ambtsinstructie ons dat onder het vuurwapengebruik ook het richten en gericht houden van het wapen wordt bedoeld. Een agent mag dus enkel zijn vuurwapen richten op iets of iemand in situaties waarin ook effectief geschoten mag worden.

²³⁷ Art. 10 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

²³⁸ J. TIMMER, "tussen schreeuwen en schieten, sturing en praktijk van politiegeweld in Nederland", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Politeia, Gent, 2007, 99.

Art. 8 Ambtsinstructie²³⁹

- *1 Het gebruik van een vuurwapen waarmee automatisch vuur kan worden afgegeven, is slechts geoorloofd tegen personen en tegen vervoermiddelen waarin of waarop zich personen bevinden, in een situatie waarin sprake is van een ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding van eigen of eens anders lijf.*

Art.8 lid 1 Ambtsinstructie vermeldt wanneer Nederlandse agenten gebruik mogen maken van automatische vuurwapens. De voorwaarden zijn zeer strikt: enkel in situaties waarin het gevaar bestaat van een ogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding van eigen of een ander lijf mag geschoten worden met laatstgenoemde vuurwapens. Het woord ‘ogenblikkelijk’ is hier van belang: er moet sprake zijn van een onmiddellijk gevaar. Situaties waarin de aanranding reeds is plaatsgevonden zullen hier niet onder vallen. Er is geen kant-en-klaar antwoord op de vraag wanneer er voldaan is aan de voorwaarde van het onmiddellijk gevaar, het is aan de Nederlandse agenten om dit zelf in te schatten.

Artikel 9 Ambtsinstructie²⁴⁰

1 Het gebruik van een vuurwapen waarmee lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven, is slechts geoorloofd bij zeer ernstige misdrijven ter afwending van direct gevaar voor het leven van personen.

Art. 9 lid 1 handelt over het gebruik van vuurwapens waarmee lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven. De voorwaarden zijn nog strikter dan die van Art. 8: het gebruik is enkel geoorloofd bij zeer ernstige misdrijven ter afwending van direct gevaar voor het leven van personen. Er moet dus sprake zijn van levensgevaar, wat niet noodzakelijk het geval is bij een ogenblikkelijke aanranding. De ambtsinstructie vermeldt niet wat ze verstaat onder ernstige misdrijven, dit is ook niet wenselijk mits het onmogelijk is om alle situaties te bepalen waarvoor het gebruik van laatstgenoemde vuurwapens essentieel is. Het is het bevoegd gezag dat de toestemming tot gebruik geeft.²⁴¹

²³⁹ Art. 8 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen

²⁴⁰ Art. 9 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen

²⁴¹ Art. 9 lid 4 Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

Daarnaast schrijft de Ambtsinstructie, in tegenstelling tot België, bijkomende voorwaarden voor wat pepperspray gebruik betreft:

Art. 12 a ambtsinstructie²⁴²

1 Het gebruik van pepperspray is slechts geoorloofd:

- *a. om een persoon aan te houden ten aanzien van wie redelijkerwijs mag worden aangenomen dat hij een voor onmiddellijk gebruik gereed zijnde wapen bij zich heeft en dit tegen een persoon zal gebruiken;*
- *b. om een persoon aan te houden die zich aan aanhouding, voorgeleiding of andere rechtmatige vrijheidsbeneming tracht te onttrekken of heeft onttrokken;*
- *c. ter verdediging tegen of voor het onder controle brengen van agressieve dieren.*

2 Pepperspray wordt niet gebruikt tegen:

- *a. personen die zichtbaar jonger dan 12 of ouder dan 65 jaar zijn;*
- *b. vrouwen die zichtbaar zwanger zijn;*
- *c. personen voor wie dit gebruik als gevolg van een voor de ambtenaar zichtbare ademhalings- of andere ernstige gezondheidsstoornis onevenredig schadelijk kan zijn;*
- *d. groepen personen.*

Opnieuw wordt de aanhouding als hoofdcriterium gesteld. Daarenboven stelt lid twee een verbod van het gebruik van pepperspray vast voor bepaalde categorieën personen. Zo mogen geen kinderen onder de 12 jaar of senioren boven de 65 jaar geïdende worden. Daarnaast is het verboden om pepperspray te gebruiken tegen zwangere vrouwen, personen met ademhalingsproblemen en groepen personen op zich.

Tenslotte moet vermeld worden dat er een tweede weg bestaat om politiegeweld te legitimeren. Naast de uitzonderingen vermeld in de Politiewet kan de agent zich ook beroepen op noodzakelijke zelfverdediging (of de noodweer). Deze wordt beschreven in het Nederlandse strafwetboek:

Artikel 41, lid 1 Nederlands Strafwetboek²⁴³

²⁴² Art. 12 a Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechte van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen

²⁴³ Art. 41 lid 1 Strafwetboek Nederland

Niet strafbaar is hij die een feit begaat, geboden door de noodzakelijke verdediging van eigen of eens anders lijf, eerbaarheid of goed tegen ogenblikkelijke, wederrechtelijke aanranding

Net als iedere burger kan ook een politieambtenaar, indien hij geweld heeft gehanteerd, zich beroepen op art. 41 van het Nederlandse Strafwetboek. Net als België, kent Nederland ook de overmacht als rechtvaardigingsgrond.²⁴⁴

3.2.3: VERENIGD KONINKRIJK

BEKNOPT HISTORISCHE SCHETS COMMON LAW

Het Verenigd koninkrijk kent, in tegenstelling tot België en Nederland, een common law systeem. De grondslag hiervan vinden we in de Engelse geschiedenis. Toen Willem De Veroveraar het eiland innam, trachtte hij met ieder middel dat hem ter beschikking stond zijn centraal gezag te versterken.²⁴⁵ Zo richtte hij onder andere een centrale rechtbank op, de zogenaamde King's Court. Hierdoor kwam een materiële opdeling in de jurisdictie: zaken van nationaal belang werden berecht voor de nationale rechtbank, en zaken van lokaal belang voor de lokale rechtbanken. Oorspronkelijk paste de King's Court al de verschillende gewoonterechten toe die bestonden over heel Engeland, maar die situatie werd onhoudbaar. Daarom werd geopteerd dat gelijkaardige zaken op dezelfde manier behandeld moesten worden: de common law was geboren.

De King's Court was niet vrij van problemen, de rechtbank kende onder andere een enorme werkdruk. Om die reden delegeerde de koning een deel van de werklust naar één van zijn belangrijkste medewerkers: de Lord Chancellor.²⁴⁶ Naast de Common law rechtbanken ontstonden nu ook de zogenaamde Courts of Chancery. Wanneer de koninklijke rechtbanken geen antwoord boden, kon een oplossing gezocht worden bij de Lord Chancellor. Er werd opnieuw een opdeling in de jurisdictie gemaakt: aan de ene kant was er de common law van de koninklijke rechtbanken, en aan de andere kant was er de equity rechtspraak van de Courts of Chancery of de Equity Courts. Het was dus de Equity die de lacunes van het Common law opvulde.²⁴⁷

²⁴⁴ GOOSSENS, F., *Politiebevoegdheden en Mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 295.

²⁴⁵ SUAVEPLANNE, J.G., *Codified and judge made law: the role of courts and legislators in civil and common law systems*, Amsterdam, North-Holland publishing company, 1982, 9.

²⁴⁶ Ibid, 11.

²⁴⁷ Ibid, 12-13.

De opdeling die in het begin noodzakelijk was voor de verdeling van de werklast, zorgde voor nieuwe problemen: vaak moesten nauw verbonden rechtsvorderingen voor twee verschillende rechtbanken worden berecht, wat verwarring met zich meebracht. Toch duurde het tot 1873 vooraleer een fusie ontstond tussen de twee belangrijkste rechtbanken van het Verenigd Koninkrijk. Desalniettemin is er geen sprake van een materieelrechtelijke fusie: het verschil tussen common law en equity blijft tot op de dag van vandaag bestaan, maar de zaken worden voor dezelfde rechtbank berecht.²⁴⁸

Toen Europa een renaissance kende van het Romeins recht, stond het common law systeem samen met de equity reeds stevig in zijn schoenen. Het Romeinse recht had daarom minder invloed op het Verenigd Koninkrijk.²⁴⁹ Dit gegeven is de hoofdreden waarom we in België en Nederland een civil law en in het Verenigd Koninkrijk een common law systeem kennen.

RECHTSBRONNEN EN HIERARCHIE IN HET COMMON LAW STELSEL

Het common law stelsel is een rechtssysteem dat gegroeid is uit rechtspraak voornamelijk afkomstig van the king's court en the equity courts. Na de fusie in 1873 bleef er gewerkt worden met een precedentensysteem: een uitspraak in een vroegere rechtszaak moet gevolgd worden in een latere rechtszaak, indien het om dezelfde gelijkaardige feiten gaat. Via dit systeem wordt een eenvormig recht ontwikkeld. Rechtspraak is dus een enorme belangrijke rechtsbron in het Verenigd Koninkrijk, want deze precedents hebben bindende kracht.²⁵⁰

Ondanks dat rechtspraak door de eeuwen heen de dominante rechtsbron was heeft de wetgeving of de statute law zich een hogere plaats dan de rechtspraak toegeëigend. Het Engelse parlement is de exclusieve wetgevende macht en elke wet die zij uitvaardigt moet opgevolgd worden door de rechters en burgers.²⁵¹

Naast de twee dominante rechtsbronnen, kent het Verenigd Koninkrijk ook twee subsidiaire rechtsbronnen: de rechtsleer en de gewoonte. Omdat deze niet relevant zijn voor het onderzoeksgebied van deze masterproef, zullen laatstgenoemde bronnen niet besproken

²⁴⁸ Ibid, 13.

²⁴⁹ D. HEIRBAUT, *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia Press, 2013, 122.

²⁵⁰ GORLÉ, F., BOURGEOIS, G., en BOCKEN, H., *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, 135.

²⁵¹ Ibid, 138-139

worden. Het is dus de statute law en de precedents die geraadpleegd moeten worden indien men de voorwaarden rond legitiem politieel geweld in het Verenigd Koninkrijk wil onderzoeken.

HET GEWELDSMONOPOLIE IN HET VERENIGD KONINKRIJK

Ook het Verenigd Koninkrijk erkent dat er omstandigheden zijn waar politiegeweld noodzakelijk is. De principes rond het legitieme geweldgebruik worden vastgelegd in verschillende rechtsbronnen: de Criminal Law Act 1967, de Police and Criminal Evidence Act 1984, de Common Law and de Criminal Justice and Immigration Act 2008.²⁵²

Indien sectie drie van de Criminal Law Act van 1967 geraadpleegd wordt komen we tot de volgende bepaling:

Use of force in making arrest, etc.

A person may use such force as is reasonable in the circumstances in the prevention of crime, or in effecting or assisting in the lawful arrest of offenders or suspected offenders or of persons unlawfully at large.

Het is bijgevolg geoorloofd om redelijk geweld te gebruiken om misdrijven te voorkomen of om perso(o)n(en) te arresteren. Art. 117 Police and Criminal Evidence Act 1984 en art. 76 Criminal Justice and Immigration Act 2008 leggen min of meer hetzelfde vast: geweld mag gebruikt worden, maar het moet redelijk zijn.²⁵³ Daarnaast is geweld ook toegelaten in gevallen van zelfverdediging vastgelegd door de common law.²⁵⁴ Tenslotte is geweld ook toegelaten ter bescherming van het eigendom.²⁵⁵ De onderlinge verhouding tussen de statute law en de common law wordt geregeld in sectie 76 (9) Criminal Justice and Immigration Act 2008: beiden sluiten elkaar niet uit en bestaan naast elkaar.

²⁵² COLLEGE OF POLICING, "Public order, Police use of force", <https://www.app.college.police.uk/app-content/public-order/core-principles-and-legislation/police-use-of-force/#the-criminal-law-act-1967-the-police-and-criminal-evidence-act-1984-common-law-and-the-criminal-justice-and-immigration-act-2008>.

²⁵³ Wat Noord-Ierland betreft is sectie 3 van de Criminal Law Act (Northern Ireland) 1967 van toepassing, maar inhoudelijk gaat het om dezelfde principes. Wat Schotland betreft is de Criminal Procedure (Scotland) Act 1995 van toepassing. Opnieuw worden dezelfde principes gehanteerd. Bijgevolg zullen de twee regio's niet apart besproken worden.

²⁵⁴ Sectie 76 lid 2 Criminal Justice and Immigration Act 2008.

²⁵⁵ Art. 10 Criminal Damage Act 1971.

Maar wanneer is geweld nu redelijk? Dit is het geval wanneer het gebruik van geweld absoluut noodzakelijk was. Daarnaast moet het geweld ook proportioneel zijn t.o.v. het beoogde doel. Deze twee voorwaarden moeten steeds vervuld zijn, ongeacht of de politieambtenaar het geweld pleegde om misdrijven te voorkomen, personen te arresteren of in gevallen van zelfverdediging.²⁵⁶ Deze redelijkheid wordt niet beoordeeld via objectieve parameters, de Engelse rechter moet deze beoordelen vanuit het standpunt van degene die geweld heeft gepleegd.²⁵⁷ De politieambtenaar die kan aantonen dat hij gehandeld heeft volgens wat hij dacht dat noodzakelijk was, zal een stevig bewijs hebben dat hij redelijk geweld heeft gebruikt. Tenslotte moet ook rekening gehouden worden met het feit dat een persoon niet altijd de exacte uitkomst van zijn acties kan inschatten, wanneer een oordeel wordt geveld over de redelijkheid.²⁵⁸

Het is verkeerd te denken dat het gebruik van geweld enkel legitiem is in gevallen van zelfverdediging, de geweldpleging kan immers ook gewettigd zijn indien een andere persoon wordt beschermd. Ook is het niet verboden om zelf eerst te slaan, ter zelfverdediging.²⁵⁹

Tenslotte moet de Human Rights Act van 1998 vermeld worden als laatste rechtsbron die handelt over geweld in het Verenigd Koninkrijk. Het recht op leven, het verbod van foltering en het recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven zijn mensenrechten die gewaarborgd worden in het EVRM.²⁶⁰ De Human Rights Act wil laatstgenoemde rechten ook garanderen, om die reden werden de regels en principes van het EVRM letterlijk overgenomen.

3.2.4: TUSSENBSLUIT

Het EVRM schrijft geen verbod voor wat (dodelijk) politiegeweld betreft, indien het absoluut noodzakelijk is voor het bereiken van de in art. 2 lid 2 EVRM omschreven doeleinden. Dit betekent dat geweldgebruik alleen is toegestaan indien is voldaan aan de strikte voorwaarden

²⁵⁶ COLLEGE OF POLICING, "Public order, Police use of force", <https://www.app.college.police.uk/app-content/public-order/core-principles-and-legislation/police-use-of-force/#the-criminal-law-act-1967-the-police-and-criminal-evidence-act-1984-common-law-and-the-criminal-justice-and-immigration-act-2008>.

²⁵⁷ Sectie 76 (7) b Criminal Justice and Immigration Act 2008

²⁵⁸ Sectie 76 (7) a Criminal Justice and Immigration Act 2008

²⁵⁹ THE CROWN PROSECUTION SERVICE, "Self-Defence and the Prevention of Crime", http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/self_defence/

²⁶⁰ Zie supra: 2.4.1. INTERNATIONALE WETGEVING

van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit. Het Europees Verdrag is een hogere rechtsbron dan de nationale wetgeving, dit wil zeggen dat de principes op nationaal niveau in overeenstemming moeten zijn met de regels beschreven in het EVRM. Indien de wetgeving van de verschillende landen geraadpleegd wordt blijkt dat dit inderdaad het geval is, de principes van het EVRM worden in elk wettelijk stelsel expliciet overgenomen. Er moet bijgevolg geconcludeerd worden dat er geen significante verschillen zijn tussen België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk wat het geweldsmonopolie betreft.

Wel is er sprake van een kwaliteitsverschil tussen de verschillende wetgevingen. Nederland kent de meest extensieve wetgeving. Zij regelt in haar politiewet 2012 de criteria rond de legitieme geweldsuitoefening. Daarnaast dicteert de Ambtsinstructie verdere voorwaarden rond verschillende soorten instrumenteel geweldgebruik, zoals automatische vuurwapens, pepperspray, vuurwapen waarmee lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven,... België gaat ook zo te werk: in art. 37 WPA worden de principes van het EVRM vastgelegd en in art. 38 WPA worden extra voorwaarden rond het vuurwapengebruik vermeld. Daarentegen gaat België niet zo ver om een onderscheid tussen verschillende vuurwapens en pepperspray te maken. Het Verenigd Koninkrijk tenslotte schrijft geen extra voorwaarden rond vuurwapengebruik voor. Politiewerk is stresserend werk, zeker in situaties waar geweldgebruik aan te pas komt. Politieambtenaren verkeren dan in benarde situaties, om die reden is het belangrijk dat er een duidelijke consistente wetgeving aanwezig is die hen kan helpen om een goede beslissing te nemen. Nederland beschikt daarom over de beste wetgeving, zij maakt een duidelijk onderscheid tussen de verschillende wapens zonder een overflow aan regels te kennen.

Tenslotte kent ieder land ook een tweede spoor om geweld te legitimeren: de wettige zelfverdediging. Toch kent deze rechtsfiguur niet in ieder land dezelfde vorm. In België is deze onderworpen aan de meest strikte voorwaarden: ze kan enkel ingeroepen worden bij slagen, verwondingen of doodslag. De Belgische wettige zelfverdediging is om die reden een bijzondere rechtvaardigingsgrond. Dit is niet het geval in het Verenigd Koninkrijk en Nederland: de wettige zelfverdediging is in die landen toepasbaar op alle misdrijven. Bijgevolg gaat het om een algemene rechtvaardigingsgrond. Daarenboven kan ze ingeroepen worden ter bescherming van eigendom en goederen. De wettige zelfverdediging is een belangrijke rechtsfiguur, soms kan geweldsgebruik gerechtvaardigd aanvoelen zonder dat een

specifieke bepaling aanwezig is om het geweld te legitimeren. Om die reden moet het toepassingsgebied van de wettige zelfverdediging ruim gemaakt worden. Bepaalde misdrijven uitsluiten lijkt geen logische keuze.

3.3: BEWAPENING VAN DE POLITIE

Het dragen van wapens door agenten gaat hand in hand met hun wettelijk geweldsmonopolie. Daarom zal in dit deel de wapendracht worden besproken van verschillende politiediensten van België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk.

3.3.1: BELGIË

In hoofdstuk 2 werd reeds de Belgische bewapening besproken.²⁶¹ Daarin werd gezien dat de Belgische politiediensten drie categorieën wapens kennen: de individuele, de collectieve en de bijzondere bewapening. Het zijn enkel de politieambtenaren met een gekwalificeerd niveau die de bijzondere wapens mogen gebruiken. Dit alles wordt vandaag geregeld in het KB van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie gestructureerd op twee niveaus, aangevuld door de Ministeriële Omzendbrief GPI 62 van 14 februari 2008 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus.

Vuurwapengebruik is ook aan zeer strikte voorwaarden verbonden. Zo stelt art. 38 WPA dat vuurwapens enkel gehanteerd mogen worden in geval van wettige verdediging, heterdaadsituaties, bij het ontdekken van misdaden of voor bescherming van personen tijdens gerechtelijke of bestuurlijke opdrachten.

3.3.2: NEDERLAND

De bewapening van Nederlandse politieagenten wordt geregeld in Besluit van 13 oktober 2012, houdende regels over de bewapening, de uitrusting en de kleding van de politie en de bijzondere bijstandseenheden alsmede regels over de taakuitvoering door de politie en de eisen aan de bekwaamheid van de ambtenaren van politie en van de bijzondere bijstandseenheden (of het Besluit bewapening en uitrusting politie).

Laatstgenoemd besluit dicteert dat de politiebewapening bestaat uit een korte wapenstok, pepperspray en een pistool.²⁶² Het is de korpschef die ervoor zorgt dat zijn politieleden

²⁶¹ Zie supra: 2.5: bewapening van de politie

²⁶² Art. 2 lid 1 Besluit bewapening en uitrusting politie

voldoen aan de bij de ministeriële regeling gestelde eisen van bekwaamheid.²⁶³ Daarnaast kan hij ook bepalen dat de lange wapenstok ook onder de bewapening valt.²⁶⁴ Deze lijst is niet absoluut, want de Nederlandse Minister van Binnenlandse Zaken kan andere dan in het besluit genoemde wapens en munitie toekennen aan de door hem aangewezen ambtenaren.²⁶⁵

Daarnaast werd in deel 3.2 gezien dat er ook legitieme voorwaarden zijn rond het gebruik van automatische vuurwapens en vuurwapens waarmee lange afstandsprecisievuur kan worden afgegeven.²⁶⁶ De laatstgenoemde vuurwapens mogen enkel gebruikt worden na toestemming van het bevoegd gezag, ter afwending van direct gevaar voor het leven bij ernstige misdrijven. Zij kunnen dus nooit tot de basisuitrusting behoren. Voor de automatische vuurwapens daarentegen is niet steeds een toestemming vereist en deze worden voornamelijk gedragen door politieambtenaren die bewakingstaken uitvoeren.²⁶⁷

3.3.3: VERENIGD KONINKRIJK

REGIO ENGELAND EN WALES

De Engelse politieambtenaren dragen globaal gezien geen vuurwapen.²⁶⁸ Dit gegeven is het belangrijkste verschil met hun overzeese collega's. Het niet dragen van vuurwapens heeft een historische verklaring: toen de politie in 1829 gecreëerd werd moest deze volgens de toenmalige Home Secretary gefundeerd zijn op respect van de burger. Dit moest onder andere gebeuren door de politieambtenaren te onderscheiden van het leger. Om die reden werden zij ongewapend de straat op gestuurd.²⁶⁹

Politieagenten kunnen echter te maken krijgen met situaties waar een gewapend antwoord nodig is: bijvoorbeeld wanneer een verdachte over een vuurwapen beschikt. In dergelijke gevallen kan het nodig zijn dat een politieambtenaar een vuurwapen draagt, voor zijn/haar eigen veiligheid of voor het beschermen van de burgers.²⁷⁰ Om die reden beschikt ieder

²⁶³ Art. 26 lid 1 Besluit bewapening en uitrusting politie

²⁶⁴ Art. 2 lid 2 Besluit bewapening en uitrusting politie

²⁶⁵ Art. 14 Besluit bewapening en uitrusting politie

²⁶⁶ Supra: deel 3.2 REGELGEVING: Nederland

²⁶⁷ Art. 10, 12 en 13 Besluit bewapening en uitrusting politie

²⁶⁸ HOME OFFICE, *Code of practice on Police use of Firearms and less Lethal Weapons.*, Home Office Communication Directorate, 2003, 2.

²⁶⁹ LIBRARY OF CONGRES, "Police Weapons: United Kingdom", <https://www.loc.gov/law/help/police-weapons/uk.php>.

²⁷⁰ HOME OFFICE, *Code of practice on Police use of Firearms and less Lethal Weapons.*, Home Office Communication Directorate, 2003, 2.

politiekorps over een aantal Authorised Firearms Officers of AFOs. Dit zijn speciaal getrainde agenten die ingezet worden voor incidenten waar de aanwending van vuurwapens noodzakelijk is.²⁷¹ De Authorised Firearms Officers staan onder leiding van hoofdofficieren. Het zijn de hoofdofficieren die beslissen welk type wapens de AFOs dragen, hoeveel AFOs er nodig zijn voor het politiekorps en hoe ze precies moeten worden ingezet.²⁷² Het wapenarsenaal omvat onder andere pistolen, tasers, karabijnen, shotguns en precisiegeweren.²⁷³ In de periode 2011-2012 waren er 6756 Authorised Firearms Officers wat ongeveer 5% van het volledige politiekorps inhield.²⁷⁴

Het zou verkeerd zijn te denken dat de 'gewone' politieambtenaren volledig onbewapend op straat patrouilleren. Zij beschikken over een 'police baton' of wapenstok, een CS spray en een taser.²⁷⁵ De Belgische en Nederlandse agenten beschikken ook over een wapenstok en pepperspray, om die reden zullen deze wapens niet verder behandeld worden. Wat nieuw is, is de taser als deel van de uitrusting van een politieambtenaar. De Engelse agenten mogen deze dragen sinds november 2008, en ze vormen een alternatief voor het niet hebben van vuurwapens. De taser is een pistoolachtig geleidend energieapparaat dat een persoon onbekwaam kan maken door middel van elektrische stroom. Daarenboven is het minder dodelijk dan een vuurwapen.²⁷⁶ De taser kent zeven verschillende gebruikswijzen: fired, Angle-drive stun, drive stun, red-dot, arced, aimed en drawn.²⁷⁷

Gebruikssterkte	Gebruikswijze	Definitie
Hoogste gebruiksterkte	Fired	De Taser wordt afgevuurd met een 'cartridge' geïnstalleerd. De probes worden afgevuurd waardoor een elektrisch circuit ontstaat. Het slachtoffer ondergaat een invaliderend effect .

²⁷¹ <http://www.app.college.police.uk/app-content/armed-policing/use-of-force-firearms-and-less-lethal-weapons/>

²⁷² HOME OFFICE, *Code of practice on Police use of Firearms and less Lethal Weapons*., Home Office Communication Directorate, 2003, 6.

²⁷³ COLLEGE OF POLICING, "Armed policing - Weapons and equipment"
<http://www.app.college.police.uk/app-content/armed-policing/weapons-and-equipment/>

²⁷⁴ LIBRARY OF CONGRES, "Police Weapons: United Kingdom",
<https://www.loc.gov/law/help/police-weapons/uk.php>

²⁷⁵ Ibid.

²⁷⁶ HOME OFFICE, "Official Statistics Police use of Taser statistics, England and Wales, 2014"
<https://www.gov.uk/government/publications/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2014/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-2014>.

²⁷⁷ Ibid.

	Angle-drive stun	Opnieuw is een 'cartridge' geïnstalleerd . Eén of beide probes hangen vast aan het slachtoffer. Vervolgens plaatst de politieambtenaar zijn taser op een andere plaats tegen het lichaam, waardoor een elektrisch circuit ontstaat. Wederom ondervindt het slachtoffer een invaliderend effect.
	Drive stun	De agent houdt de taser tegen de verdachte en haalt de trekker over. Dit veroorzaakt pijn, maar heeft geen invaliderend effect. Er worden geen probes afgevuurd.
Geen ontlading	Red-dot	De agent richt zijn taser op het slachtoffer en activeert het wapen gedeeltelijk. Op die manier wordt een laser rood punt geplaatst op het slachtoffer
	Arcing	De taser creëert vonken, wat voor een afschrikwekkend effect zorgt. Het wapen wordt niet gericht of afgevuurd.
	Aimed	De taser wordt gericht op de verdachte.
Laagste gebruiksterkte	Drawn	De taser wordt uit de holster getrokken.

REGIO NOORD-IERLAND

In tegenstelling tot de twee andere regio's dragen de Noord-Ierse agenten wel een vuurwapen. Dit heeft een historische reden: de regio kende een enorm woelige periode tijdens de late jaren van de 20ste eeuw. Er was een belangenconflict tussen Noord-Ieren die een deel wilden uitmaken van een Verenigd Ierland en Noord-Ieren die een deel wilden blijven van het Verenigd Koninkrijk.²⁷⁸ Er vielen veel gewonden en doden tijdens deze periode, de politie moest daarop gepast kunnen reageren en om die reden werd beslist dat de agenten een vuurwapen mochten dragen. Verder beschikken de Noord-Ierse agenten over een wapenstok, een CS spray en een taser.²⁷⁹ Laatstgenoemd wapen werd voor het eerst ingevoerd op 25 januari 2008.²⁸⁰

²⁷⁸ JOHN COAKLEY, "Ethnic conflict and the two-state solution: the Irish experience of partition", <http://www.passia.org/seminars/2004/John-Coakley-Ireland-Seminar.htm>.

²⁷⁹ POLICE SERVICE OF NORTHERN IRELAND, "Use of Force Statistics 1st April 2015 to 31st March 2016", <https://www.psni.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/statistics-on-police-use-of-force/2016/march/use-of-force-1-april-2015---31-march-2016-official-public.pdf>.

²⁸⁰ Ibid.

REGIO SCHOTLAND

De politie van Schotland heeft eenzelfde werking als die van Engeland en Wales: de 'gewone' agenten beschikken niet over vuurwapens en daarnaast zijn er bewapende officieren die ingezet worden voor gevaarlijke situaties.²⁸¹ Toch is er één merkbaar verschil met hun Engelse collega's: de 'gewone' Schotse agenten beschikken niet over tasers. Maar de vraag naar tasers is groot: zo wil de Schotse Police Union dat een taser beschikbaar is in iedere politiewagen.²⁸²

3.3.4: TUSSENBSLUIT

De wapenstok en pepperspray behoren tot de basisuitrusting van de verschillende politiediensten van de drie besproken landen, maar daar stoppen de gelijkenissen. De politieambtenaren van België, Nederland en Noord-Ierland dragen ook routinematig een vuurwapen, wat niet het geval is voor Schotland en de Regio Engeland en Wales. Groot-Brittannië²⁸³ hanteert een ander systeem: daar werken ze met speciaal opgeleide eenheden van agenten die wel over vuurwapens beschikken. Deze worden ingezet voor gevaarlijke situaties waar het gebruik van laatstgenoemde wapens nodig is.

Daarnaast werd de taser ingevoerd in het Verenigd Koninkrijk m.u.v. Schotland. Zij werd geïntroduceerd als minder dodelijk wapen die agenten kunnen gebruiken tegen (potentieel) gevaarlijke mensen. De taser biedt zeker voordelen, laatstgenoemde mensen zouden anders zijn onderworpen aan meer dodelijke wapens zoals bijvoorbeeld vuurwapens. Daarenboven is Schotland ook vragende partij. Toch moeten enkele kanttekeningen worden gemaakt: zo kan het gebruik van de taser leiden tot ernstige schade en in extreme gevallen de dood.²⁸⁴ Daarnaast moet opgelet worden voor overmatig gebruik, mits de taser relatief ongevaarlijk lijkt. Een gepaste opleiding die agenten correct leert omgaan met hun taser is hier aan de orde.

²⁸¹ POLICE SCOTLAND, "Armed policing", <http://www.scotland.police.uk/about-us/police-scotland/armed-policing/>.

²⁸² ALISTAIR, G., "Scots police union wants taser in every patrol car", <http://www.scotsman.com/news/scots-police-union-wants-taser-in-every-patrol-car-1-3887488>.

²⁸³ Groot-Brittannië bestaat uit Engeland, Wales en Schotland. Het Verenigd Koninkrijk bestaat uit Groot-Brittannië en Noord-Ierland.

²⁸⁴ CBS-NEWS, "Mounties To Curb Taser Use After Report", <http://www.cbsnews.com/news/mounties-to-curb-taser-use-after-report/>

3.4: CONTROLE EN TOEZICHT OP DE POLITIE

Ondanks dat er een uitgebreide regelgeving rond het geweldsmonopolie van de politie bestaat, blijven er leden die toch de grenzen van hun geweldsbevoegdheid overschrijden. Iedere staat moet daarop gepast kunnen reageren, willen zij hun legitimiteit bewaren. Daarom beschikt iedere overheid wel over één of andere vorm van toezicht op het politieel optreden. Deze controleorganen verschillen vaak qua werking en samenstelling.

Het is natuurlijk de vraag welk soort instantie het meest geschikt is voor de controle op het politiewezen. Hierbij is het belangrijk om naar het werk van Filstad en Gottschalk te verwijzen, die in hun onderzoek naar de verschillende toezichtsystemen in Europa drie modellen hebben vooropgesteld: het review and appellate model, het evaluative and performance-based model en het investigative and quality assurance model.²⁸⁵ Het is belangrijk om te vermelden dat de mogelijkheid bestaat dat een land een mix van de verschillende modellen hanteert.

Het belangrijkste kenmerk van ‘het review and appellate model’ is dat politietoezicht enkel in werking schiet nadat een intern onderzoek van een individuele klacht heeft plaatsgevonden. Controle wordt dan meestal uitgevoerd op de stukken die worden afgegeven, zonder onafhankelijke hoorzittingen.²⁸⁶ Er wordt dus enkel gewerkt in de tweede lijn ter controle van de interne klachtbehandeling. Bezwaren kunnen niet ingediend worden bij de controleorganen zelf.²⁸⁷ Een probleem bij laatstgenoemd model is de onafhankelijkheid: men kan onmogelijk de onpartijdigheid garanderen, indien de klacht behandeld wordt door het politiekorps zelf. Dit terwijl het één van de grootste uitdagingen is het volk te doen vertrouwen dat zij een onafhankelijke klachtafhandeling krijgt.²⁸⁸ Een ander probleem van het review and appellate model is dat zij een zeer individuele benadering heeft: de klachten worden apart behandeld. Op die manier worden systematische patronen van politieel wangedrag niet blootgelegd.²⁸⁹

²⁸⁵ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 132.

²⁸⁶ GOTTSCHALK, P., *Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability*, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 71.

²⁸⁷ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 132.

²⁸⁸ GOTTSCHALK, P., *Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability*, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 70

²⁸⁹ Ibid, 71.

Het 'evaluative and performance-based model' gaat uit van de assumptie dat systematisch falen van het politiewerk niet enkel aan de hand van een klacht-tot-klacht behandeling geïdentificeerd kan worden.²⁹⁰ Daarom verlegt men de focus van individuele klachten naar een lange termijntoezicht waar men tracht systematische veranderingen op te sporen. In concreto houdt dit in dat men, juist zoals in 'het review and appellate model', toezicht zal houden op de interne klachtbehandeling. Maar het evaluative and performance-based model gaat verder: zij tracht uit de interne klachtbehandeling structurele problemen te distilleren.²⁹¹ Dit zal enkel mogelijk zijn indien de interne diensten een volledig open agenda hebben t.o.v. de externe controleorganen. Daarmee wordt bedoeld dat het extern toezicht de mogelijkheid moet hebben om een volledig beeld te krijgen over de interne klachtafhandeling en niet, in tegenstelling tot het review and appellate model, enkel controle kan voeren op afgewerkte stukken die worden afgegeven door de interne diensten.²⁹² Dit biedt als voordeel dat het recht van de politie om een intern toezicht te realiseren aan strenge verplichtingen is verbonden. Zij zullen steeds moeten aantonen dat iedere klachtafhandeling op een redelijke en onafhankelijke manier is verlopen, indien ze hun recht op interne controle niet willen verliezen.²⁹³

Tenslotte is er nog het 'investigative and quality assurance model'. Dit model wil de onafhankelijkheid van de individuele klachtenbehandeling garanderen. Immers zal een redelijke politieofficier van verschillende kanten druk ondervinden, wanneer hij tracht zo eerlijk mogelijk een intern onderzoek uit te voeren. Dit alles komt natuurlijk de objectiviteit niet ten goede.²⁹⁴ Daarom halen systemen volgens dit model de klachtafhandeling deels of in zijn geheel weg bij de interne politiediensten.²⁹⁵

Er is geen heersende theorie over wat de verschillende modellen zijn, zo stellen Prenzler en Ronken een andere opdeling voor: internal, civilian control and civilian review.²⁹⁶ Toch zal voor dit rechtsvergelijkend onderzoek de modellen van Filstad en Gottschalk gebruikt worden. Eerst zullen de controle organen van ieder land besproken worden, om ze daarna in

²⁹⁰ Ibid, 72.

²⁹¹ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 132.

²⁹² GOTTSCHALK, P., *Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability*, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 72.

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Ibid, 72.

²⁹⁵ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 132.

²⁹⁶ M. SENEVIRATNE, "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004 volume 14, 333.

een respectievelijk model te plaatsen. Daarnaast zullen de toezichtsystemen vergeleken worden om zo de pijnpunten bloot te leggen. Tenslotte zal de masterproef trachten aanbevelingen te doen voor ieder land.

3.4.1: BELGIË

De controleorganen en hun bevoegdheden zijn reeds besproken in deel 2.6: toezicht en controle op de politie. Daar werd gezien dat de belangrijke ingrediënten van een goede politiecontrole aanwezig zijn: zo is er een eerstelijns klachtenbehandeling verzorgd door de DIT en een tweede lijn door het comité P en de AIG die fungeren als toezichthouders.²⁹⁷ Daarnaast kunnen deze externe controleorganen structurele problemen signaleren en beleidsaanbevelingen geven ten aanzien van het parlement.²⁹⁸ Daarentegen knelt het schoentje bij de taakverdeling die allesbehalve duidelijk is. Men tracht dit probleem te verhelpen met onderlinge databanken en inhoudelijke taakverdelingen, maar dit blijkt de verwarring niet volledig weg te helpen. Dit wordt ook bevestigd in een kleinschalig onderzoek van 2011 waarbij dertien leden van verschillende Diensten Intern Toezicht werden geïnterviewd. De ondervraagden gaven toe dat zelfs voor hen de onderlinge taakverdeling tussen de verschillende externe toezichthouders niet duidelijk was.²⁹⁹ Daaruit mogen we redelijkerwijs afleiden dat dit ook het geval zal zijn voor de burger.

Kijken we naar de modellen van Filstad en Gottschalk dan lijkt het Belgische systeem op het ‘investigative and quality assurance model’. Deze wil de onafhankelijkheid van de klachten garanderen, en mits in België twee van de drie klachtinstanties van externe aard zijn is dit zeker het geval. De klachtenbehandeling wordt niet volledig weggenomen bij de politiediensten zelf, want de DIT voorziet ook in een klachtafhandeling. Daarnaast zijn er ook invloeden terug te vinden van het ‘evaluative and performance-based model’. Het voornaamste doel van het Comité P is de doelmatigheid, doeltreffendheid en de coördinatie van het politieapparaat te verhogen aan de hand van voorstellen en adviezen gericht tot de Wetgevende Macht.³⁰⁰ Het Comité wil dus ook structurele problemen oplossen.

²⁹⁷ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 143.

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid, 143.

³⁰⁰ KEPPENS Y., CUMPS G., DAENS, J., REYNDERS D., DEJEHANSART E., *Jaarverslag 2014*, 2014, 2.

3.4.2: NEDERLAND

Nederland kent een duidelijk afgelijnd tweetrapssysteem dat zowel een interne als externe controle kent.³⁰¹ De Nederlandse Algemene wet bestuursrecht³⁰² stelt dat iedereen het recht heeft een klacht in te dienen bij de politie zelf, indien zij de mening zijn toebedeeld verkeerd behandeld te zijn.³⁰³ Wanneer dit het geval is, is het de korpschef die instaat voor de behandeling van de klacht.³⁰⁴

Daarna, wanneer er ontevredenheid bestaat over de afhandeling van de klacht, kan de burger terecht bij de Nationale ombudsman.³⁰⁵ Hij is een grondwettelijk verankerde functionaris die instaat voor een onafhankelijke klachtenbehandeling. Specifiek voert de ombudsman, op verzoek of uit eigen beweging, onderzoek over gedragingen van bestuursorganen.³⁰⁶ Het zou dus verkeerd zijn te denken dat hij enkel instaat voor klachten rond politiewerk. Ook worden niet alle klachten behandeld, zo is men verplicht eerst de interne procedure te overlopen. Daarnaast is men verplicht om naar de rechter te stappen, indien dit tot de mogelijkheden behoort. Er is dus geen materiële overschrijding wat het werk van de Nederlandse rechters en de Nationale ombudsman betreft.³⁰⁷

Nederland erkent het probleem dat interne onderzoeken mogelijks niet de onafhankelijkheid kunnen garanderen, en daarom heeft zij in een onafhankelijke klachtenbehandeling onder de Nationale ombudsman voorzien. Toch wordt de interne klachtenbehandeling niet afgeschaft, zij moet integendeel verplicht doorlopen worden. De Nederlandse politiecontrole valt dus onder ‘het review and appellate model’ van van Filstad en Gottschalk.

3.4.3: VERENIGD KONINKRIJK

Het is reeds duidelijk dat het Verenigd Koninkrijk zijn politionele bevoegdheden verdeelt tussen Engeland en Wales, Noord Ierland en Schotland. Het verbaast dan ook niet dat iedere regio een apart controlesysteem kent.

³⁰¹ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 133.

³⁰² Wet van 4 juni 1992, houdende algemene regels van bestuursrecht (Algemene wet bestuursrecht).

³⁰³ Art. 9.1 Algemene wet bestuursrecht.

³⁰⁴ Art. 70 lid 1 Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet.

³⁰⁵ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 133.

³⁰⁶ Art. 78 lid 1 Grondwet Nederland

³⁰⁷ DE NATIONALE OMBUDSMAN, <https://www.nationaleombudsman.nl/klacht-indienen/criteria>.

De regio Engeland en Wales beschikt zowel over interne als externe toezichtsorganen. Op het interne niveau heeft iedere politiedienst 'een professional standard department'. Wat het externe niveau betreft bestaat sinds 2004 'de Independent Police Complaints Commission', die fungeert als beroepsinstantie.³⁰⁸ Er wordt dus gewerkt aan de hand van twee trappen: een burger dient eerst zijn klacht in bij de 'professional standard department' van de betrokken politiedienst, en bij ontevredenheid over de uitkomst van de klacht bestaat de mogelijkheid om beroep in te dienen bij de 'Independent Police Complaints Commission' of de IPCC.³⁰⁹ Laatstgenoemde kent vier verschillende vormen van onderzoek: zij kan beslissen dat een interne behandeling voldoende is, zij kan opteren voor een interne behandeling onder toezicht van de IPCC of een interne behandeling onder leiding van de IPCC en zij kan tenslotte kiezen voor een volledig onafhankelijke klachtenbehandeling.³¹⁰ Net zoals België kent de regio Engeland en Wales een mix van het investigative and quality assurance model en het evaluative and performance-based model.

Noord-Ierland heeft via the Police Act van 1998 een 'Police Ombudsman of Northern Ireland'³¹¹ opgericht. Hij staat in voor de verbetering van de efficiëntie en de onafhankelijkheid van het klachtensysteem. Specifiek mag hij alle klachten tegen politieambtenaren onderzoeken, om daarna aanbevelingen te geven rond een vergoeding of een disciplinaire straf. De strafrechtelijke vervolging daarentegen, valt niet onder zijn takenpakket.³¹² Het politietoezichtssysteem van Noord-Ierland is een zuiver voorbeeld van het investigative and quality assurance model van Filstad en Gottschalk. De PONI is volledig onafhankelijk van het politieapparaat, en staat in voor praktisch alle klachten rond agenten. Zelfs de kleinste grieven die informeel door de politie zelf kunnen worden opgelost, vallen onder het toezicht van de PONI.³¹³

Wat Schotland betreft werd in 2006 een 'Police Complaints Commissioner for Scotland' ingevoerd. Deze werd vervangen in 2013 door de 'Police Investigations and Review

³⁰⁸ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 133.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ M. SENEVIRATNE, "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004 volume 14, 335.

³¹¹ Of de PONI.

³¹² M. SENEVIRATNE, "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004 volume 14, 340.

³¹³ Ibid, 341.

Commissioner' of de 'PIRC' maar de bevoegdheden bleven grotendeels gelijk.³¹⁴ De PIRC is een onafhankelijk controleorgaan dat toezicht houdt op de interne klachtbehandeling van de Schotse politiediensten. Bezwaren kunnen dus niet ingediend worden bij de PIRC zelf. Enkel als er ontevredenheid heerst over de klachtafhandeling kan er naar laatstgenoemd orgaan gestapt worden.³¹⁵ Kijken we terug naar de modellen van Filstad en Gottschalk, dan valt Schotland onder het 'review en appellate model'. Er wordt namelijk enkel gewerkt in de tweede lijn ter controle van de interne klachten en bezwaren kunnen niet bij de PIRC zelf ingediend worden.

3.4.4: TUSSENBSLUIT

Vooraleer de drie landen vergeleken worden, moet vermeld worden dat niet één model als beste kan voor geschoven worden. Het hangt ook sterk af van de context in ieder land: zo kan het 'review en appellate model' het meest geschikte toezichtstelsel zijn indien de bevolking veel vertrouwen heeft in het politieapparaat. Daartegenover wordt beter geopteerd voor een investigative and quality assurance model, indien er veel wantrouwen heerst t.o.v. de politie. Wanneer het politiewezen onderhevig is aan systematische fouten, kan een evaluative and performance-based model als beste optie voorgesteld worden.³¹⁶

Vergelijken we België, Nederland en de drie regio's van het Verenigd Koninkrijk, dan valt het op dat al deze landen een onafhankelijk toezichtorgaan kennen. Persoonlijk lijkt mij dit ook noodzakelijk voor een goed toezichtstelsel, mits een extern orgaan de onafhankelijkheid kan garanderen. Daarenboven verhoogt dit het vertrouwen van de burgers.³¹⁷ Verder kan van op een spreekwoordelijke afstand de problemen binnen de organisatie zelf beter gezien worden. Tenslotte beschikt elk land ook over een vorm van interne controle, met uitzondering van Noord-Ierland.

Zowel op interne als externe controle bestaat kritiek. Zo zou interne controle te subjectief zijn, omdat de controle wordt uitgevoerd door collega's. Dit idee heerst ook bij de burgers, die vrezen dat hun klachten niet ernstig zullen worden genomen wanneer het behandeld wordt

³¹⁴ POLICE COMPLAINTS COMMISSIONER FOR SCOTLAND, <http://pirc.scotland.gov.uk/about>.

³¹⁵ POLICE COMPLAINTS COMMISSIONER FOR SCOTLAND, "How to make a complaint or request a review of the way your complaint has been handled" http://pirc.scotland.gov.uk/how_to_request_a_review.

³¹⁶ Gottschalk, P., Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 73.

³¹⁷ VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 133.

door een agent van hetzelfde korps.³¹⁸ Het grootste kritiekpunt op extern toezicht is dat het te ver van de gemiddelde inwoner staat. Burgers zouden niet op de hoogte zijn van het bestaan van de externe controlediensten.

Indien de toezichtsystemen naast elkaar geplaatst worden dan zien we dat België en de regio Engeland en Wales onderling veel gemeenschappelijke kenmerken hebben. Beiden kennen een systeem met twee trappen: eerst moet een interne klachtprocedure overlopen worden en daarna kan er in hoger beroep gegaan worden bij een onafhankelijk orgaan. Via twee trappen werken biedt veel voordelen omdat zowel een interne als externe controle aan bod komt. Een voorwaarde is wel dat er sprake moet zijn van een goed georganiseerde structuur en het is daar dat het schoentje knelt in België.

In België zijn er drie organen belast met de controle op de werkzaamheden van de reguliere politie. Dit heeft als gevolg dat er mogelijke werkoverlapping kan ontstaan. De verschillende controlediensten proberen dit probleem wel te verhelpen aan de hand van databanken en inhoudelijke taakverdelingen³¹⁹, maar men kan zich de vraag stellen of dit alles niet makkelijker kan. Daarnaast voorziet elk van de drie organen in een bepaalde soort van klachtafhandeling, wat het allemaal moeilijker maakt voor de burger. Om die reden wordt er gepleit voor meer eenvoud, duidelijkheid en performantie. Eén centrale databank zou een stap in de goede richting zijn. Ook zou men de lijn verder kunnen trekken door te opteren voor een samensmelting van het Comité P en de AIG. Een groot punt van kritiek op deze externe controleorganen is dat het verschil tussen de twee niet duidelijk is.³²⁰ Een fusieoning verhelpt dit probleem volledig. Ook zou er een duidelijkere tweetrapsbehandeling tot stand komen, mits er maar één beroepsinstantie zou zijn. Dit ligt ook volledig in de lijn met de filosofie van de omzendbrief CP3, die voorschrijft dat het Comité P en de AIG moeten functioneren als beroepsinstanties wanneer burgers niet akkoord gaan met de uitslag van hun klacht gegeven door de DIT.³²¹ Naast het probleem van de inhoudelijke taakverdeling is er nog het probleem van de relatieve onbekendheid van de AIG. Het Comité P omschrijft zichzelf niet als een klachtenbureau maar als een observatorium die waakt over de

³¹⁸ Gottschalk, P., Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 79.

³¹⁹ Zie supra: 2.6.4 Onderlinge verhouding en samenwerking tussen de controleorganen.

³²⁰ Ibid, 138.

³²¹ F. ADAM en M. COOLMAN., "Plaats en meerwaarde van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie (AIG) in het controle-universum op de politie", *De orde van de dag*, 2011, 27.

grondrechten van de burger. Dit is nogal tegenstrijdig met het gegeven dat de meeste klachten bij het Comité P terechtkomen. De Algemene Inspectie meer in de schijnwerpers zetten lijkt hier een goed idee. Toch kan men zich opnieuw de vraag stellen of het louter bestaan van meerdere controleapparaten een garantie is voor een goed toezicht op de politie.³²²

In tegenstelling tot het Comité P is de IPCC in het leven geroepen als klachtinstantie. De logisch georganiseerde structuur die België mist heeft de regio Engeland en Wales wel. Daartegenover kan men twijfelen over de onafhankelijkheid van het IPCC.³²³ Het orgaan beschikt dan wel over de mogelijkheid om een volledig onafhankelijk onderzoek in te stellen, maar zij is hier toe niet verplicht. Daarnaast zijn (of waren) sommige onderzoekers van het IPCC politieagenten, wat de onafhankelijkheid niet ten goede komt.³²⁴ Genoeg middelen leveren aan de IPCC zodat zij voldoende onafhankelijke onderzoeken kunnen uitvoeren lijkt een stap in de goede richting. Tenslotte zal de IPCC ook genoeg onderzoekers moeten inschakelen die geen leden waren van de politie, om de onafhankelijkheid te kunnen garanderen.

De regio Schotland en Nederland hanteren het review and appellate model. Deze verzekert zowel een interne als externe controle. De problemen van laatstgenoemd model zijn reeds aangehaald. Ten eerste kan men zich de vraag stellen of de klachtbehandeling voldoende onafhankelijk verloopt. Om die reden is een grote openheid tussen de interne klachtprocedure en het extern toezicht aangewezen. Een volgend probleem is dat systematische patronen van politieel wangedrag niet worden blootgelegd. De lange termijnopvolging en de aanpak van structurele problemen (en niet enkel individuele klachten) is immers van groot belang. Dit zal hoogstwaarschijnlijk het geval zijn in Nederland: zij werkt immers via een onafhankelijke ombudsman die toezicht houdt op alle bestuursorganen en niet enkel de politie. Schotland daarentegen heeft specifiek voor de politie de PIRC opgericht. Bijgevolg houdt dit orgaan zich enkel bezig met klachten rond politieel wangedrag, waardoor de waarschijnlijkheid bestaat dat systematische patronen vlugger opgespoord kunnen worden.

³²² VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 141.

³²³ M. SENEVIRATNE, "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004 volume 14, 336.

³²⁴ Ibid, 337.

Het meest opvallende aan het controlesysteem in Noord-Ierland is dat ze geen intern toezicht kent. Dit is blijkbaar geen noodzakelijkheid voor een goed toezichtstelsel, want de PONI wordt als positief ervaren door de Noord-Ierse bevolking.³²⁵ Dit wordt ook gestaafd in een recent Public Awareness Report: 83% van de respondenten gelooft in de onafhankelijkheid van de PONI en 80% van de respondenten is er van overtuigd dat de klachtprocedure onpartijdig verloopt.³²⁶ De instelling ontvangt alle klachten en heeft volledige controle over het klachtproces. Daarnaast geniet het orgaan, in tegenstelling tot bijvoorbeeld de AIG, een grote bekendheid. Opnieuw wordt dit gegeven gestaafd in laatstgenoemd rapport: 90% van de respondenten hadden reeds gehoord van de PONI. Al deze ingrediënten zorgen voor een efficiënt onafhankelijk politieel toezicht.

Er is geen helder antwoord op de vraag wat de beste vorm van controle is. Noord-Ierland heeft wellicht het meest onafhankelijke toezichtstelsel, maar geen interne controle hebben lijkt ook geen must. Hoe dan ook moeten alle verschillende controleorganen over genoeg middelen beschikken, want het maakt niet uit welke bevoegdheden een toezichtorgaan geniet indien zij geen voldoende vermogen of mankracht heeft.³²⁷ Een bijeenkomst van verschillende experts die hun ervaringen uitwisselen om zo tot een 'ideaal model' te komen (als deze al bestaat) lijkt aangewezen.

3.5: STATISTIEKEN POLITIEGEWELD

3.4.1: BELGIË

Men kan tabellen en cijfers uit jaarverslagen van het Comité P raadplegen, indien statistieken rond politieel geweldgebruik bestudeerd moeten worden. Deze gaan onder andere over het aantal klachten die ingediend werden rond politiegeweld. Bepaalde nuanceringen moeten daarbij worden aangebracht, zo zal niet ieder incident leiden tot een klacht. Dit kan verschillende redenen hebben: bijvoorbeeld wanneer een persoon denkt dat er aan zijn klacht geen gevolg zal gegeven worden. Bijgevolg is er een zeker 'dark number' dat speelt, waardoor de gegevens niet volledig zijn. Daarnaast is het niet evident om te bepalen wat het kernthema van het bezwaar is, zo kan een eenzelfde klacht handelen over verschillende

³²⁵ Ibid, 339.

³²⁶ POLICE OMBUDSMAN FOR NORTHERN IRELAND, "Public Awareness of the Office"
<https://www.policeombudsman.org/Statistics-Research/Public-Awareness-of-the-Office>

³²⁷ Ibid, 341.

aspecten van het politiewerk.³²⁸ Laatstgenoemde thema's worden ook gekwalificeerd door de burger zelf en deze worden later niet meer aangepast. Bijgevolg bestaat de mogelijkheid dat er een groot verschil bestaat tussen de omschrijving van de klager en de specificaties in de conclusies na de behandeling van het dossier.³²⁹ Om al deze redenen zullen statistieken rond klachten niet behandeld worden. Wel zal er worden toegespitst op cijfers rond politiegeweld zelf.

Onmiddellijk moet gesteld worden dat gegevens over Belgisch politieel geweld schaars zijn. De laatst raadpleegbare statistieken zijn van 2012 en handelen onder andere over twee specifieke vormen van instrumenteel geweld: het pepperspray- en vuurwapengebruik.

Tabel 1 – Overzicht vuurwapengebruik periode 2010-2012: gemelde geweldincidenten

	2010	2011	2012
Voertuig		32	18
Dier	39	17	2
Personen		11	8
Accidenteel schot	21	10	7
Droog Schot		4	1
Suicide		1	0
Dreigen met vuurwapen	10	9	8
Intimidatieschot		10	8
Waarschuwingsschot		13	8
TOTAAL VUURWAPENGEBRUIK	109	107	83
OC-Spray	140	148	139

Bron: Cockx, V., Studiedag POLITEIA. Vuurwapengebruik door de politie, 2011

Uit deze cijfers blijkt dat het totaal aantal gevuurde schoten gedaald is doorheen de periode 2010 - 2012. Wat het gebruik van OC-spray of pepperspray betreft, kunnen geen positieve of negatieve evoluties vastgesteld worden. Het is van belang te vermelden dat ook hier sprake is van een zeker 'dark number'. Daarenboven wordt de meldingsplicht van geweldsincidenten

³²⁸ KEPPENS Y., CUMPS G., DAENS, J., REYNDERS D., DEJEHANSART E., *JAARVERSLAG 2014*, 2014, 24.

³²⁹ Ibid, 24

niet steeds nageleefd.³³⁰ Bijgevolg moet er geconcludeerd worden dat het aanwezige cijfermateriaal niet over een grote betrouwbaarheidsfactor beschikt.

3.4.2: NEDERLAND

Recentelijk cijfermateriaal rond algemeen politiegeweld is niet voor handen. Wel zijn er gegevens rond het vuurwapengebruik bekend: de Nederlandse Politie heeft daarover cijfers gepubliceerd op 26 februari 2014.³³¹ Daaruit bleek dat de Nederlandse agenten in 2013, 158 keer hun vuurwapen hadden gebruikt. Het ging om zeker 70 waarschuwingsschoten en 61 gevallen van 'ernstvuur'. Onder de voorvallen van ernstvuur wordt niet enkel het schieten op verdachten verstaan, dit omvat bijvoorbeeld ook het uitschakelen van een agressieve hond. In een aantal gevallen is niet geregistreerd of het waarschuwingsschoten dan wel gerichte schoten betrof. Ook waren er vier gevallen waarbij het wapen onbedoeld afging.

Het is verbijsterend dat er maar een kleine hoeveelheid aan gegevens rond politiegeweld in Nederland aanwezig is. Zo is er geen informatie beschikbaar rond vuurwapengebruik van de voorgaande jaren, waardoor geen evoluties vastgesteld kunnen worden. Daarenboven is de kwaliteit van de aanwezige cijfers van een ondermaats niveau. Het verbaast dan ook niet dat de melding en registratie van politiegeweld in Nederland problematisch verloopt.³³²

3.4.3: VERENIGD KONINKRIJK

REGIO ENGELAND EN WALES

De Home Office geeft statistieken vrij rond politieel geweldgebruik.³³³ Meer specifiek gaat het over cijfergegevens van twee vormen van instrumenteel geweld: het gebruik van tasers en van vuurwapens. Opnieuw moeten deze statistieken met enige voorzichtigheid bekeken worden, er is immers opnieuw sprake van een zeker 'dark number'.

De Taser werd 10062 maal gebruikt in 2014, wat een daling van 3% t.o.v. 2013 inhoudt.³³⁴ Slechts 18 procent van het totaal gebruik had een invaliderend effect op de betrokkene (17% fired + 1% angle-drive stun).

³³⁰ COCKX, V., *Studiedag POLITEIA: Vuurwapengebruik door de politie.*, 2011, 4.

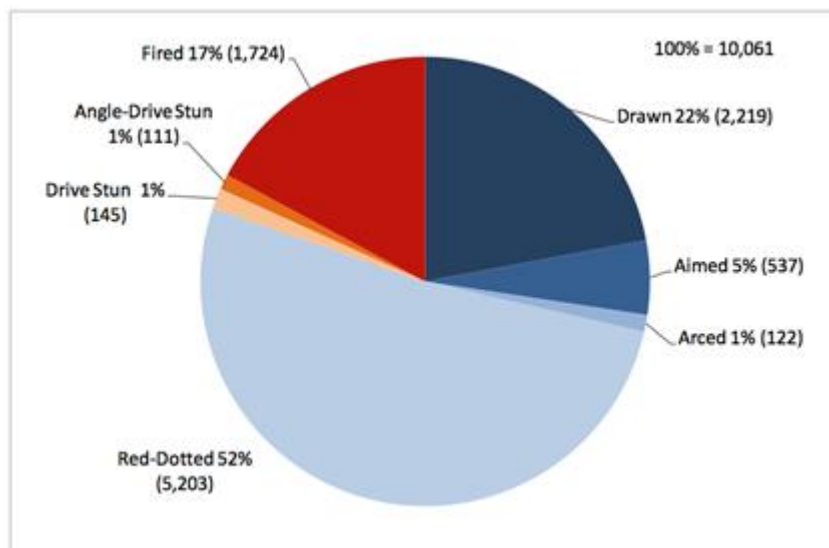
³³¹ POLITIE NEDERLAND, "Politie publiceert cijfers vuurwapengebruik in 2014", <https://www.politie.nl/nieuws/2015/maart/4/00-politie-publiceert-cijfers-vuurwapengebruik-in-2014.html>.

³³² J. TIMMER, "tussen schreeuwen en schieten, sturing en praktijk van politiegeweld in Nederland", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Politeia, Gent, 2007, 101

³³³ De Home Office is een ministerieel departement van de Britse regering.

³³⁴ HOME OFFICE, "Official Statistics Police use of Taser statistics, England and Wales, 2014"

Figure 4: Police use of Taser in England and Wales by type, 2014

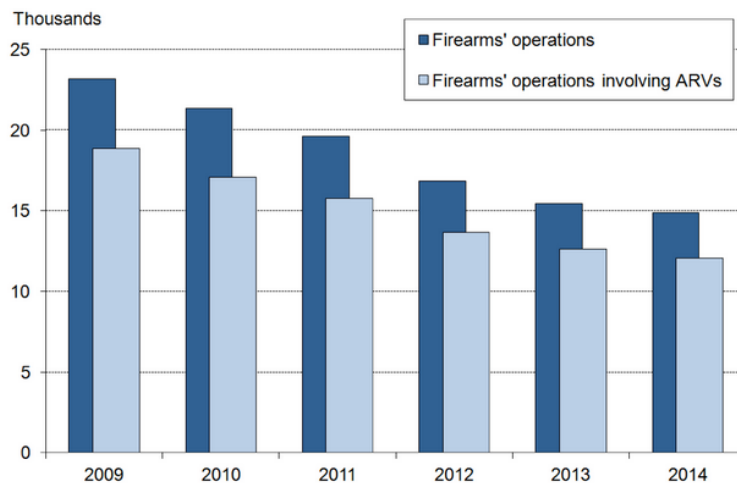

Bron: <https://www.gov.uk/government/publications/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2014/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-2014>

Er is reeds op gewezen dat Britse agenten niet routinematig een vuurwapen dragen. In plaats daarvan maken zij gebruik van speciaal getrainde ‘authorised firearms officers’ die ingezet worden wanneer een ernstige bedreiging gerapporteerd wordt. Er zijn twee verschillende soorten missies waarbij deze ‘firearms officers’ worden ingezet: gewone firearms operaties en firearms operaties waarbij gebruik wordt gemaakt van een Armed Response Vehicle of een ARV. De ARV is een speciaal soort politiewagen bemand door AFOs en ze worden ingezet voor situaties waarvoor een snel gewapend antwoord noodzakelijk is. Onderstaande tabel toont aan dat het aantal van deze missies gestaag daalt. Wat de gewone firearms operaties betreft is een daling vastgesteld van 36% tussen het jaar 2009 en 2014. Dezelfde daling is waargenomen bij de missies waar gebruik werd gemaakt van een ARV.

Figure 5: Police firearms’ operations and police firearms’ operations involving ARVs, year ending March 2009 to 2014, England and Wales

<https://www.gov.uk/government/publications/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2014/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-2014>.

Bron: <https://www.gov.uk/government/publications/police-use-of-firearms-statistics-england-and-wales-financial-year-ending-31-march-2014/police-use-of-firearms-statistics-england-and-wales-financial-year-ending-31-march-2014>

Daarenboven is een tabel vrijgegeven van het aantal schoten gelost door Britse politieagenten. Deze statistieken omvatten niet de schoten gevuurd op dieren, het accidenteel schieten, vuurwapengebruik tijdens opleidingen en (vreemd genoeg) het schieten op autobanden tijdens politieachtervolgingen. Desalniettemin is het aantal geloste schoten verbazingwekkend laag: in de periode maart 2015–maart 2016 werd maar zeven maal met een vuurwapen geschoten. Tevens blijkt uit onderstaande tabel dat het gaat om het hoogste aantal schoten van de laatste zeven jaar.

Table 6: Number of incidents in which police firearms were discharged, England and Wales, 31 march 2009 to 31 march 2016

	<i>March 2009</i>	<i>March 2010</i>	<i>March 2011</i>	<i>March 2012</i>	<i>March 2013</i>	<i>March 2014</i>	<i>March 2015</i>	<i>March 2016</i>
<i>Number of incidents</i>	6	6	4	4	3	4	6	7

Bron: <https://www.gov.uk/government/statistics/police-use-of-firearms-statistics-england-and-wales-financial-year-ending-31-march-2014-data-tables>

REGIO NOORD-IERLAND

De regio Noord-Ierland beschikt over uitgebreide gegevens rond politiegeweld. Deze zijn gebaseerd op een zelf-rapporteringsstelsel: wanneer een agent geweld heeft gehanteerd moet hij dat melden aan de ‘statistics branch’ van de Noord-Ierse politie. Ondanks dat er accuraatheid checks worden uitgevoerd door laatstgenoemde afdeling, moeten de gegevens

met enige voorzichtigheid bekeken worden. Immers bestaat de kans dat niet ieder geweldincident gerapporteerd wordt.³³⁵

Het document opgemaakt door de 'statistics branch' bevat informatie over verschillende vormen van instrumenteel geweld. Zo kan bijvoorbeeld geraadpleegd worden hoeveel keer gebruik werd gemaakt van de wapenstok doorheen de periode van april 2008 tot en met maart 2016. Deze informatie wordt ook vrijgegeven over het gebruik van waterwerpers, honden, tasers,... In wat volgt zullen de statistieken rond het taser- en vuurwapengebruik besproken worden. Voor een verdere behandeling van de andere vormen van instrumenteel geweldgebruik wordt verwezen naar het laatstgenoemd document.³³⁶

Onderstaande tabel geeft het tasergebruik weer gedurende de periode van april 2008 tot en met maart 2016. Deze tabel maakt geen onderscheid tussen de verschillende manieren waarop een taser gehanteerd kan worden. Het lage aantal is verbazingwekkend, zo werd in de Regio Engeland en Wales in het jaar 2014 de taser 10062 keer gehanteerd. In Noord-Ierland werd het laatstgenoemde wapen tijdens die periode maar 14 keer gebruikt.

Table 7: Number of occasions TASER Fired trend information - April 2008 to March 2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Number of occasions	3	10	12	11	6	20	14	24	0

Bron: <https://www.psni.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/statistics-on-police-use-of-force/2016/march/use-of-force-1-april-2015---31-march-2016-official-public.pdf>

Uit onderstaande tabel blijkt dat maar zeer weinig gebruikt wordt gemaakt van het vuurwapen. Deze getallen omvatten het richten naar een persoon met het wapen, het effectief schieten in situaties van (zelf)verdediging en het schieten in iedere andere operationele omstandigheid.

Table 8: Number of occasions firearm discharged trend information - April 2008 to March 2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Number	0	4	2	2	0	1	0	1	0

³³⁵ POLICE SERVICE OF NORTHERN IRELAND, "Use of Force Statistics 1st April 2015 to 31st March 2016", <https://www.psni.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/statistics-on-police-use-of-force/2016/march/use-of-force-1-april-2015---31-march-2016-official-public.pdf>.

³³⁶ Ibid.

of occasions									
-----------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Bron: <https://www.psni.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/statistics-on-police-use-of-force/2016/march/use-of-force-1-april-2015---31-march-2016-official-public.pdf>

REGIO SCHOTLAND

Er zijn veel gegevens aanwezig rond criminaliteit en justitie wat Schotland betreft.³³⁷ Zo bestaat er cijfermateriaal over verschillende types van misdrijven, inbeslagnames van drugs, politie sterkte,... Desalniettemin valt te betreuren dat statistieken rond politiegeweld niet aanwezig zijn. Een verdere bespreking is daarom onmogelijk.

3.4.4: TUSSENBSLUIT

De raadpleegbare statistieken rond geweldgebruik van de politie laten voor sommige landen veel te wensen over. Schotland heeft simpelweg geen cijfergegevens, Nederland heeft enkel gegevens van een ondermaats niveau die handelen over vuurwapengebruik en België tenslotte beschikt over iets betere statistieken rond pepperspray- en vuurwapengebruik, maar deze gegevens zijn niet meer recent aangezien ze dateren van 2012. Een betere meldings- en registratieprocedure voor de drie landen is hier aan de orde. Noord-Ierland en de Regio Engeland en Wales geven wel het goede voorbeeld. Wat Noord-Ierland betreft mag verwezen worden naar het degelijke werk van de 'Statistics Branch': zij geeft een document vrij dat evoluties weergeeft van verschillende vormen van instrumenteel geweldgebruik. Daarnaast wordt dit document constant opgevolgd en aangepast. Verder mag ook het solide werk van de Home Office van Engeland vermeld worden. Zij geeft uitgebreide statistieken van zowel taser- als vuurwapengebruik vrij, die wederom jaarlijks opgevolgd worden.

Een vergelijking maken tussen afgevuurde schoten is mogelijk wat het jaar 2012 betreft. De Nederlandse agenten hebben toen 158 keer hun vuurwapen gebruikt, waaronder 61 gevallen van ernstvuur. De Belgische agenten hebben tijdens die periode 83 keer geschoten. In de regio Engeland en Wales werd toen 4 maal het vuur gelost. Tenslotte hebben de Noord-Ierse agenten in 2012 geen enkele keer geschoten. Bijgevolg valt het op dat de continentale politieagenten vaker gebruik maken van hun vuurwapen. Een kleine kanttekening moet daarbij gemaakt worden: schoten op dieren werden in België en Nederland meegeteld, wat niet het geval was voor de twee regio's. Het feit dat Belgische en Nederlandse agenten over

³³⁷ SCOTTISH GOVERNMENT, "Crime and Justice Statistics", <http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Crime-Justice>.

een vuurwapen beschikken, is een verklaring voor de hoge getallen. Om die reden is het toch bijzonder dat de Noord-Ierse agenten, die ook over vuurwapens beschikken, geen enkele keer het vuur hebben geopend. Het inwonersaantal speelt zeker een rol: Noord-Ierland had in 2011 slechts 1,811 miljoen inwoners. Bijgevolg heeft zij een veel kleiner politiekorps dan België en Nederland. Toch kan dit niet de enige verklaring zijn, mits het verschil van geloste vuren te groot is. Noord-Ierse agenten beschikken, in tegenstelling tot Nederlandse en Belgische politieambtenaren, over tasers. Dit kan ook een argument zijn om het verschil te verklaren: in situaties waar bijvoorbeeld een Belgische agent naar zijn vuurwapen grijpt, kan een Noord-Ierse politieambtenaar zijn taser hanteren.

Een vergelijking tussen Noord-Ierland en de regio Engeland en Wales is ook mogelijk wat tasergebruik betreft. In het jaar 2014 werd de taser 10062 keer gebruikt door agenten van laatstgenoemde regio. Noord-Ierse agenten hebben slechts 14 maal hun taser aangewend. Opnieuw zal het inwonersaantal meespelen. De regio Engeland en Wales kende in 2011 een totaal van 56,7 miljoen inwoners, waardoor zij over een veel groter politiekorps beschikt. Toch kan dit niet opnieuw de enige verklaring zijn, mits het verschil te groot is. Verder onderzoek is dus nodig om het verschil in tasergebruik te verklaren.

Onmogelijk kunnen er met zekerheid conclusies getrokken worden uit de beschikbare gegevens. Enkel een aanbeveling voor Schotland, België en Nederland is hier op zijn plaats: een betere meldings- en registratieprocedure rond geweldgebruik is een must.

ALGEMEEN BESLUIT

Het is doorheen de masterproef duidelijk geworden dat de politie over een unieke geweldsbevoegdheid beschikt. Daarbij werd het fenomeen politiegeweld in veel van zijn aspecten bestudeerd. Dit algemeen besluit zal nu summier antwoorden op de onderzoeksvragen die in het begin van de scriptie gesteld werden.

Op basis van het geweldsmonopolie kan de overheid inbreuken maken op de grondrechten van de burger, zoals bijvoorbeeld het recht op de fysieke integriteit. Deze verregaande bevoegdheid is niet zomaar uit de lucht gevallen en heeft zijn bestaansredenen. Maar hoe is dit monopolie tot stand gekomen? In deel 2.2 werd duidelijk dat door de filosofie van het sociaal contract een overeenkomst heerst tussen de overheid en de inwoners. De kerngedachte daarbij is dat de burgers erin vertrouwen beschermd te worden door de politie, en daarom bereid zijn bepaalde vrijheden af te staan. Daartegenover mag het geweldsmonopolie enkel aangewend worden ter bescherming van de rechten en veiligheid van de inwoners.

De unieke geweldsbevoegdheid van de politie moet een wettelijke uitwerking krijgen. Wat België betreft werd daar dieper op ingegaan in deel 2.4. Er werd aangetoond dat het EVRM de grenzen heeft uitgetekend waarin geweld mag gepleegd worden. Zij stelt de principes van legaliteit, proportionaliteit en subsidiariteit voorop, en België heeft deze regels geïmplementeerd in de WPA.

Ondanks dat er een uitgebreide regelgeving rond het geweldsmonopolie van de politie bestaat, blijven er leden die de grenzen van hun geweldsbevoegdheid overschrijden. Iedere staat moet daarop gepast kunnen reageren, willen zij hun legitimiteit bewaren. Daarom beschikt iedere overheid over één of andere vorm van toezicht op het politieel optreden. In deel 2.6 werd duidelijk hoe België deze controle heeft georganiseerd. Zij kent drie specifieke organen die zich bezighouden met het toezicht op de politiediensten: de Dienst Intern Toezicht, het Vast Comité van Toezicht op de politiediensten en de Algemene Inspectie van de Federale en Lokale politie. De ingrediënten van een goede politiecontrole zijn aanwezig: er wordt gewerkt in een eerste en tweede lijn, en structurele problemen kunnen opgespoord worden. Daartegenover zijn er toch wel enkele problemen: de taakverdeling is niet altijd duidelijk, de AIG is relatief onbekend,... België heeft bijgevolg nog opties om zijn controlesysteem op een hoger niveau te brengen.

Is er sprake is van een politiemonopolie op geweld? Met deze vraag werd deel twee afgesloten, en het bleek snel dat het niet om een goede vraag ging. Een betere vraag zou zijn of er een overheidsmonopolie van geweld bestaat. Het is namelijk zo dat, naast de politie, ook het leger over een unieke geweldsbevoegdheid beschikt. Beiden zijn overheidsdiensten die een mandaat krijgen om legaal geweld te gebruiken. Toch moet de laatste vraag negatief beantwoord worden omdat via de rechtvaardigingsgronden de wetgever de burger opties heeft gegeven om legitiem gebruik te maken van geweld. Wel kan er besloten worden dat er sprake is van een overheidsmonopolie sensu stricto. De laatstgenoemde overheidsdiensten hebben immers extra geweldsbevoegdheden waar zelfs de beveiligingssector niet over beschikt.

De focus in hoofdstuk twee lag voornamelijk op België. In hoofdstuk drie werd die focus verlegd naar het buitenland. Er vond een comparatieve analyse plaats tussen België, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Vier onderwerpen werden vergeleken: de structuur van de politie, de regelgeving, de bewapening en het toezicht op de politie.

In deel 3.1 werd duidelijk dat de verschillende nationale omschrijvingen van een politieambtenaar niet steeds gelijklopend waren. Na een uniforme definitie gekozen te hebben, werd onderzocht welke agenten hieronder vielen en welke niet. Verder werd duidelijk dat het Verenigd Koninkrijk uit drie regio's bestaat: Engeland en Wales, Schotland en Noord-Ierland. Deze opdeling is belangrijk, want er heersen onderlinge verschillen tussen de drie regio's.

In deel 3.2 werd de wettelijke uitwerking van het geweldsmonopolie van Nederland en het Verenigd Koninkrijk besproken. Na de vergelijking tussen de drie landen moest vastgesteld worden dat er geen significante verschillen zijn waar te nemen. Dit komt omdat allen verplicht zijn de regels van het EVRM te respecteren: steeds moeten de principes van legaliteit, subsidiariteit en proportionaliteit nageleefd worden.

Wel waren er veel onderlinge verschillen op te merken wat de wapendracht betreft. Een wapenstok en pepperspray behoort tot de uitrusting van elke agent. Het vuurwapen daarentegen wordt niet door iedere agent gedragen: Groot-Brittannië hanteert een systeem waarin enkel speciaal opgeleide eenheden vuurwapens mogen dragen. Deze worden dan

ingezet voor (potentieel) gevaarlijke situaties. Ook werd de taser in Engeland, Wales en Noord-Ierland geïntroduceerd als deel van de uitrusting van een agent. De taser biedt als voordeel dat het minder dodelijk is dan een vuurwapen, maar een onderschatting van de gebruikskracht is zeker niet op zijn plaats.

Verder werd in deel 3.4 duidelijk dat er onderlinge verschillen zijn wat de controle op de politie betreft. Om de vergelijking te vergemakkelijken werden de toezichtsystemen in de drie modellen van Filstad en Gottschalk geplaatst: het review and appellate model, het evaluative and performance-based model en het investigative and quality assurance model. Nederland en Schotland vallen onder het eerste model. België en de regio Engeland en Wales kennen een mix van de twee laatst genoemde modellen. Noord-Ierland valt onder het investigative and quality assurance model. Er is niet één model die als beste kan voorgesteld worden, ook is het afhankelijk van de context in het land. Een samenkomst van experts die de sterktes en zwaktes van ieder systeem analyseren lijkt hier aangewezen.

Tenslotte werd in deel 3.5 statistieken besproken rond politieel geweldgebruik. Het viel op dat de continentale agenten veel meer gebruik maken van hun vuurwapen. Door de beperkte cijfers was het moeilijk om andere vaststellingen te maken. Schotland, België en Nederland kunnen een voorbeeld nemen aan de Regio Engeland en Wales en Noord-Ierland.

BIBLIOGRAFIE

RECHTSLEER

ADAM, F. en COOLMAN, M., "Plaats en meerwaarde van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie (AIG) in het controle-universum op de politie", *De orde van de dag*, 2011, 25-31.

ALEN, A., *Staatsrecht*, Brugge, Die Keure, 102 p.

ALPERT, G.P. EN DUNHAM, R.G., *Understanding Police Use of Force : Officers, Suspects, and Reciprocity.*, Cambridge, Cambridge university press, 2004, 191 p.

ARNOU, L., DESCHEPPER, T., & LARMUSEAU, I., *Straf recht? - Strafrecht : actuele tendenzen.*, Antwerpen, Maklu, 276 p.

BITTNER, E., *The functions of the police in modern society: a review of background factors, current practices, and possible role models.*, Cambridge, Oelgeschlager, Gunn en Hain, 1980, 161 p.

BILLIET, J., en WAEGE, H., *Een samenleving onderzocht: Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Berchem, Uitgeverij De Boeck, 2001, 390 p.

BOUVERNE DE BIE, M., *Handboek forensisch welzijnswerk*, Gent, Academia Press, 2002, 707 p.

BRUGGEMAN, W., DEVROE, E., en EASTON, M., *Evaluatie van 10 jaar politiehervorming: terugblikken naar het verleden en vooruitkijken naar de toekomst.*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2010, 285.

CACHET, A., *Politie en sociale control : over het effect van politie-optreden: een vergelijkend onderzoek naar verkeersdelicten, gezinsgeweld en drugsgebruik.* Arnhem, Gouda Quint, 1990, 358 p.

COCKX, V., *Studiedag POLITEIA: Vuurwapengebruik door de politie.*, 2011, 8.

COOLS, M., "De Criminoloog En De Private Veiligheidszorg.", *Criminologie. De Wetenschap. De Mens.*, Brussel, Politeia, 2000, 203–216.

COOLS, M., *Evoluties in de Belgische sector van private politie, bewaking en beveiliging, in Beveiligingsjaarboek 1997*, Deventer, Noordduin, 1997, 45-50.

COOLS, M., en DE RAEDT, E., *Het outsourcen van politietaken naar de private veiligheid in een stroomversnelling?*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2015, 33–46.

CRASHAW, R., *Police and Human rights. A manual for Teachers, Resource Persons and Participants in Human Rights Programmes*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, 317.

DECORTE, T., TIEBERGHIEN, J., en PETINSEVA, O., *Methoden van onderzoek: ontwerp en dataverzameling*, Gent, Academia Press, 2014, 222 p.

DE RAEDT, E., BERKMOES, H., en DE MESMAEKER, M., *De Wet op het politieambt : het handboek van de politiefunctie.*, Brussel, Politeia, 810.

DEN HOLLANDER, J. C., *Het opstandige geweten*, Groningen, 2006, 14 p.

EASTON, M., en MOELKER, R., "Militarisering En Constabularisering: Groeien Politie En Krijgsmacht Naar Elkaar Toe?", *Orde Van De Dag : Criminaliteit En Samenleving (50)*, 2010, 5-16.

ENHUS, E., PONSAERS, P., HUTSEBAUT, F., en VAN OUTRIVE, L., *De politiehervorming.*, Brussel, Politeia, 2001,

FIJNAUT, C., ROELOF MULLER, E., en ROSENTHAL, U., *Politie : studies over haar werking en organisatie.*, Alphen aan den Rijn: Samsom., 1999, 674 p.

GOOSSENS, F., *Politiebevoegdheden en Mensenrechten*, Mechelen, Kluwer, 2006, 974 p.

GOOSSENS, F., "Het politioneel geweld- en vuurwapengebruik volgens het EVRM en rechtspraak van het EHRM", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 7-46.

GOOSSENS, F., en HUTSEBAUT, F., "Politioneel geweld en vuurwapengebruik in België: het nationale wettelijke kader", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Gent, Politeia, 2007, 47-70.

GORLÉ, F., BOURGEOIS, G., en BOCKEN, H., *Rechtsvergelijking*, Mechelen, Kluwer, 2007, 359 p.

GOTTSCALK, P., *Knowledge management in police oversight, law enforcement integrity and accountability*, Brown walker Press, Boca Raton Florida, 2009, 331.

HAMPTON, J., *Hobbes and the social contract tradition.*, Cambridge, university press, 1988, 299.

HAECK, Y. en HERRERA, C. B., *Procederen Voor Het Europees Hof Voor De Rechten Van De Mens*, Antwerpen, Intersentia, 2011, 467 p.

HEIRBAUT, D., *Privaatrechtsgeschiedenis van de Romeinen tot heden*, Gent, Academia Press, 2013, 428.

HOME OFFICE, *Code of practice on Police use of Firearms and less Lethal Weapons.*, Home Office Communication Directorate, 2003, 22.

HOOGERWERF, A., HOUTSMA, P., KRAMER, E. en NEWELL, R.R., *Geweld in Nederland*, Assen, Uitgeverij Van Grocum, 1996, 155p.

IMMEL, P., *Politiewerk : Mensenwerk : Maatschappelijke Thema's Voor De Politie*, Alphen aan den Rijn, Samsom, 1987, 192 p.

KEPPENS Y., CUMPS G., DAENS, J., REYNDERS D., DEJEHANSART E., *Jaarverslag 2014*, 2014, 194.

MARTYN, G., en OPSOMMER, R., *Geschiedenis Van Het Publiekrecht En Van De Politiek.*, Brugge, die Keure, 2014, 261 p.

MATTHYS, J., *Private Security Companies and Private Military Companies: A Comparative and Economical Analysis.*, Antwerpen, Maklu, 2010, 260.

NOPPE, J., "Politieel Geweldgebruik Onderzocht.", *Handboek Politiediensten Vol. 106 (221)*, Mechelen, Kluwer, 2013, 221–244.

PONSAERS, P., "De maatschappelijke opdracht van de politie.", *Tijdschrift voor Criminologie*, 2012, 70 - 75.

REINER, R., *The politics of the police*, Oxford, Oxford University Press, 2000, 279.

RYAN, K. W., *An introduction to the Civil law*, Brisbane, Law Book co. of Australia, 1962, 294.

SENEVIRATNE, M., "Policing the police in the United Kingdom", *Policing and society* 2004, volume 14, 329-347.

SUAVEPLANNE, J.G., *Codified and judge made law: the role of courts and legislators in civil and common law systems*, Amsterdam, North-Holland publishing company, 1982, 28 p.

TERWINDT, C., *De uitdaging van het geweldsmonopolie: strafrecht in tijden van conflict.*, Utrecht, Universiteit Utrecht, 2004, 46 p.

TIMMER, J., *Politiegeweld : geweldgebruik van en tegen de politie in Nederland.*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 606 p.

TIMMER, J., "tussen schreeuwen en schieten, sturing en praktijk van politiegeweld in Nederland", *Cahier politiestudies jaargang 2007, nr. 5*, Politeia, Gent, 2007, 97-122.

VAN DEN WYNGAERT, C., *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen, deel 1*, Antwerpen/Apeldoorn, Maklu, 2011, 1277 p.

VAN STOKKOM, B., *Beledigd in Amsterdam: verbaal geweld tussen politie en publiek*, Deurne, Kluwer, 2005, 159 p.

VANDE WALLE G., PONSAERS P. en DE PAUW E., *Zakboekje Politiefunctie*, Mechelen, Kluwer, 2009, 375.

VERHAGE, A., *Toezicht en controle op de politie*, Antwerpen, Maklu, 2012, 130-142.

VERWEE, I., "De verwachting van de burger over het politionele geweldgebruik", *Cahiers Politiestudies Jaargang 2012-2, nr. 23*, Maklu, Antwerpen, 2012, 177-201.

VERWEE, I., "Wat doet de politie? Onderzoek naar de dagelijkse politiepraktijk.", *Cahiers Politiestudies Jaargang 2009-4, nr. 13*, Maklu, Antwerpen 2009, 87-104.

ONLINEBRONNEN

ALISTAIR, G., " Scots police union wants taser in every patrol car",

<http://www.scotsman.com/news/scots-police-union-wants-taser-in-every-patrol-car-1-3887488>.

BRITISH TRANSPORT POLICE,

<http://www.btp.police.uk/>.

CBS-NEWS, "Mounties To Curb Taser Use After Report",

<http://www.cbsnews.com/news/mounties-to-curb-taser-use-after-report/>

COLLEGE OF POLICING, "Armed policing - Weapons and equipment"

<http://www.app.college.police.uk/app-content/armed-policing/weapons-and-equipment/>.

COLLEGE OF POLICING, "Public order Police use of force",

<https://www.app.college.police.uk/app-content/public-order/core-principles-and-legislation/police-use-of-force/#the-criminal-law-act-1967-the-police-and-criminal-evidence-act-1984-common-law-and-the-criminal-justice-and-immigration-act-2008>.

DE NATIONALE OMBUDSMAN,

<https://www.nationaleombudsman.nl/klacht-indienen/criteria>.

HOME OFFICE, "Official Statistics Police use of Taser statistics, England and Wales, 2014"

<https://www.gov.uk/government/publications/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-1-january-to-31-december-2014/police-use-of-taser-statistics-england-and-wales-2014>.

JOHN COAKLEY, "Ethnic conflict and the two-state solution: the Irish experience of partition", <http://www.passia.org/seminars/2004/John-Coakley-Ireland-Seminar.htm>.

JUSTIS, MINISTERIE VAN VEILIGHEID EN JUSTITIE, "Buitengewoon opsporingsambtenaar", <https://www.justis.nl/producten/boa/>.

KHANNOUSSI, N., "1 jaar Ferguson verscherpt debat over politiegeweld",

<http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2015/08/12/1-jaar-ferguson-verscherpt-debat-over-politiegeweld>.

LIBRARY OF CONGRES, "Police Weapons: United Kingdom",

<https://www.loc.gov/law/help/police-weapons/uk.php>.

POLICE COMPLAINTS COMMISSIONER FOR SCOTLAND,

<http://pirc.scotland.gov.uk/about>.

POLICE COMPLAINTS COMMISSIONER FOR SCOTLAND, "How to make a complaint or request a review of the way your complaint has been handled"

http://pirc.scotland.gov.uk/how_to_request_a_review.

POLICE SCOTLAND, "Armed policing", <http://www.scotland.police.uk/about-us/police-scotland/armed-policing/>

POLICE SERVICE OF NORTHERN IRELAND, "Use of Force Statistics 1st April 2015 to 31st March 2016",

<https://www.psn.police.uk/globalassets/inside-the-psni/our-statistics/statistics-on-police-use-of-force/2016/march/use-of-force-1-april-2015---31-march-2016-official-public.pdf>.

POLITIE NEDERLAND, "Politie publiceert cijfers vuurwapengebruik in 2014",

<https://www.politie.nl/nieuws/2015/maart/4/00-politie-publiceert-cijfers-vuurwapengebruik-in-2014.html>.

SCOTTISH GOVERNMENT, "Crime and Justice Statistics",

<http://www.gov.scot/Topics/Statistics/Browse/Crime-Justice>.

SPV OPLEIDINGSPARTNER VOOR POLITIE EN VEILIGHEID, "Training RTGB Geweldsbeheersing voor BOA's",

<http://www.spv.nu/opleidingen/item/80/rtgb-geweldsbeheersing-voor-boas>.

THE CROWN PROSECUTION SERVICE, "Self-Defence and the Prevention of Crime",

http://www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/self_defence/

UK POLICE, "List of UK police forces",

<https://www.police.uk/forces/>.

VAN DEN BERGHE, C. en LEESTMANS, D., "Hoe de zaak Jonathan Jacob een drama werd.",

<http://deredactie.be/cm/vrtnieuws/opinieblog/analyse/1.2343472>.

VAN THILLO, J., "Beklaagden in zaak-Jonathan Jacob krijgen zelfde straffen.",

http://www.standaard.be/cnt/dmf20160225_02149132.

X, "Code of Conduct for Police Officers",

<http://www.nypolfed.org.uk/assets/uploads/PDFs/discipline1.pdf>.

WETGEVING

Internationaal

Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens 4 november 1950 tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden, ondertekend op 4 November 1950, te Rome, *B.S. 19 augustus 1955*

Nationaal - België

Strafwetboek van 08 juni 1867, B.S 09 juni 1867.

Wet 10 april 1990 op de bewakingsondernemingen, beveiligingsondernemingen en interne bewakingsdiensten, B.S. 29 mei 1990.

Wet van 18 juli 1991 tot regeling van het toezicht op politie- en inlichtingendiensten en op het Coördinatieorgaan voor de dreigingsanalyse, B.S. 26 juli 1991

Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, B.S. 22 december 1992.

Wet van 07 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus, B.S. 05 januari 1999.

Wet 2 september 2005 betreffende de vereenvoudiging van de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, B.S 27 september 2005.

Wet van 8 juni 2006 houdende regeling van economische en individuele activiteiten met wapens, B.S. 9 juni 2006.

Wet van 13 januari 2014 tot wijziging van de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, B.S. 23 januari 2014.

Koninklijk Besluit van 20 juli 2001 betreffende de werking en het personeel van de Algemene Inspectie van de federale politie en van de lokale politie, B.S. 31 augustus 2001.

Koninklijk besluit van 10 mei 2006 houdende vaststelling van de deontologische code van de politiediensten, B.S. 30 mei 2006.

Koninklijk Besluit van 10 juni 2006 tot regeling van het model, de inhoud, de wijze van dragen en het gebruik van spuitbussen en handboeien door de leden van de veiligheidsdiensten van de openbare vervoersmaatschappijen, B.S. 20 juni 2006.

Koninklijk Besluit van 17 november 2006 betreffende de wapens die gebruikt worden door de ondernemingen, diensten, instellingen en personen bedoeld in de wet van 10 april 1990 tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, B.S. 24 november 2006.

Koninklijk Besluit van 3 juni 2007 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, alsook de bewapening van de leden van de Diensten Enquêtes bij de Vaste Comités P en I en van het personeel van de Algemene inspectie van de federale politie en van de lokale politie, B.S. 22 juni 2007

Ministerieel besluit van 31 augustus 2006 tot bepaling van de minimaal te verstrekken nazorg in geval van gebruik van een spuitbus zoals bedoeld in artikel 13.5 van de wet tot regeling van de private en bijzondere veiligheid, B.S. 19 oktober 2006.

Ministeriële omzendbrief POL48 betreffende de inrichting van een dienst „Intern Toezicht“ bij de korpsen van gemeentepolitie, B.S. 6 juli 1994.

Ministeriële Omzendbrief GPI 48 van 17 maart 2006 betreffende de opleiding en training in geweldbeheersing voor de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten, B.S. 14 april 2006.

Ministeriële omzendbrief GPI 62 van 14 februari 2008 betreffende de bewapening van de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus., B.S. 28 februari 2008.

Ministeriële omzendbrief CP3 betreffende organisatiebeheersing in de geïntegreerde politie, gestructureerd op twee niveaus, B.S. 21 april 2011.

Nationaal – Nederland

Wet van 4 juni 1992, houdende algemene regels van bestuursrecht (Algemene wet bestuursrecht).

Besluit van 8 april 1994, houdende regels met betrekking tot een nieuwe Ambtsinstructie voor de politie, de Koninklijke marechaussee en de buitengewoon opsporingsambtenaar en de maatregelen waaraan rechtens van hun vrijheid beroofde personen kunnen worden onderworpen.

Besluit van 13 oktober 2012, houdende regels over de bewapening, de uitrusting en de kleding van de politie en de bijzondere bijstandseenheden alsmede regels over de taakuitvoering door de politie en de eisen aan de bekwaamheid van de ambtenaren van politie en van de bijzondere bijstandseenheden.

Wet van 12 juli 2012 tot vaststelling van een nieuwe Politiewet

Nationaal - Verenigd Koninkrijk

The Criminal Law Act 1967.

The Criminal Damage Act 1971.

The Police and Criminal Evidence Act 1984.

The Police act van 1996.

Human Rights Act 1998.

The Police Act (Northern Ireland) van 2000.

The Criminal Justice and Immigration Act 2008.

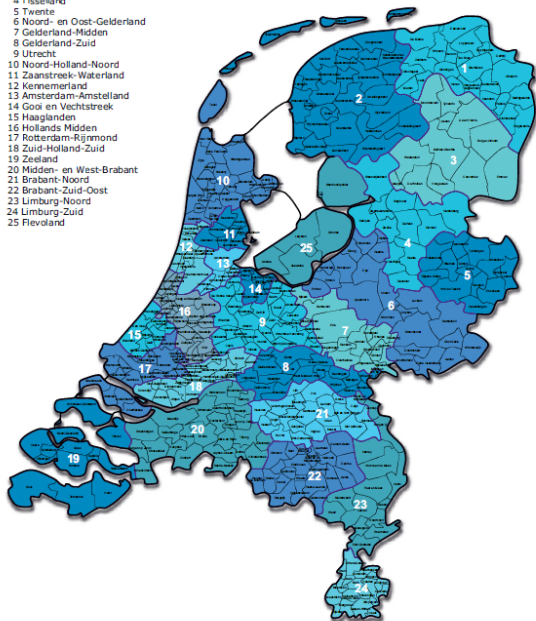
The Police en Fire Reform Act (Scotland) van 2012.

BIJLAGES

Bijlage 1: Politieregio's Nederland

25 politieregio's

- 1 Groningen
- 2 Fryslân
- 3 Drenthe
- 4 Friesland
- 5 Twente
- 6 Noord- en Oost-Gelderland
- 7 Gelderland-Midden
- 8 Gelderland-Zuid
- 9 Utrecht
- 10 Noord-Holland-Noord
- 11 Zaanstreek-Waterland
- 12 Kennemerland
- 13 Amsterdam-Amstelland
- 14 Gooi en Vechtstreek
- 15 Haaglanden
- 16 Hollands Midden
- 17 Rotterdam-Rijnmond
- 18 Zuid-Holland-Zuid
- 19 Zeeland
- 20 Midden- en West-Brabant
- 21 Brabant-Noord
- 22 Brabant-Zuid-Oost
- 23 Limburg-Noord
- 24 Limburg-Zuid
- 25 Flevoland

1 nationale politie met 10 regionale eenheden

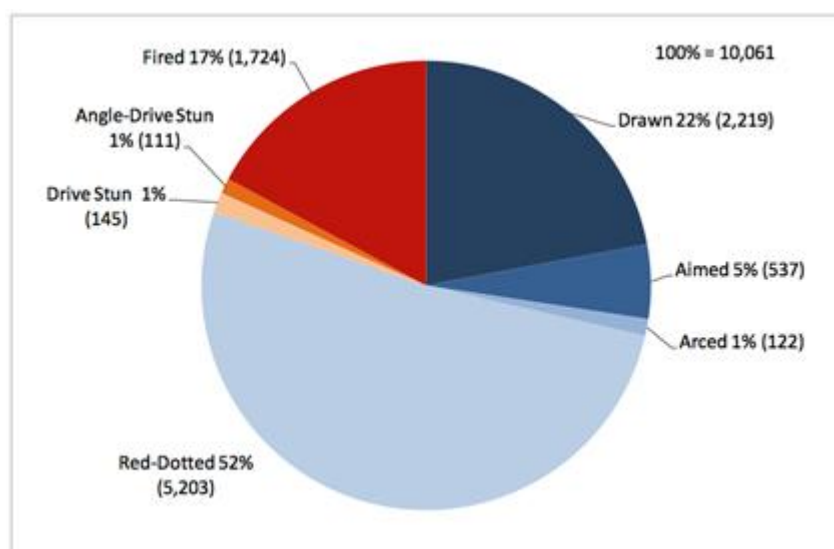
- 1 Noord-Nederland
- 2 Oost-Nederland
- 3 Flevoland-Utrecht
- 4 Noord-West-Holland
- 5 Amsterdam
- 6 Haaglanden
- 7 Rotterdam-Rijnmond
- 8 Zeeland-West-Brabant
- 9 Oost-Brabant
- 10 Limburg

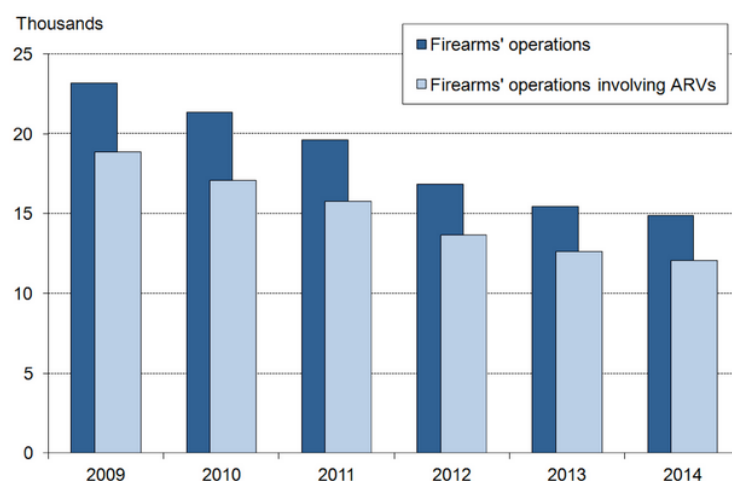
Bijlage 2: Overzicht vuurwapengebruik periode 2010-2012: gemelde geweldincidenten

	2010	2011	2012
Voertuig		32	18
Dier	39	17	2
Personen		11	8
Accidenteel schot	21	10	7
Droog Schot		4	1
Suicide		1	0
Dreigen met vuurwapen	10	9	8
Intimidatieschot		10	8
Waarschuwingsschot		13	8
TOTAAL	109	107	83
VUURWAPENGEBRUIK			
OC-Spray	140	148	139

Bijlage 3: Police use of Taser in England and Wales by type, 2014

Bijlage 4: Police firearms' operations and police firearms' operations involving ARVs, year ending March 2009 to 2014, England and Wales

Bijlage 5: Number of incidents in which police firearms were discharged, England and Wales, 31 march 2009 to 31 march 2016

	March 2009	March 2010	March 2011	March 2012	March 2013	March 2014	March 2015	March 2016
Number of incidents	6	6	4	4	3	4	6	7

Bijlage 6: Number of occasions TASER Fired trend information - April 2008 to March 2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Number of occasions	3	10	12	11	6	20	14	24	0

Bijlage 7: Number of occasions firearm discharged trend information - April 2008 to March 2016

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Number of occasions	0	4	2	2	0	1	0	1	0